

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SARNAKI NA LATA 2022-2030
z perspektywą do 2035

Styczeń 2022

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
Wnioski z diagnozy społeczno-gospodarczej Gminy Sarnaki.....	4
Analiza strategiczna SWOT Gminy Sarnaki	11
Misja i wizja rozwoju Gminy Sarnaki w perspektywie 2030	22
Schemat celów i plan operacyjny Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035.....	24
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Sarnaki oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	48
Obszary strategicznej interwencji.....	55
Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu.....	63
System realizacji, monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022- 2030 z perspektywą do 2035.....	66
Ramy finansowe i źródła finansowania.....	77

WPROWADZENIE

Strategię rozwoju gminy należy rozumieć jako perspektywiczny plan, który określa strategiczne cele rozwoju jednostki, wytycza kierunki działania w postaci celów i zadań operacyjnych oraz wskazuje środki finansowe (i ich źródła) niezbędne do realizacji przyjętych celów i zadań. Innymi słowy, strategia zawiera zasady i sposoby zarządzania rozwojem Gminy w dłuższym horyzoncie czasowym (10-15 lat) określając działania, jakie należy podjąć, aby gmina mogła funkcjonować i rozwijać się. Zbudowanie strategii rozwoju poprzedzone jest zawsze wnikliwą analizą stanu gospodarki, posiadanych zasobów, ogólnych tendencji rozwojowych itd¹.

Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 jest podstawowym dokumentem, charakteryzującym sytuację społeczną i ekonomiczną gminy, wskazującym jej mocne i słabe strony, tworzącym wizję, określającym misję, cele i kierunki polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni Gminy, w perspektywie 10 najbliższych lat. Jest jednocześnie ważnym instrumentem koordynującym oraz wspierającym pozyskiwanie i wykorzystanie funduszy zewnętrznych na rozwój. Strategia określa ponadto zasady jej wdrażania i monitorowania jej efektów, ze szczególnym uwzględnieniem procesów współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi i instytucjonalnymi.

Dokument zastąpi Strategię Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2009-2020 i jest odpowiedzią na zmiany i wyzwania jakie zachodzą zarówno wewnątrz jak i w otoczeniu Gminy: prawnych, administracyjnych, gospodarczych, społecznych jak i technologicznych. Zmiany te obejmują także następstwa pandemii koronawirusa jak i reformy Nowego Polskiego Ładu, a także kwestie wyzwań klimatycznych. Ponadto, Strategia stanowi wyraz przygotowań podjętych przez Gminę Sarnaki do przygotowania planów rozwoju w oparciu o nowe możliwości finansowania inwestycji, przewidziane na lata 2022-2027, które tworzą kolejną, bezprecedensową szansę modernizacji społecznej i gospodarczej gminy oraz całego regionu.

Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 powstała w oparciu o znowelizowane przepisy dotyczące polityki rozwoju, wprowadzone ustawą z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw. Zmiany realizują postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) w zakresie konsolidacji systemu zarządzania rozwojem Polski i etapowego wprowadzania systemu zintegrowanych strategii na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. Stanowią pierwszy etap reformy, której celem jest integracja wymiaru społecznego, gospodarczego i przestrzennego w dokumentach strategicznych, przygotowywanych na różnych poziomach administracji, w tym na poziomie samorządu gminnego. Poprzez te zmiany strategia rozwoju gminy, po raz pierwszy w polskim ustawodawstwie, zyskała podstawę prawną oraz wytyczne realizacyjne w ramach ustawy – zmiany dotyczyły także ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym: dokument został opracowany zgodnie z przepisami art. 10 e ust. 2-4 ww. ustawy. Procedura dotycząca opracowania Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 uwzględniała wszystkie inne akty prawne mające wpływ na jej przebieg, w tym ustawę z dnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Dokument jest spójny zarówno z celami określonymi w obecnie obowiązującej średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą 2030 r.), jak i z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, określającej nowe ramy i zasady prowadzenia polityki rozwoju. Na szczeblu regionalnym dokument jest spójny ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ „Innowacyjne Mazowsze”.

¹ Znaczenie i potrzeba tworzenia Strategii Rozwoju Gminy, Marek Kłodziński, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

WNIOSKI Z DIAGNOZY SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY SARNAKI

Kompleksowa i pogłębiona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowi niezbędny punkt wyjścia i bazę dla opracowania strategii rozwoju Gminy Sarnaki. Zgodnie z obowiązującym prawem, diagnoza nie jest tylko dobrą praktyką czy standardem realizacyjnym ale obowiązkiem ustawowym, wynikającym z artykułu 10a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zadaniem diagnozy, przeprowadzonej między lipcem a wrześniem 2021 r., poza oceną stanu oraz dotychczasowych tendencji rozwojowych, było przede wszystkim wskazanie głównych trendów i potencjalnych kierunków rozwoju Gminy w przyszłości. Analiza ta umożliwia podejmowanie właściwych decyzji strategicznych, takich jak: określenie wizji rozwoju Gminy, ustalenie celów, ukierunkowanie działań i instrumentów realizacyjnych, zdefiniowanie oczekiwanych rezultatów i wskaźników ich osiągnięcia, wskazanie obszarów strategicznej interwencji.

Diagnoza przeprowadzona została w ujęciu dynamicznym i porównawczym, w kluczowych dla jej rozwoju obszarach, z wykorzystaniem:

1. danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii,
2. danych Głównego Urzędu Statystycznego,
3. dokumentów strategicznych:
 - Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2009-2020, Sarnaki 2009 r.,
 - Strategii Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020,
 - Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 r., październik 2016 r.,
 - Program ochrony środowiska dla Gminy Sarnaki na lata 2005-2012, Sarnaki 2005 r.,
4. Raportu o stanie gminy Sarnaki za rok 2019, Sarnaki 2020 r.,
5. Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Sarnaki na lata 2021-2028,
6. publikacji dostępnych na stronach internetowych:
 - Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej - Państwowy Instytut Badawczy, <https://klimat.imgw.pl/>
 - <http://www.sarnaki.pl>
 - <http://www.e-bip.pl>
 - <https://zdp.losice.pl>
 - <https://powiat.losice.pl>
 - <https://www.psgaz.pl>
 - <https://inzynieria.com>
 - <http://www.klasyfikacje.gofin.pl>
 - <https://www.wrotamazowska.pl>
 - <https://warszawa.stat.gov.pl>
 - <http://www.tygielolinybugu.pl>
 - <http://www.turystykawgminie.pl>
 - <https://mazowiecka.policja.gov.pl>
 - <https://wybory2018.pkw.gov.pl>
 - Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody
7. „Prognozy ludności na lata 2017 - 2030”, opracowanej i udostępnionej przez Główny Urząd Statystyczny.

Przeanalizowano tendencje społeczno-gospodarcze zachodzące w gminie i jej otoczeniu w ostatnich 5 latach wraz z określeniem konsekwencji i wyzwań rozwojowych oraz dokonano jej umiejscowienia w szerszym kontekście, odnosząc zgromadzone dane do gmin o podobnym charakterze i do średniej wojewódzkiej.

a) Uwarunkowania wynikające z położenia Gminy Sarnaki.

Gmina Sarnaki zlokalizowana jest we wschodniej części województwa mazowieckiego, w odległości 20 km od miasta powiatowego Łosice i 140 km od Warszawy. Gmina położona jest na granicy trzech województw: od strony północnej naturalną granicą Sarnak z województwem podlaskim jest rzeka

Bug, od południa Gmina graniczy z województwem lubelskim. Wyzwaniem rozwojowym Gminy Sarnaki pozostaje położenie na skraju województwa mazowieckiego, w znaczącej odległości od centrum województwa, od stolicy i pozytywnych oddziaływań rozwojowych większych ośrodków miejskich, co może skutkować marginalizacją Gminy pod względem inwestycyjnym, społecznym, dostępu do środków zewnętrznych i in.

Gmina jest dobrze skomunikowana – przez jej terytorium przebiega droga krajowa nr 19 i droga wojewódzka 811 oraz sieć dróg powiatowych i gminnych. Dobrze rozwiniętej sieci komunikacyjnej nie towarzyszy jednak zadowalający stan techniczny dróg, szczególnie gminnych. Wymagają one ciągłych prac w zakresie ich utrzymania, wykonywania remontów częściowych oraz w niektórych przypadkach gruntownej modernizacji. Równolegle konieczne wydaje się wdrożenie działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa na drogach lokalnych, zwłaszcza w obliczu wzrastającego natężenia ruchu kołowego. Drogi te służą mieszkańcom wsi niejednokrotnie jako jedyne ciągi dojazdowe do pracy i dojazd dzieci do szkół. Jedną z metod może być rozbudowa infrastruktury dla pieszych oraz rowerzystów, a także likwidacja barier architektonicznych – może być to nie tylko inwestycja w zakresie usprawnienia komunikacji wewnątrz jednostki, ale także zmierzająca ku podniesieniu jej atrakcyjności turystycznej (ścieżki edukacyjne, rekreacyjne, szlaki turystyczne).

Komunikacja kolejowa gminy Sarnaki opiera się na trzech połączeniach: do Warszawy, do Siedlec i Hajnówki. Uzupełnieniem kolei są przewozy autobusowe, które zapewniają powiązania międzyregionalne z Białymstokiem, Lublinem, Rzeszowem, Zamościem, Białą Podlaską; wewnątrzwojewódzkie z Warszawą, Siedlcami, Łosicami i międzygminne. Plany rozwojowe Gminy, przewidujące wzrost liczby turystów mogą zainicjować inwestycje obejmujące organizację miejsc parkingowych umożliwiających powiązanie wszystkich dostępnych w gminie środków transportu, znacząco ułatwiając dostępność komunikacyjną.

W zakresie uwarunkowań wynikających z położenia gminy Sarnaki należy także wspomnieć o kwestiach związanych z zagrożeniem powodziowym. Jak wykazano w Raporcie diagnostycznym, z uwagi na znajdującą się na terenie powiatu łosickiego rzekę Bug wraz z dwoma jej dopływami: Toczną i Sarenką zagrożenie powodziowe nie może być wykluczone. Pojawiające się okresowo wezbrania lokalnych wód wynikające z intensywnych opadów atmosferycznych, roztopów etc. mogą powodować występowanie wody z koryt rzek i w konsekwencji podtopienie okolicznych terenów zielonych, zabudowań mieszkalnych, gospodarczych i wypoczynkowych. Zapobieganie powodziom wymaga prowadzenia odpowiedzialnej polityki przestrzennej i przeciwdziałania skutkom ewentualnych katastrof, które mogą być dodatkowo powodowane zmianami klimatu (dedykowane inwestycje, kampanie informacyjno-edukacyjne, wykorzystanie nowych technologii) na tyle, na ile to możliwe.

b) Uwarunkowania demograficzne.

Gminę Sarnaki zamieszkuje 4 645 mieszkańców², a jej powierzchnia wynosi 197 km². Gęstość zaludnienia wynosi 24 osoby na km²³ i jest niższa wobec średniej dla powiatu, regionu i kraju (powiat łosicki 40 osób/km², Mazowsze 149 osób/km²). Najmniejszymi miejscowościami, pod względem liczby ludności są: Płosków-Kolonia (24 mieszkańców) oraz Bonin Ogródki i Mierzvice-Kolonia (po 37 mieszkańców). Największą liczbę ludności ma, z kolei, sołectwo Sarnaki (1 203 mieszkańców), stanowiące centrum administracyjne gminy.

Duży wpływ na kształtowanie się liczby mieszkańców mają migracje ludności oraz ruch naturalny, a struktura wieku i płci ludności wpływa na determinację tych czynników. W gminie Sarnaki liczba

² stan na 31.12. 2019 r., <https://bdl.stat.gov.pl>

³ Lata 2017-2019; 2016 r.-25 osób na km²; 2020 r.-dana niedostępna; 2021 r.-brak informacji, <https://bdl.stat.gov.pl>

mieszkańców na przestrzeni ostatnich lat maleje (od 2016 roku o ponad 260 osób). Wpływają na to ujemny przyrost naturalny (-122 osoby) i ujemne saldo migracji (-140 osób). Liczba mieszkańców Gminy zmniejsza się w wyniku migracji, co na tle powiatu, województwa i kraju (gdzie saldo migracji przyjmuje wartości dodatnie) jest bardzo negatywnym trendem. Przypuszczać należy, że migracje dotyczą przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych, które w poszukiwaniu dobrze płatnej pracy emigrują do aglomeracji miejskich. Takie zjawisko może negatywnie wpłynąć na gospodarkę gminy, prowadząc do utraty kapitału ludzkiego, kurczenia się rynku zbytu, a także spowodować ograniczenia możliwości rozwoju działalności gospodarczej.

Struktura ludności według wieku stanowi udział różnych grup wiekowych w populacji. Za pomocą tej struktury możliwe jest określenie procesu starzenia się ludności. Wzrost w ogólnej liczbie mieszkańców udziału osób starszych, świadczy o pogarszaniu się struktury wieku, a tym samym, o starzeniu się ludności danej społeczności. Takie pogorszenie struktury wieku ludności można zaobserwować w gminie Sarnaki, gdzie na przestrzeni badanego okresu nastąpił spadek udziału mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym o 0,13% oraz mieszkańców w wieku produkcyjnym o 1,48%. Wzrósł natomiast udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym o 1,61%. Jest to tendencja ogólnokrajowa, ludność gminy, podobnie jak całej Polski, starzeje się. Według prognozy GUS⁴ do roku 2030 liczba mieszkańców gminy Sarnaki będzie nadal spadać. Spadek ludności wynikał będzie w głównej mierze z ruchów migracyjnych („ucieczki” mieszkańców do ośrodków miejskich). Szacuje się, że do 2030 roku na terenie gminy mieszkać będzie ok. 4 510 osób⁵. Bez zdecydowanej, szybkiej poprawy jakości życia na terenie gminy grozi jej jeszcze bardziej gwałtowny niż do tej pory proces wyludnienia, obejmujący przede wszystkim młodych, a co za tym idzie - przekroczenie wartości progowej, poniżej której samoistny rozwój gminy będzie bardzo trudny, jeśli nie niemożliwy.

Sytuacja ta wymusza prowadzenie odpowiednio zorientowanej polityki przestrzennej w zakresie dostarczania usług publicznych na wyższym niż dotychczas poziomie w celu zatrzymania negatywnych tendencji migracyjnych (np. większa dostępność do żłobków, przedszkoli, dostępność komunikacyjna, wysoki standard infrastruktury technicznej, bogata oferta kulturalna, zagospodarowanie czasu wolnego, ale również dostosowanie pomocy społecznej i ochrony zdrowia do potrzeb osób starszych), a także ukierunkowanej na integrację i budowanie tożsamości lokalnej mieszkańców.

c) Uwarunkowania gospodarcze.

Gmina Sarnaki jest typową gminą rolniczą, o dużej lesistości i rozwijającej się infrastrukturze turystyczno-wypoczynkowej. Powierzchnia gminy wynosi 19 749 ha (197 km²), z której gospodarstwa rolne zajmują 10 745,46 ha, co stanowi 54% ogólnej jej powierzchni. Użytki rolne zajmują 40% powierzchni gminy, tj. 7 893,31 ha. W skład użytków rolnych wchodzi: powierzchnie pod zasiewami (4 735,50 ha), grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi (213,14 ha), uprawy trwałe (1 024,12 ha), sady (997,01 ha), ogrody przydomowe (28,32 ha), łąki trwałe (1 483,02 ha), pastwiska trwałe (106,01 ha), pozostałe użytki rolne (303,20 ha), lasy i grunty leśne (2 214,93 ha), pozostałe grunty (637,22 ha).

Rolnictwo stanowi podstawę bazy ekonomicznej gminy i jest źródłem utrzymania większości mieszkańców. Znajdują się tutaj 924 gospodarstwa rolne, z czego 96% utrzymuje się z działalności rolniczej. Są to przeważnie małe, niezmodyfikowane gospodarstwa. Dominują gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha (35%) oraz 5-10 ha (34%). Warunki do prowadzenia działalności rolniczej są relatywnie dobre m.in. ze względu na brak dużych przedsiębiorstw przemysłowych, których występowanie mogłoby powodować zanieczyszczenia powietrza czy gleb, co stwarza także możliwość prowadzenia rolnictwa ekologicznego. Jednocześnie, wymagania i standardy jakie stawia Unia Europejska powodują, że utrzymanie się w branży rolniczej wymaga dużych nakładów zarówno pracy

⁴ GUS, Prognoza ludności na lata 2017-2030.

⁵ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 22.04.2021 r.

jak i finansowych. Niewielkie obszarowo gospodarstwa oraz brak ukierunkowanej produkcji, powodują, iż właściciele gospodarstw rolnych upatrują swojej szansy w produkcji i sprzedaży, coraz bardziej popularnych w Polsce i Europie, produktów ekologicznych oraz rozwoju turystyki w gminie. Ponadto, Gmina Sarnaki jest gminą typowo rolniczą, ma zatem ogromny potencjał w zakresie wykorzystania biomasy i biogazu do produkcji energii. Jednym ze sposobów produkcji biomasy jest uprawa roślin energetycznych. Obecnie ocenia się, że biomasa jest źródłem energii odnawialnej o największym potencjale do wykorzystania w Polsce. Duże zasoby ziem wykorzystywanych rolniczo stwarzają możliwość wykorzystania biomasy w energetyce ciepłej.

W gminie Sarnaki, w roku 2020, w rejestrze REGON zarejestrowanych było 309 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 237 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 36 nowych podmiotów, a 16 podmiotów zostało wyrejestrowanych⁶. Najwięcej podmiotów z sektora prywatnego prowadzi działalność zaliczaną do sekcji F – 64. Sekcja ta obejmuje roboty ogólnobudowlane i specjalistyczne w zakresie budownictwa i prac inżynierii lądowej i wodnej, które polegają na budowie (tzn. wznoszeniu obiektu budowlanego w określonym miejscu, odbudowie, rozbudowie i nadbudowie obiektu budowlanego) oraz obejmują prace polegające na przebudowie, remoncie, rozbiórce lub montażu obiektu budowlanego, włączając montaż budowlany z elementów prefabrykowanych oraz konstrukcji o charakterze stałym lub tymczasowym⁷. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Sarnaki najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (Sekcja F - 27%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (Sekcja G - 22%).

Wskaźnik bezrobocia, mierzony odsetkiem bezrobotnych w grupie mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi 4,1%, jest on wyższy dla gminy Sarnaki niż dla całego powiatu łosickiego (3,7%)⁸. W 2020 r. bezrobotnych kobiet było 57 a mężczyzn 74, co stanowi odpowiednio 44% oraz 56% w udziale ogółu osób zarejestrowanych jako bezrobotni. Czynnikiem, który może ograniczyć bezrobocie na terenie gminy Sarnaki jest wykorzystanie potencjałów występujących w przestrzeni gospodarczej. W skali ogólnokrajowej, a także ogólnoeuropejskiej rośnie popyt na zdrową, ekologiczną żywność. Upatruje się tu szans dla gminy, która jest gminą rolniczą, na rozwój ekologicznego rolnictwa. Sprzyjają temu uwarunkowania przyrodnicze oraz relatywnie dobra sytuacja w zakresie stanu środowiska naturalnego.

d) Uwarunkowania wynikające ze stopnia rozwoju infrastruktury technicznej

Najistotniejszym wyzwaniem rozwojowym stojącym przed gminą Sarnaki w tym zakresie wydaje się być gospodarka wodno-kanalizacyjna, w tym w szczególności budowa nowej stacji uzdatniania wody, rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej, a także remont oczyszczalni ścieków. O ile dostępność do sieci gazowej i wodociągu można określić jako zadowalającą, choć niższą od średniej dla powiatu – do wodociągu jest podłączonych 83,2% budynków mieszkalnych (w powiecie łosickim – 88,1%)⁹, o tyle zaopatrzenie mieszkańców w sieć kanalizacyjną jest niewystarczająca i stanowi jedynie 43%. Prowadzona w gminie gospodarka wodno - ściekowa może wpływać niekorzystnie na stan czystości rzek, wód podziemnych i gleb, ze względu na znaczącą dysproporcję między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Na 119,5 km wodociągów istnieje tylko 47,6 km czynnej sieci kanalizacyjnej. Ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych i przydomowych oczyszczalniach ścieków¹⁰. Gminna oczyszczalnia w Serpelicach o przepustowości 240 m³/dobę wybudowana dzięki współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach ZPORR 2004-2006 wymaga rozbudowy i modernizacji. Inwestycje w rozwój infrastruktury sieciowej

⁶ Stan na 31.12.2020 r., <https://bdl.stat.gov.pl>.

⁷ <http://www.klasyfikacje.gofin.pl>, 03.05.2021 r.

⁸ https://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/losicki/1410052_sarnaki.pdf

⁹ Dane za 2019 r., <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica>.

¹⁰ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

podnoszą atrakcyjność osadniczą gminy, komfort życia mieszkańców, a jednocześnie wzmacniają ochronę środowiska naturalnego.

e) Uwarunkowania środowiskowe, walory kulturowe i infrastruktura turystyczna

Walory przyrodnicze charakteryzujące gminę Sarnaki wyróżniają ją spośród innych jednostek powiatu łosickiego i województwa mazowieckiego. Gmina charakteryzuje się bogatymi walorami przyrodniczymi, co zadecydowało o ustanowieniu na jej terenie różnych form ochrony, które pokrywają aż 56,3% powierzchni Gminy. Największym obszarem chronionym jest Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” obejmujący znaczącą część terenów leżących w gminie Sarnaki. Na terenie gminy występują także 3 rezerваты przyrody – „Zabuże”, „Kózki”, „Mierzvice”, 5 użytków ekologicznych, 43 pomniki przyrody, Obszary Natura 2000 (Ostoja Nadbużańska i Dolina Dolnego Bugu).

Poza walorami przyrodniczymi, w Gminie zlokalizowanych jest wiele cennych i dobrze zachowanych zabytków kultury (np. zespoły dworsko-parkowe, dworsko-ogrodowe, zabytkowe kościoły, klasztor, browar w Sarnakach). W gminie zorganizowane są liczne ścieżki przyrodnicze, szlak kajakowy, szlaki rowerowe, w tym Nadbużański Szlak Rowerowy km. Unikatowym środkiem komunikacji dostępnym zarówno dla turystów jak i mieszkańców jest prom rzeczny, zakupiony w ramach projektu „Bug Rajem dla turysty”. Dofinansowanie umożliwiło zarówno zakup promu (umożliwia przeprawy promowe na trasie Zabuże - Mielnik), jak i budowę ścieżki rowerowej. Ścieżka przebiegająca przez teren Gminy ma długość 31,86 km.

Na terenie gminy, w sezonie letnim, można spotkać wielu turystów z całej Polski. To z myślą o nich powstały tutaj liczne ośrodki wypoczynkowe, w których działają również sezonowe lokale gastronomiczne. Uzupełnieniem tej bazy noclegowej są liczne kwatery prywatne przeważnie w gospodarstwach agroturystycznych oraz schronisko młodzieżowe w Zabużu. Na koniec 2020 r. w prowadzonej ewidencji wpisanych było 26 gospodarstw agroturystycznych oraz 11 ośrodków wczasowych. Poza tym działają nieduże przedsiębiorstwa prywatne. W 2020 roku na terenie Gminy Sarnaki powstały dwa Punkty Informacji Turystycznej zlokalizowane w miejscowości Sarnaki i Serpelice.

W Serpelicach corocznie odbywa się kilka imprez, na które przyjeżdżają ludzie ze wszystkich regionów kraju. Wśród nich należy wymienić Festyn Nadbużański organizowany w lipcu. W sierpniu organizowane jest spotkanie modlitewne Golgota Młodych, podczas którego młodzi ludzie zastanawiają się nad życiowymi wartościami. We wrześniu zjeżdżają się tu amatorzy koni na Biesiadę Konną.

Najpoważniejsze zagrożenia dla środowiska naturalnego na terenie gminy Sarnaki wiążą się z zanieczyszczeniem powietrza, wynikającym z tzw. „niskiej emisji”. Cechą charakterystyczną „niskiej” emisji jest to, że powodowana jest przez liczne źródła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń. Sytuacja taka ma miejsce na obszarach o zwartej zabudowie mieszkaniowej (jednorodzinna, zagrodowa), gdzie duża liczba emitorów wprowadzających zanieczyszczenia z kominów domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych o niewielkiej wysokości powoduje, że zjawisko to jest bardzo uciążliwe, gdyż zanieczyszczenia gromadzą się wokół miejsca powstawania. Paliwem wykorzystywanym w kotłowniach są przede wszystkim paliwa stałe - węgiel, koks, miał węglowy oraz drewno. W budynkach użyteczności publicznej także olej opałowy i węgiel¹¹. Wielkość emisji CO₂ pochodzącej z zaspokojenia potrzeb na energię elektryczną w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej wynosi w Gminie Sarnaki ok 6 422,18 Mg CO₂/rocznie.

Niezadowolający stan dróg w Gminie powoduje wzmożony hałas komunikacyjny oraz zanieczyszczenia komunikacyjne, a także ewentualne wypadki drogowe. Są to zjawiska mające

¹¹ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

negatywne oddziaływanie na stan środowiska na obszarze Gminy, stąd niezbędne jest podejmowanie działań minimalizujących ich występowanie. W celu redukcji emisji zanieczyszczeń ze źródeł liniowych niezbędna jest kontynuacja poprawy stanu technicznego dróg już istniejących (w tym również likwidacja nieutwardzonych poboczy), co będzie również dodatkowym istotnym elementem przyczyniającym się do zmniejszenia unosu pyłu z dróg również w okresie bezopadowym¹².

Skutecznym sposobem ograniczania niskiej emisji jest ograniczanie potrzeb ciepłych budynków, czyli realizacja przedsięwzięć termomodernizacyjnych, w zakres których wchodzi głównie: ocieplanie ścian, ocieplanie stropodachów/dachów oraz wymiana stolarki. Gmina Sarnaki położona jest na obszarze, gdzie usłonecznienie w ciągu roku (czyli liczba godzin z bezpośrednio widoczną tarczą słoneczną) wynosi około 1 606 godzin rocznie i jest nieco wyższe od średniej rocznej wartości w Polsce – ok. 1600 godzin, co stanowi 30% - 40% długości dnia. Oznacza to, że gmina Sarnaki posiada duży potencjał w zakresie wykorzystania energii słonecznej na cele c.o. i c.w.u. Poprawa efektywności energetycznej poprzez zwiększenie udziału OZE w końcowym zużyciu energii, przełożyłaby się na ograniczenie emisji powierzchniowej na terenie gminy Sarnaki, która wynosi 13 017,16 Mg CO₂¹³.

Jakość środowiska naturalnego ma szczególne znaczenie w kontekście atrakcyjności mieszkaniowej i rekreacyjno – turystycznej obszaru. Gmina Sarnaki może poszczycić się wysokimi walorami przyrodniczymi, niestety wody przepływające przez gminę są zanieczyszczone. Badania stanu zanieczyszczenia Bugu na odcinku w gminie Sarnaki wykazały, że przede wszystkim z uwagi na zawiesinę, wody tej rzeki zaliczane są do wód o niskim standardzie jakości. Należy sądzić, że do głównych przyczyn złego stanu jakościowego Bugu i pozostałych rzek w gminie można zaliczyć: brak dobrze rozwiniętego systemu kanalizacji sanitarnej-ściekowej oraz wystarczającej ilości oczyszczalni ścieków, spływy obszarowe z rolnictwa, zanieczyszczenia transgraniczne (na rzece Bug).

Aby walory przyrodnicze gminy nie uległy pogorszeniu i mogły zachęcać nowych mieszkańców do osiedlania się na jej obszarze, a turystów do zwiedzania gminy, należy przedsięwziąć kroki zmierzające do ograniczenia niskiej emisji oraz poprawy stanu wód powierzchniowych. Na poprawę jakości powietrza z pewnością wpłyną działania termomodernizacyjne, wymiany źródeł ciepła, montaż instalacji odnawialnych źródeł energii, jak również edukacja ekologiczna mieszkańców. Promowanie zdrowej żywności, ekologicznych upraw, w tym ograniczenie stosowania przez rolników chemicznych środków ochrony roślin przyczynią się do poprawy czystości wód a także możliwości promowania gminy, jako proekologicznej.

Na poziom atrakcyjności turystycznej Gminy wpływają niewątpliwie jej walory przyrodnicze (położenie w dolinie Bugu) oraz liczne obiekty historyczne. Znaczącą rolę odgrywać powinna infrastruktura turystyczna, czyli bazy noclegowe, gastronomiczne i komunikacyjne jak i uzupełniająca (tereny wypoczynkowe i rekreacyjne, szlaki turystyczne oraz obiekty sportowe). Tych pierwszych w Gminie nie brakuje (gospodarstwa agroturystyczne, ośrodki wczasowe, zaplecze gastronomiczne). Zważywszy na położenie Gminy oraz jej walory przyrodnicze uzasadnione wydają się działania podejmowane w celu promowania Gminy, rozbudowy jej infrastruktury turystycznej z troską o bezpieczeństwo środowiska naturalnego.

f) Uwarunkowania społeczne

Ochrona zdrowia jest jedną z tych dziedzin, dla których ogólnodostępne dane statystyczne nie diagnozują pełni potrzeb i wyzwań. Zawężenie tej kwestii do samej gminy winno skupić się na kwestiach typowych, diagnozowanych w skali całego kraju – zapewnienia wysokich standardów obsługi pacjentów, zapobieganie odpływowi wysoko wykwalifikowanej kadry lekarskiej i pielęgniarskiej czy realizacji działań profilaktycznych. W Gminie Sarnaki funkcjonują Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS), który świadczy szeroko rozumianą pomoc społeczną, wspierając

¹² Program ochrony środowiska dla Gminy Sarnaki na lata 2005-2012, Sarnaki 2005.

¹³ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 roku

mieszkańców znajdujących się w trudnym położeniu życiowym oraz Środowiskowy Dom Samopomocy typu A i B w Nowych Litewnikach, którego celem jest poprawa sprawności psychofizycznej uczestników, ich zaradności osobistej oraz lepszego ich funkcjonowania w społeczeństwie. Osoby starsze mogą skorzystać z usług Dziennego Domu Senior+ w Nowych Hołowczycach.

Placówki ochrony zdrowia mające swoje siedziby na terenie Gminy Sarnaki są zrestrukturyzowane i od lat działają w oparciu o kontrakty zawarte z Narodowym Funduszem Zdrowia. Opiekę zdrowotną na poziomie specjalistycznym zapewnia obejmujący swym zasięgiem cały powiat łosicki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Łosicach. Ponadto, na terenie Gminy znajdują się 2 Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej świadczące opiekę w zakresie podstawowych usług medycznych (w Sarnakach i w Hołowczycach). Wyjazdowa pomoc lekarska świadczona jest przez Rejonową Stację Pogotowia Ratunkowego i Transportu Medycznego w Łosicach, jedna z karetek stacjonuje w m. Platerowie, co znacznie skraca czas przybycia do miejscowości w Gminie Sarnaki. W zakresie leczenia zamkniętego pomoc świadczy Szpital Miejski oraz Specjalistyczny Szpital Mazowiecki w Siedlcach.

Podczas wyborów samorządowych w 2018 r. liczba wyborców z terenów gminy Sarnaki wynosiła 4 064 osób. Frekwencja wyniosła (zarówno w wyborach do sejmików wojewódzkich, jak i do rad powiatów) 55,47%. Organizacją pozarządową aktywnie funkcjonującą na terenie gminy Sarnaki jest Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - Tygiel Doliny Bugu”, która jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, o celach niezarobkowych, mającym na celu realizację lokalnej strategii rozwoju obszaru gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia. Stowarzyszenie organizuje różnego rodzaju szkolenia zrzeszające i aktywizujące lokalną społeczność.

g) Uwarunkowania wynikające ze stanu finansów publicznych

W 2020 r. Gmina Sarnaki osiągnęła dochody w kwocie 23 784 479,35 zł – oznacza to wzrost od 2017 roku o 11% (z poziomu 21 324 898,14 zł.) Wydatki gminy wyniosły w omawianym roku 21 864 100,11 zł. W ujęciu bezwzględny wydatki budżetu gminy Sarnaki w okresie 2017-2020 wzrosły o 2 618 025,44 zł, co przełożyło się na dynamikę wzrostu na poziomie 13%. Poziom dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2020 roku 5 139,26 zł, a kosztów 4 724,31 zł. W zawiązku z powyższym budżet gm. Sarnaki w 2020 roku zamknął się nadwyżką budżetową w wysokości 1 920 379,24 zł. Łączny dochód własny Gminy na programy, projekty lub zadania finansowane z budżetu Unii Europejskiej lub ze źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi w 2020 r. wyniósł 131 905,49 zł a dochód majątkowy –148 375,48 zł. Wskaźnik zadłużenia Gminy wynikający z WPF w latach 2021-2029 mieści się poniżej 10%, co oznacza dużą zdolność do zaciągania zobowiązań na potrzeby przyszłych inwestycji.

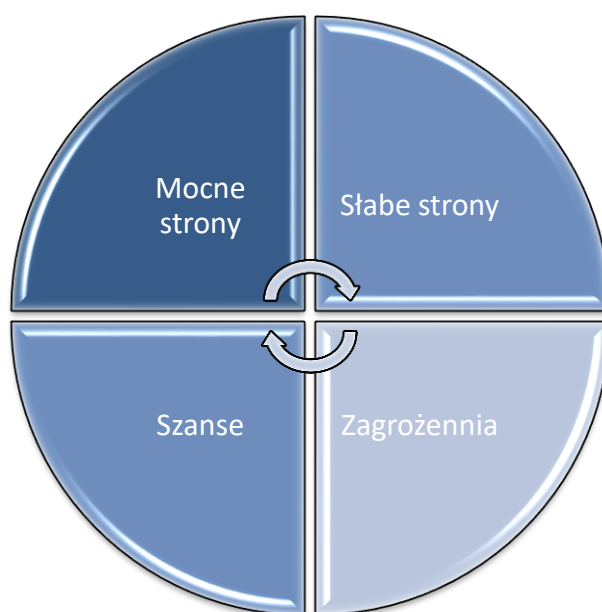
ANALIZA STRATEGICZNA SWOT GMINY SARNAKI

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana w jednostkach administracji publicznej a także w przedsiębiorstwach jako narzędzie diagnozy strategicznej. Pozwala ona porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi

z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie. Analizę dokonano w oparciu o:

- wnioski z opisu charakterystyki Gminy Sarnaki,
- dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z Gminy oraz ze źródeł zewnętrznych,
- dane makroekonomiczne: aktualne oraz prognozowane

Rysunek 1. Analiza SWOT - diagram

Analizę SWOT dla gminy Sarnaki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Wyniki analizy SWOT dla gminy Sarnaki

Lokalizacja	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony: • bliska odległość do miast powiatowych, • położenie nad rzeką Bug – bogactwo szaty roślinnej, liczne siedliska wielu gatunków zwierząt, • korzystne uwarunkowania naturalne do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych,	Słabe strony: • położenie na skraju województwa mazowieckiego, w znaczącej odległości od centrum województwa, • odległość pow. 120 km od miast wojewódzkich: Warszawa, Białystok, Lublin,

Zewnętrzne	Szanse: - korzystne położenie geograficzne w regionie (na granicy trzech województw), - położenie na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego szansą na rozwój turystyki, - położenie w atrakcyjnym turystycznie i wypoczynkowo regionie, - położenie w granicy Wysoczyzny Siedleckiej, Podlaskiego Przełomu Bugu oraz Równiny Łukowskiej szansą na rozwój agroturystyki,	Zagrożenia: - ograniczone pozytywne oddziaływanie większych ośrodków miejskich, - możliwość marginalizacji Gminy pod względem inwestycyjnym, społecznym, dostępu do środków zewnętrznych, - zagrożenie powodziowe – wysoki stan wód rzeki Bug w porze wiosennej i letniej,
Komunikacja i łączność	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony: - bezpośrednie sąsiedztwo drogi krajowej i wojewódzkiej oraz sieć dróg powiatowych zapewniają połączenia komunikacyjne Gminy, - funkcjonowanie linii kolejowej, - funkcjonowanie komunikacji zbiorowej PKS, - funkcjonowanie promu rzeczno - dobrze rozwinięta infrastruktura telefonii komórkowej - dostęp do Internetu dla mieszkańców Gminy umożliwiony w Gminnej Bibliotece Publicznej (przygotowane stanowiska z komputerami); darmowe wi-fi,	Słabe strony: - sąsiedztwo drogi krajowej (nr 19) oraz wojewódzkiej (nr 811) jako niekorzystny wpływ na środowisko – wzrost emisji zanieczyszczeń spalinowych, niskiej emisji i hałasu komunikacyjnego - niewystarczająco rozwinięta infrastruktura drogowa, - niezadawalający stan nawierzchni dróg – drogi powiatowe wymagają odnowy nawierzchni bitumicznej, - niezadawalający stan dróg gminnych – wymóg remontów i modernizacji, - występowanie barier architektonicznych dla osób z niepełno sprawnościami (przystosowane chodniki, przejścia dla pieszych), - mała liczba połączeń kolejowych,

Zewnętrzne	Szanse: • rozwój komunikacji między miejscowościami Gminy i większymi miastami możliwy dzięki poprawie jakości dróg, z wykorzystaniem środków zewnętrznych na ich modernizację, • dalszy rozwój alternatywnych środków transportu (przeprawa promowa, kładka piesza), • podejmowane przez Gminę inwestycje – przebudowy/remonty dróg, • usprawnienie i wzmocnienie połączeń komunikacyjnych, • rozwój elektromobilności, np. rowery elektryczne poruszające się po dostępnych ścieżkach rowerowych – brak negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne; komunikacja zbiorowa z wykorzystaniem pojazdów o napędzie bezemisyjnym,	Zagrożenia: • zwiększający się ruch pojazdów, • wzmożony hałas komunikacyjny, zanieczyszczenia komunikacyjne, • zwiększone prawdopodobieństwo wypadków drogowych wynikające ze złego stanu dróg, • brak środków zewnętrznych na inwestycje w infrastrukturę komunikacyjną.
Środowisko	Pozytywne	Negatywne

Wewnętrzne	Mocne strony: • bogate i unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe, stwarzające mieszkańcom i przyjezdnym przestrzeń do wypoczynku – obszary Natura 2000, rezerваты przyrody, Park krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, • duża powierzchnia terenów zielonych, • funkcjonowanie efektywnego systemu selektywnej zbiórki odpadów oraz PSZOK na terenie Gminy, • instalacje OZE – występowanie paneli fotowoltaicznych oraz instalacji solarnych, • aktywne działania Gminy na rzecz poprawy efektywności energetycznej budynków np. wdrażanie projektu pt. „Ograniczenie niskiej emisji w gminie Sarnaki poprzez wymianę urządzeń grzewczych i montaż instalacji OZE” w ramach Programu RPOWM 2014-2020, Działanie 4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza, • zwiększająca się liczba gospodarstw domowych posiadających OZE, • brak uciążliwego przemysłu, • rozbudowana sieć gazowa	Słabe strony: • niezadawalający odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej 83,2 % (niższy niż średni wskaźnik 88,1% w powiecie łosickim), • brak kompleksowego uporządkowania systemu zbierania i oczyszczania ścieków sanitarnych, • możliwe występowanie spływów obszarowych zanieczyszczeń z rolnictwa, • dalsze wykorzystywane przez znaczną część mieszkańców ogrzewania węglowego, powodującego zanieczyszczenie powietrza • brak zdigitalizowania zasobów, • występująca emisja punktowa CO₂, • zanieczyszczenie wód, m.in. zawiesina na rzece Bug, • niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców, • brak zgodnych z prawem kąpielisk
---	--	--

Zewnętrzne	Szanse: • ograniczenie niskiej emisji, np. kontynuacja działań termo modernizacyjnych oraz edukacja ekologiczna mieszkańców, • poprawa stanu wód powierzchniowych, • rozwój rolnictwa ekologicznego - promocja zdrowej żywności oraz ekologicznych upraw, • możliwość uzyskania dofinansowania z NFOŚiGW w ramach programu „Racjonalna Gospodarka Odpadami” na projekty z zakresu selektywnej zbiórki odpadów i gospodarowania odpadami, • zwiększenie poziomu wykorzystania odnawialnych źródeł energii: słonecznej, wiatrowej, wodnej, wodorowej w Gminie • ograniczenie stosowania przez rolników chemicznych środków ochrony roślin - „Program działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu” – wdrożenie programu, • poprawa jakości powietrza poprzez działania mające ograniczać niską emisję – poprawa efektywności wytwarzania i dystrybucji ciepła, uzdatnianie wody, • udzielanie wsparcia finansowego do wymiany źródeł ciepła, • zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców dzięki kampaniom ogólnopolskim i lokalnym, • wykorzystanie walorów przyrodniczych Gminy dla rozwoju usług turystycznych,	Zagrożenia: • zwiększenie zanieczyszczenia powietrza i emisji ponadnormatywnego hałasu, w przypadku braku inwestycji w infrastrukturę drogową • utrzymujący się brak pełnego uregulowania gospodarki wodno – ściekowej w Gminie może wpływać niekorzystnie na stan czystości rzek, wód podziemnych i gleb • zanieczyszczenie wód gruntowych przez związki azotowe z terenów gospodarstw rolnych, związane z wykorzystywaniem nawozów • zmiany klimatyczne powodujące ryzyko wystąpienia powodzi, • zagrożenie zanieczyszczenia wód powierzchniowych i gruntowych w wyniku wykorzystywania często nieszczelnych zbiorników bezodpływowych.
Ludność i procesy demograficzne, kapitał społeczny	Pozytywne	Negatywne

Wewnętrzne	Mocne strony: • korzystna struktura demograficzna, procent osób w wieku produkcyjnym – 62%, • korzystny wskaźnik feminizacji – 51%, • funkcjonowanie organizacji pozarządowych wspierających rozwój społeczno-gospodarczy Gminy Sarnaki, • wystarczająca liczba dobrze funkcjonujących szkół podstawowych, z rozwiniętym zapleczem dydaktycznym, • funkcjonowanie przedszkoli, • istniejąca infrastruktura sportowa (boisko wielofunkcyjne, siłownie zewnętrzne, ścieżki biegowe i rowerowe), • dość aktywne życie społeczne – Uczniowski Ludowy Klub Sportowy, Sarnacka Liga Halowa oraz turniej siatkówki, organizowany corocznie Festyn Nadbużański, Golgota Młodych, Biesiada Konna, • dość dobrze rozwinięte społeczeństwo obywatelski - frekwencja w wyborach samorządowych w roku 2018 wyższa od wojewódzkiej i krajowej – 55,47% (51,62% Mazowsze, 48,83% Polska), • satysfakcjonujący poziom zdawalności egzaminów, zbliżony do średniej dla powiatu łosickiego, województwa mazowieckiego oraz dla całej Polski, • funkcjonowanie Dziennego Domu "Senior+" – zajęcia dla seniorów wraz z zapewnionym transportem,	Słabe strony: • niska gęstość zaludnienia 25osób/km²wobec średniej dla powiatu, regionu i kraju (powiat łosicki40 osób/km², Mazowsze 149 osób/km²), • systematycznie zmniejszająca się liczba mieszkańców i prognozy utrzymania tej tendencji, • utrzymujący się ujemny przyrost naturalny, • mała atrakcyjność obszaru dla młodszych pokoleń (jako miejsca do życia, pracy, etc.) i brak działań zaradczających, • brak dostępności opieki żłobkowej, klubów malucha w Gminie,
---	--	--

Zewnętrzne	Szanse: • poprawa warunków życia mieszkańców Gminy (rozwój infrastruktury, poprawa infrastruktury komunikacyjnej, usług dla mieszkańców), • zwiększenie liczby osób zamieszkujących w gminie w celach wakacyjnych i rekreacyjnych, • rosnący, ogólnopolski trend w zakresie odpływu ludności w wieku produkcyjnym z miast na tereny wiejskie, • dalszy rozwój „srebrnej” ekonomii dedykowanej opiece nad osobami starszymi i ich aktywizacji, • trendy globalne: zjawisko „green office”, łączące mieszkanie poza centrami ośrodków miejskich/aglomeracji z pracą zdalną w spokojnym, zielonym otoczeniu, • wdrożenie działań zmierzających do „gratyfikowania” ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym – świadczenia celem zatrzymania ich w Gminie, np. ulgi w opłatach lokalnych, dofinansowania dla rodzin z dziećmi, wsparcie socjalne na zakup pomocy dydaktycznych, bezpłatne zajęcia dodatkowe (językowe, rozwijające kreatywność u dzieci), organizowanie bezpłatnej opieki dla najmłodszych – kluby malucha,	Zagrożenia: • dalsze postępujące starzenie się społeczeństwa, • niepowodzenie działań zwiększających liczbę mieszkańców w Gminie • depopulacja: spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym w kolejnych latach, • zmniejszająca się liczba dzieci w szkołach,
Gospodarka, rynek pracy i rolnictwo	Pozytywne	Negatywne

Wewnętrzne	Mocne strony: • dobrze rozwinięta działalność gospodarcza podmiotów prywatnych – zdecydowana większość podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy koncentruje się w budownictwie oraz handlu hurtowym i detalicznym, • relatywnie dobre warunki do prowadzenia działalności rolniczej – brak dużych przedsiębiorstw przemysłowych, których występowanie wpływałoby niekorzystnie na jakość powietrza atmosferycznego – możliwość prowadzenia rolnictwa ekologicznego	Słabe strony: • gospodarstwa rolne w większości niewielkie, bez specjalizacji, niezmodernizowane, • brak dywersyfikacji działalności rolniczej, • niewystarczający rozwój produkcji zintegrowanej oraz brak grup producenckich, • większość mieszkańców zatrudnionych w gospodarstwach rolnych, • niska klasa gleb, • zanieczyszczone wody przepływające przez Gminę i zanieczyszczenia trans graniczne na rzece Bug utrudniające produkcję rolniczą, • poziom bezrobocia wyższy od poziomu bezrobocia dla powiatu – 4,1% (wobec 3,7% dla powiatu łosickiego),
Zewnętrzne	Szanse: • dostępność programów edukacyjnych i pomocowych dla przedsiębiorców, • rozwój programów szkoleń i dofinansowań z regionalnego Ośrodka Doradztwa Rolniczego skierowanych do lokalnych producentów rolnych, • rozwój gospodarstw i rolnictwa ekologicznego (ograniczenie stosowania przez rolników chemicznych środków ochrony roślin), • wykorzystanie potencjału na rozwój z udziałem dofinansowań zewnętrznych, • wspieranie procesów restrukturyzacji rolnictwa, • dywersyfikacja działalności rolniczej związana z wykorzystaniem walorów przyrodniczych na cele turystyczne, • poprawa jakości środowiska naturalnego w celu rozwoju gospodarstw ekologicznych • identyfikacja lokalnych produktów tradycyjnych i regionalnych	Zagrożenia: • pogorszenie jakości plonów – słabe gleby V i VI klasy bonitacji, • postępujące zanieczyszczenie środowiska, • zmiany klimatyczne wpływające na utrudnienia w produkcji rolnej, • dekoniunktura gospodarcza, • zablokowanie środków pomocowych UE dla rolnictwa • utrata kapitału ludzkiego, kurczenie się rynku zbytu, migracje zewnętrzne mieszkańców Gminy jako czynnik wpływający na ograniczenie rozwoju działalności gospodarczej, • utrzymujące się zanieczyszczenie wód powierzchniowych i gruntowych,
Kultura i dziedzictwo kulturowe	Pozytywne	Negatywne

Wewnętrzne	Mocne strony: - funkcjonowanie na terenie Gminy aktywnie działających instytucji kultury, - bogata i ciekawa historia Sarnak, - lokalizacja na terenie gminy wielu cennych i dobrze zachowanych zabytków kultury (np. zespoły dworsko-parkowe), - aktywna działalność organizacji społecznych zajmujących się kulturą lokalną i dbałością o kulturę, - istnienie walorów niematerialnego dziedzictwa kulturalnego (perebory – nadbużańskie tradycje tkackie), - kalendarz lokalnych imprez kulturalnych	Słabe strony: - brak zintegrowanej i kompleksowej informacji i promocji walorów kulturowych Gminy, - brak zaplecza lokalowego i technicznego gminnego domu kultury – konieczność dojazdów do kina do okolicznych miast, - niewystarczająca ilość wydarzeń kulturalnych
Zewnętrzne	Szanse: - pielęgnacja, rozwój i promocja materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, - promocja Gminy (m.in. poprzez organizowanie cyklicznych imprez promujących gminę i jej walory kulturowe), - potencjał rozwoju instytucji kultury, - oddziaływanie instytucji kultury na kreowanie potrzeb w zakresie uczestnictwa w kulturze – prowadzenie edukacji kulturalnej, wzbogacanie i podnoszenie poziomu atrakcyjności oferty edukacyjnej, - inwestowanie w rozwój infrastruktury instytucji kultury w ramach środków Unii Europejskiej,	Zagrożenia: degradacja zasobów kultury materialnej o znaczącym potencjale,
Sport, rekreacja i turystyka	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony: - istniejący potencjał cennych obszarów przyrodniczych o wysokich walorach turystycznych, - liczne szlaki turystyczno-rekreacyjne (szlak konny, ścieżki rowerowe, szlak kajakowy), - dobrze rozbudowana baza noclegowa (liczne ośrodki wczasowe i gospodarstwa agroturystyczne), - dobrze rozwinięte zaplecze gastronomiczne, - potrawy kuchni regionalnej,	Słabe strony: - niedostatecznie rozwinięta baza sportowa i rekreacyjna, - wiele obiektów noclegowych o średnim standardzie - brak zintegrowanego programu wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych na cele rozwoju gospodarczego gminy,

Zewnętrzne	Szanse: • utrzymująca się moda na zdrowy tryb życia, aktywność fizyczną, równowagę między pracą a życiem prywatnym oraz aktywny wypoczynek na obszarach wiejskich • promocja oraz rozwój turystyki i agroturystyki (w tym min. rozbudowa ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych, zastosowanie rozwiązań zw. z elektromobilnością celem ochrony środowiska i naturalnych walorów środowiska – promocja Gminy jako proekologicznej), • pozyskiwanie środków zewnętrznych na rzecz rozwoju, • rozwój turystyki kilkudniowej, weekendowej, • narastający trend do poznawania wsi i jej kultury przez mieszkańców miast (tradycji, kuchni regionalnej),	Zagrożenia: • brak dalszego rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, • brak środków finansowych na rozwój infrastruktury, • powtarzające się kryzysy pandemiczne na świecie i w Polsce, • dekonunktura gospodarcza • postępujące zanieczyszczenie środowiska, zmiany klimatu powodujące utratę walorów przyrodniczych w gminie
Bezpieczeństwo publiczne	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony: • sprawnie działający system ochrony przeciwpożarowej (przeszkolona kadra strażacka, dysponująca sprzętem dobrej jakości), • niski poziom przestępczości (13,76 przestępstw na 1000 mieszkańców; dla województwa wskaźnik wynosi 21,24 przestępstw, dla Polski 20,75 przestępstw), • wysoki wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw 84,50%; dla województwa 62,70%, dla Polski 62,70%),	Słabe strony • brak systemu dostatecznego monitoringu wizyjnego w Gminie, • brak posterunku Policji na terenie gminy
Zewnętrzne	Szanse • wykorzystanie środków zewnętrznych dla dalszej poprawy wyposażenia i operacyjności służb bezpieczeństwa, np. w system monitoringu, • wykorzystanie środków zewnętrznych dla poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,	Zagrożenia: • hałas i wibracje (gł. przy drodze krajowej nr 19), • obszar potencjalnego zagrożenia powodzią od rzek (rzeka Buk i dwa jej dopływy – Toczna i Sarenka), • potencjalne zwiększenie poziomu przestępczości (następstwo stanu pandemii – prawdopodobieństwo działań niezgodnych z prawem),
Polityka społeczna	Pozytywne	Negatywne

Wewnętrzne	Mocne strony: • prężnie działający GOPS, • istnienie punktu aptecznego, • pediatra, internista i stomatolog dostępni w ramach opieki medycznej świadczonej przez przychodnię medyczną „Vena”, • gabinet zabiegowy, punkt pobrań dostępne w Poradni Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Hołowczycach, • wizyty domowe lekarzy Poradni Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Hołowczycach,	Słabe strony: • daleka odległość przychodni, świadczącej specjalistyczną opiekę medyczną (zlokalizowana na terenie Gminy Mordy) • weekendowa pomoc medyczna tylko w miejscowości powiatowej – Łosicach,
Zewnętrzne	Szanse: • rozbudowa bazy rehabilitacyjnej dla osób starszych (istniejący Dzienny dom „SENIOR+”), • budowa bazy rehabilitacyjnej dla osób z niepełnosprawnych,	Zagrożenia • powtarzające się kryzysy pandemiczne na świecie i w Polsce, • brak wystarczających środków finansowych na rozwój usług polityki społecznej w Gminie
Finanse Publiczne	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony: • niski wskaźnik zadłużenia Gminy w WPF (w latach 2021-2029 poniżej 10%), a tym samym duża zdolność do zaciągania zobowiązań na potrzeby przyszłych inwestycji,	Słabe strony: • deficyt budżetowy w latach 2020-2021, • brak przewidzianych inwestycji rozwojowych w WPF na lata 2022-2029
Zewnętrzne	Szanse: • uzyskanie dotacji z Unii Europejskiej w nowym okresie programowania 2021-2027, • dotacje z programów krajowych (np. KPO), • stabilna polityka finansowa Gminy jako zachęta dla przedsiębiorców, • prowadzenie preferencji podatkowych dla podmiotów inwestujących w Gminie.	Zagrożenia: • nieprzewidywalna sytuacja fiskalna w kraju, • biurokracja w rozdysponowywaniu środków UE.

MISJA I WIZJA ROZWOJU GMINY SARNAKI W PERSPEKTYWIE 2030

Misja strategiczna koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje również na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Zawiera w sobie odpowiedzi na pytania: Kim jesteśmy? Czym się zajmujemy? Dlaczego? Co jest naszym priorytetem?

Uwzględniając przyjęte założenia misję Gminy Sarnaki określono jako:

Gmina Sarnaki zapewnia komfortowe, bezpieczne i stabilne warunki do życia, wypoczynku, pracy i rozwoju.

Z kolei wizja rozwoju Gminy to obraz gminy, który będzie efektem realizacji podejmowanej strategii. Ukazuje Gminę Sarnaki w perspektywie strategicznej – do 2030 roku, zmienioną poprzez realizację przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych przez samorząd celów.

W roku 2030 gmina Sarnaki korzysta z rezultatów działań i inwestycji zrealizowanych na przestrzeni ostatnich lat. Gospodarka Gminy rozwija się w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe oraz wykorzystane szanse rozwojowe związane ze wzrostem popularności turystyki weekendowej oraz postpandemicznych trendów łączenia mieszkania poza ośrodkami miejskimi z pracą zdalną w spokojnym, zielonym otoczeniu. Usprawnienie i zintegrowanie połączeń komunikacyjnych, przy rozwoju infrastruktury elektromobilności i alternatywnych, ekologicznych środków transportu (rowery, prom rzeczny) doprowadził do poprawy dostępności komunikacyjnej, zewnętrznej i wewnętrznej w Gminie, przy jednoczesnym ograniczeniu niskiej emisji. Istotnym elementem rozwoju gminy stała się ponadto turystyka i rekreacja, wykorzystująca walory przyrodnicze i krajobrazowe, jak: Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, rezerваты przyrody, stanowiska widokowe, plaże i kąpieliska, a także zasoby materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, m.in. Izba Pamięci Akcji V-2, Gminny Ośrodek Kultury w Sarnakach, liczne zabytki sakralne (Kościoły w Sarnakach, w Horoszkach Dużych, Serpelicach), zespoły dworskie (Sarnaki, Klimczyce, Zabuze), browar w Sarnakach. Oferta aktywnego spędzania czasu wolnego, obejmująca w szczególności trasy rowerowe, miejsca obsługi rowerzystów, trasa narciarska, ścieżki edukacyjne i przyrodnicze, plaże, kąpieliska, basen, wieże widokowe, miejsca wypoczynku i rekreacji, parkingi, przyciąga turystów i letników, w szczególności z Warszawy, Lublina czy Białegostoku. Oferta wydarzeń kształtowana jest w taki sposób, aby odpowiadać na potrzeby mieszkańców, wzmacniać tożsamość lokalną, poczucie wspólnoty, dumy i zaangażowania we własne dziedzictwo i jednocześnie zachęcać turystów i gości do wizyty w gminie i skorzystania z lokalnych usług. Rozwijają się związane z tym procesy współpracy publicznej, społecznej i komercyjnej oraz zaangażowanie oddolne, zarówno organizacji pozarządowych jednostek ochotniczej straży pożarnej, jak również inicjatyw nieformalnych z poszczególnych sołectw. Istotną formą działalności w gminie pozostaje rolnictwo, przede wszystkim ekologiczne, wyspecjalizowane i wykorzystujące innowacyjne rozwiązania oraz gospodarstwa dywersyfikujące źródła dochodów (agroturystyka, usługi dla ludności lokalnej i turystów), czego ważną determinantą pozostaje wsparcie merytoryczne dla rolników (programy szkoleń i dofinansowań, współpraca z ODR). Gmina prowadzi politykę rozwoju zrównoważonego, inwestując w infrastrukturę poprawiającą jakość życia, szczególnie dbając przy tym o przestrzeń i środowisko. Zrealizowano inwestycje wodno-kanalizacyjne oraz projekty ograniczające niską emisję i wspierające rozwój odnawialnych źródeł energii. Wysoką

atrakcyjność osadniczą gminy tworzą - poza wspomnianymi sukcesami gospodarczymi, zmodernizowaną infrastrukturą, ofertą spędzania czasu wolnego, bezpiecznym i zdrowym środowiskiem życia – także wysokiej jakości usługi publiczne, odpowiadające na rosnące potrzeby i oczekiwania mieszkańców, które doprowadziły do zahamowania spadku liczby mieszkańców w Gminie. Władze samorządowe prowadzą skuteczną i adekwatną do potrzeb oraz współczesnych wyzwań politykę społeczną, uwzględniającą m.in. potrzeby środowiska seniorów i trendy srebrnej ekonomii, efektywne usługi opiekuńcze i edukacyjne. Sprawne i efektywne zarządzanie rozwojem gminy Sarnaki, przy wykorzystaniu zewnętrznych źródeł finansowania służy wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

SCHEMAT CELÓW I PLAN OPERACYJNY STRATEGII ROZWOJU GMINY SARNAKI NA LATA 2022-2030 Z PERSPEKTYWĄ DO 2035

Wieloaspektowość zmian zachodzących w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym wymaga od samorządu lokalnego opracowania zintegrowanej interwencji publicznej, która będzie stanowić skuteczną odpowiedź na wyzwania będące ich następstwem. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w strukturze strategii, której podstawę stanowią 3 obszary strategiczne. W ramach każdego z obszarów zdefiniowano cele strategiczne mające charakter długofalowy i wskazujące generalny kierunek postępowania w realizacji założonej wizji rozwoju gminy. Cele operacyjne dotyczą średniego horyzontu czasowego, określają narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych. Następnie określono kierunki działań, które wskazują przyjętą strategię postępowania, służą realizacji założonych celów, a tym samym stanowią podstawę wdrażania strategii. Kierunki działań oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków (aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej) podejmowanych przez samorząd oraz jego partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Część z nich to konkretne przedsięwzięcia rozwojowe (projekty), najczęściej o charakterze inwestycyjnym, których realizacja będzie miała kluczowe znaczenie dla powodzenia prowadzonej polityki rozwoju gminy w perspektywie roku 2030. Strategia określa również oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia. Interwencje planowane w ramach poszczególnych obszarów nie są rozłączne, lecz wzajemnie się przenikają i uzupełniają, dzięki czemu możliwe będzie uzyskanie efektu synergii, kluczowego dla ich powodzenia.

Obszary, cele i kierunki działań zostały zidentyfikowane na bazie wniosków z pogłębionej diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy, a także uzgodnień poczynionych w ramach konsultacji społecznych, w kontekście przyjętej wizji rozwoju gminy w perspektywie 2030 r.

INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO
Cel strategiczny 1: Poprawa stanu infrastruktury sprzyjająca spójności terytorialnej i społecznej oraz ochronie środowiska
Cele operacyjne: 1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu 1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych
GOSPODARKA
Cel strategiczny 2: Zrównoważony rozwój gospodarczy Gminy oparty na wykorzystaniu lokalnych walorów przyrodniczych i turystycznych oraz szans rozwojowych
Cele operacyjne: 2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej 2.3. Wsparcie warunków prowadzenia i dywersyfikacji działalności rolniczej i gospodarczej oraz przeciwdziałanie bezrobociu

SPOŁECZEŃSTWO

Cel strategiczny 3:

Zapewnienie mieszkańcom gminy komfortu życia i dostępu do usług publicznych na wysokim poziomie.

Cele operacyjne:

- 3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług
- 3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.
- 3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym

Obszar strategiczny: Infrastruktura i środowisko

Cel strategiczny 1

Poprawa stanu infrastruktury sprzyjająca spójności terytorialnej i społecznej oraz ochronie środowiska

Cel operacyjny 1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego

Szczególny wpływ na rozwój Gminy Sarnaki ma jej szczególne położenie na skraju województwa mazowieckiego, na granicy z województwami: lubelskim i podlaskim. Dla wykorzystania szans rozwojowych Gminy związanych z rozwojem turystyki (dostępność różnymi środkami transportu), rolnictwa ekologicznego (dostęp do rynków zbytu) i poprawy jakości życia mieszkańców (dojazdy do pracy, szkoły) niezbędna jest poprawa spójności komunikacyjnej. Ponadto, niezbędne jest zapewnienie bezpieczeństwa komunikacyjnego – budowa ciągów pieszych, ścieżek rowerowych, likwidacja barier architektonicznych, modernizacja oświetlenia ulicznego. Dodatkowym działaniem składającym się na wykorzystanie potencjału turystycznego gminy będzie budowa kładki pieszko-rowerowej przez Bug, przy promie. Połączy ona szlaki piesze i rowerowe oraz poprawi dostępność terenów w dolinie Bugu. Dopełnieniem działań wykorzystujących ten potencjał będzie aranżacja tzw. infrastruktury informacyjnej – oznakowania szlaków w taki sposób, by umożliwiały płynne przemieszczanie się po gminie, a zarazem koncentrowały ruch w uprzednio wskazanych lokalizacjach tj. punktach odpoczynku, gastronomii, przy parkingach i węzłach komunikacyjnych itd. W lokalizacjach koncentrujących ruch zbudowane zostaną miejsca postojowe dla samochodów, rowerów, hulajnóg, motorów. Inwestycje w infrastrukturę komunikacyjną będą uwzględniać rozwiązania umożliwiające transformację w kierunku elektromobilności (miejsca ładowania samochodów bezemisyjnych, stopniowa wymiana taboru należącego do Gminy). Jednocześnie, we współpracy z sąsiednimi gminami i partnerami prowadzone będą działania służące poszukiwaniu rozwiązań na rzecz zintegrowania komunikacji kolejowej, autobusowej i prywatnej w powiecie i jej dostosowanie do potrzeb mieszkańców i zwiększającej się liczby turystów. Dotyczy to zarówno poszukiwania dodatkowych możliwości finansowania i obniżania kosztów inwestycyjnych, jak kwestii organizacyjnych tj. dążenia do optymalizowania sieci połączeń kolejowych i autobusowych.

Cel operacyjny 1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu

Bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe Gminy Sarnaki oparte na obszarach chronionego krajobrazu, które pokrywają aż 56,3% powierzchni Gminy a także rolnictwo stanowiące podstawę bazy ekonomicznej gminy wymagają podjęcia działań zapobiegających zanieczyszczeniu środowiska. Dotyczą one przede wszystkim kontynuacji działań z zakresu poprawy jakości powietrza oraz ochrony gleb i wód, szczególnie na polu uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej w Gminie. Działania na rzecz wód będą dwutorowe – z jednej strony wspierane i promowane będą inwestycje w infrastrukturę retencjonującą oraz uzdatniającą wodę (SUW, hydrofornia, stawy pobrowarne), a z drugiej, projekty mające na celu oczyszczanie cieków wodnych na terenie Gminy – oczyszczanie ścieków. W przypadku obszarów o zabudowie zagęszczonej (m.in. miejscowości Nowe Hołowczyce, Stare Hołowczyce, Stare Mierzvice, Nowe Mierzvice, Mierzvice Kolonia, Rzewuszki, Stare Litewniki i Nowe Litewniki) optymalnym rozwiązaniem jest rozbudowanie infrastruktury sieciowej. W przypadku rzadziej zagęszczonych terenów, gdzie koszty doprowadzenia sieciowej infrastruktury są wysokie, planowany jest rozwój systemów kanalizacji sanitarnej w oparciu o alternatywne formy – kontenerowe lub przydomowe oczyszczalnie ścieków. W miejscowościach, w których sieci są wyeksploatowane i mogą nie spełniać warunków szczelności (m.in. Sarnaki i Chybów) zostaną one zmodernizowane. Dla zapewnienia zgodnego z przepisami poziomu oczyszczania ścieków, w tym ich zwiększonej ilości, będącej rezultatem rozbudowy sieci – zrealizowany zostanie remont oraz przebudowa oczyszczalni ścieków w Serpelicach. Ponadto, Gmina prowadzić będzie działania mające na celu dalsze wyposażanie Gminy w sieć wodociągową i kanalizacyjną, dostosowując przebieg sieci do rozwoju osadnictwa w gminie. W zakresie działań dostosowawczych do skutków zmian klimatu i zapobiegających powodziom i podtopieniom będącymi wynikiem wylania rzeki Bug i/lub jej dopływu tj. rzeki Serenki - realizowane będą inwestycje w modernizację stawów w Sarnakach w celu ich wykorzystania jako zbiorników retencyjnych. Planowane są także inwestycje

w infrastrukturę monitorującą i informującą o zagrożeniach na terenie Gminy a także w dodatkowe wyposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych.

Działania z zakresu poprawy jakości powietrza obejmą głęboką modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej (m.in. Szkoły w Sarnakach i Serpelicach, Przedszkole w Sarnakach, Urząd Gminy Sarnaki, Dzienny Dom Senior+, świetlice wiejskie: Borsuki, Chlebczyn, Rzewuszki, Mierzvice Stare, Klepaczew, Serpelicie, Zabuże, budynek OSP w Sarnakach), a także wymianę oświetlenia ulicznego na energooszczędne. Gmina planuje także zachęcać i wspierać mieszkańców w realizacji inwestycji wymiany źródeł ciepła na niskoemisyjne.

Zadaniem horyzontalnym przy każdym z celów operacyjnych będzie zwiększanie świadomości ekologicznej dotyczącej głównie segregacji śmieci, stosowania chemicznych środków ochrony roślin, wykorzystania wód opadowych i odnawialnych źródeł energii wśród lokalnej społeczności.

Cel operacyjny 1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych

Gmina Sarnaki położona jest na obszarze, gdzie uśłonecznienie w ciągu roku (czyli liczba godzin z bezpośrednio widoczną tarczą słoneczną) wynosi około 1 606 godzin rocznie i jest nieco wyższe od średniej rocznej wartości w Polsce – ok. 1600 godzin, co stanowi 30% - 40% długości dnia. Oznacza to, że gmina Sarnaki posiada duży potencjał w zakresie wykorzystania energii słonecznej na cele c.o. i c.w.u. Możliwość eksploatacji i rozwój ekologicznych źródeł energii jest szansą na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego, a także stwarza możliwość poprawy zaopatrzenia energetycznego terenów o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej. Powstawanie nowych inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE) przyczynia się do redukcji emisji CO₂ oraz wpływa na oszczędność energii i zwiększenie efektywności energetycznej.

Gmina Sarnaki jest gminą typowo rolniczą, ma zatem ogromny potencjał w zakresie wykorzystania biomasy i biogazu do produkcji energii. Jednym ze sposobów produkcji biomasy jest uprawa roślin energetycznych. Obecnie ocenia się, że biomasa jest źródłem energii odnawialnej o największym potencjale do wykorzystania w Polsce. Duże zasoby ziem wykorzystywanych rolniczo stwarzają możliwość wykorzystania biomasy w energetyce ciepłej.

Działania z zakresu poprawy jakości powietrza uzupełnione zostaną o zastosowanie odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepłej (Szkoły w Sarnakach i Serpelicach, Przedszkole w Sarnakach, Urząd Gminy Sarnaki, Dzienny Dom Senior+, świetlice wiejskie: Borsuki, Chlebczyn, Rzewuszki, Mierzvice Stare, Klepaczew, Serpelicie, Zabuże, budynek OSP w Sarnakach). Planowane jest także zastosowanie OZE na hydroforni w Chybowie i Klepaczewie, na oczyszczalni ścieków w Sarnakach i Serpelicach oraz na wszystkich przepompowniach ścieków. Gmina zakłada realizację projektów parasolowych polegających na instalacji odnawialnych źródeł energii w budynkach mieszkalnych oraz gospodarstwach rolnych.

Modernizacja infrastruktury drogowej zaplanowana do realizacji w celu operacyjnym 1.1. obejmie także wprowadzenie rozwiązań umożliwiających transformację w kierunku elektromobilności (miejsca ładowania samochodów bezemisyjnych, stopniowa wymiana taboru należącego do Gminy).

Tabela 2. Kierunki działań i wskaźniki dla celu strategicznego 1

Kierunki działań dla celu strategicznego 1		Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatów
1.1.1	Remont, budowa lub przebudowa dróg gminnych oraz budowa ciągów pieszo-rowerowych i ścieżek rowerowych	Rozwój gminnej infrastruktury drogowej Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym	Długość wybudowanych i zmodernizowanych dróg i chodników gminnych Poziom zadowolenia mieszkańców ze stanu dróg i chodników gminnych [oczekiwany trend:] Liczba wypadków i kolizji na drogach gminnych, w tym z udziałem pieszych [oczekiwany trend:]
1.1.2.	Współpraca z sąsiednimi gminami i partnerami na rzecz zintegrowania komunikacji kolejowej, autobusowej i prywatnej w powiecie	Rozwój lokalnego układu drogowego Integracja różnych form transportu Zwiększenie mobilności mieszkańców	Czas dojazdu do Łosic Siedlec, Białej Podlaskiej, miejscowości turystycznych [oczekiwany trend:]
1.1.3	Rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego z zastosowaniem energooszczędnych rozwiązań.	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców Ekologiczne oświetlenie - zmniejszenie zużycia energii na oświetlenie uliczne Zmniejszenie kosztów eksploatacji oświetlenia	Odczuwalny przez mieszkańców poziom bezpieczeństwa publicznego [oczekiwany trend:] Roczne zużycie energii na oświetlenie uliczne Roczne koszty eksploatacji oświetlenia [oczekiwany trend:]
1.1.4.	Tworzenie miejsc postojowych dla samochodów rowerów, hulajnóg, motorów w lokalizacjach koncentrujących ruch	Integracja różnych form transportu	Liczba miejsc integrujących różne formy transportu [oczekiwany trend:]
1.1.5	Budowa ścieżek rowerowych, kładki pieszo-rowerowej, oznakowanie szlaków	Rozwój gminnej infrastruktury komunikacyjnej Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym	Długość wybudowanych i zmodernizowanych szlaków rowerowych Poziom zadowolenia mieszkańców i turystów z infrastruktury dla rowerów [oczekiwany trend:]
1.1.6	Tworzenie możliwości do wprowadzania rozwiązań z zakresu elektromobilności	Ekologiczny transport - zmniejszenie niskiej emisji	Poprawa jakości powietrza [oczekiwany trend:]

1.2.1	Zabezpieczenie mieszkańcom stałego dostępu do wody odpowiedniej jakości – rozbudowa systemu zaopatrzenia w wodę, modernizacja infrastruktury wodociągowej, inwestycje w jakość wody.	Zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie dostarczania wody Poprawa warunków życia mieszkańców	Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do sieci wodociągowej Ocena gminy jako miejsca do życia [oczekiwany trend:]
1.2.2	Uporządkowanie gospodarki wodno-kanalizacyjnej	Zwiększenie dostępności usług kanalizacyjnych i oczyszczania ścieków Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków, zabezpieczenie możliwości przyjęcia i oczyszczenia ścieków z nowych i planowanych odcinków kanalizacji sanitarnej Poprawa warunków życia mieszkańców Ochrona i poprawa stanu środowiska	Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do sieci kanalizacji sanitarnej Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do innych systemów oczyszczania ścieków Ocena gminy jako miejsca do życia Poziom zadowolenia mieszkańców z ochrony środowiska [oczekiwany trend:] Poziom zanieczyszczenia wód [oczekiwany trend:]
1.2.3	Wspieranie służb ratowniczych w zakresie modernizacji siedzib oraz poprawy stanu specjalistycznego wyposażenia.	Poprawa gotowości interwencyjnej służb ratowniczych Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Odczuwalny przez mieszkańców poziom bezpieczeństwa publicznego [oczekiwany trend:]
1.2.4	Poprawa lokalnej retencji – inwestycje oraz wsparcie, promocja i działania edukacyjne wśród mieszkańców i lokalnych przedsiębiorców.	Poprawa retencji Ochrona zasobów wodnych Przeciwdziałanie skutkom suszy i powodzi	Liczba gospodarstw domowych, które zrealizowały inwestycję w zakresie poprawy retencji Pojemność obiektów retencji, w tym małej retencji [oczekiwany trend:]
1.2.5	Wsparcie mieszkańców oraz przedsiębiorców w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na termomodernizację budynków,	Poprawa efektywności energetycznej budynków lub mieszkań prywatnych	Liczba gospodarstw domowych, które dokonały poprawy efektywności

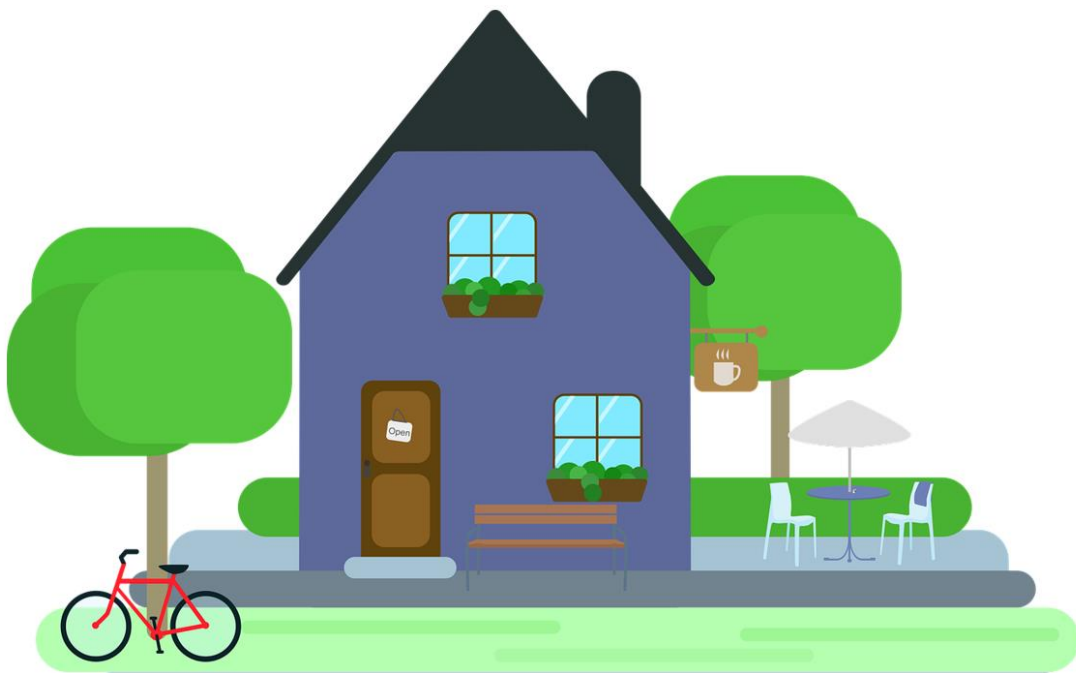
	wymianę pieców w gospodarstwach domowych na nowoczesne i ekologiczne	Likwidacja nieekologicznych źródeł ciepła na terenie gminy Poprawa jakości powietrza	energetycznej budynku lub mieszkania [oczekiwany trend: ↗] Liczba gospodarstw domowych korzystających z nieekologicznych źródeł ciepła Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend: ↘]
1.2.6	Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Dywersyfikacja źródeł ciepła	Wskaźniki straty ciepła [oczekiwany trend: ↘] Wytworzona energia odnawialna i jej udział w ogólnym bilansie energetycznym gminy [oczekiwany trend: ↗] Koszty bieżącego utrzymania ↘]
1.2.7	Wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców (m.in. w zakresie ograniczania niskiej emisji, segregacji odpadów, zagospodarowania wód opadowych).	Promocja i kształtowanie postaw proekologicznych Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców	Liczba godzin zajęć z zakresu edukacji ekologicznej i/lub liczba projektów na rzecz ochrony środowiska i limitacji zmian klimatycznych realizowanych przez szkoły oraz ich uczestników Liczba lokalnych organizacji działających na rzecz szeroko pojętej ekologii Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [oczekiwany trend: ↗]
1.3.1.	Instalacje OZE na budynkach i urządzeniach użyteczności publicznej	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i urządzeń w gminie	Liczba obiektów, które wykorzystują energię z OZE [oczekiwany trend: ↗]

		Zwiększenie wykorzystania OZE w Gminie Poprawa jakości powietrza	Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend: ↓] Bieżące Koszty utrzymania [oczekiwany trend: ↓]
1.3.2.	Wsparcie mieszkańców oraz przedsiębiorców w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na termomodernizację budynków, wymianę pieców w gospodarstwach domowych na nowoczesne i ekologiczne, instalację odnawialnych źródeł energii.	Poprawa efektywności energetycznej mieszkań prywatnych Zwiększenie wykorzystania OZE przez mieszkańców Poprawa jakości powietrza	Liczba gospodarstw domowych, które produkują energię z OZE [oczekiwany trend: ↑] Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend: ↓] Bieżące Koszty utrzymania [oczekiwany trend: ↓]

Obszar strategiczny: Gospodarka

Cel strategiczny 2

Zrównoważony rozwój gospodarczy Gminy oparty na wykorzystaniu lokalnych walorów przyrodniczych i turystycznych oraz szans rozwojowych

Cel operacyjny 2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy

Gmina Sarnaki charakteryzuje się zarówno walorami przyrodniczymi jak i długą, ciekawą historią, odzwierciedlającą dzieje Polski. Gmina posiada bogate zasoby materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, liczne zabytki sakralne (Kościoły w Sarnakach, w Horoszkach Dużych, Serpelicach), zespoły dworskie (Sarnaki, Klimczyce, Zabuze), browar w Sarnakach. Władze samorządowe prowadzić będą działania służące zachowaniu opisanych powyżej walorów w odniesieniu do obiektów, którymi dysponuje oraz wspierać i integrować działania z właścicielami obiektów pozostałych (parafie, właściciele prywatni). Celem tych działań jest utworzenie spójnej oferty kulturalnej, opartej na ww. zasobach, koordynowanej przez Gminny Ośrodek Kultury w Sarnakach. Oferta wydarzeń kulturalnych kształtowana będzie w taki sposób, aby odpowiadać na potrzeby mieszkańców, wzmacniać tożsamość lokalną i zaangażowanie w zachowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, a jednocześnie zachęcać turystów i gości do wizyty w gminie i skorzystania z lokalnych usług. Ponadto, Gmina zorganizuje Izbę Pamięci Akcji V-2 (przejęcia niewybuchu niemieckiej rakiety V2).

Podstawowym zadaniem, decydującym o powodzeniu wykorzystania potencjału turystycznego jest aktualizacja platform informacji przestrzennej (typu: Openstreetmaps.org, Google Maps) o trasy i lokalizacje ważne dla turystyki (obiekty zabytkowe, miejsca rekreacji, hotele, gastronomia) oraz opracowanie polityki promocji Gminy. Bez przeprowadzania tych działań, w rzeczywistości transformacji cyfrowej, atrakcje gminy i organizowane wydarzenia nie będą promowane wśród szerszej grupy np. mieszkańców województwa. Dla wykorzystania potencjału rozwojowego Gminy niezbędne jest zatem także zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu (łącza światłowodowe i mobilne). Gmina przewiduje budowę i rozmieszczenie w centrach miejscowości, przy atrakcjach turystycznych ławeczek z dostępem do internetu, umożliwiających ładowanie urządzeń mobilnych i uzyskanie informacji o Gminie.

Cel operacyjny 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej

Turystyka, rekreacja i wypoczynek to obszary lokalnej gospodarki (przede wszystkim usługowej), które stanowią znaczący potencjał strategiczny gminy Sarnaki. Podstawowym zasobem dla tego potencjału jest krajobraz Gminy – znacząca powierzchnia kompleksów leśnych stanowiących obszary chronionego krajobrazu, malownicza dolina Bugu, plaże i kąpieliska oraz infrastruktura noclegowa: ośrodki turystyczne i gospodarstwa agroturystyczne. Na tych podstawach władze samorządowe wraz z partnerami społeczno-gospodarczymi planują rozwój i podniesienie standardu oferty turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i kulturalnej gminy. Do działań w tym kierunku zaliczają się: rozwój szlaków i ciągów pieszo-rowerowych (wraz z miejscami obsługi, małą gastronomią itp.), edukacyjnych i narciarskich, punktów widokowych (wieże w Starych Mierzvicach i Serpelicach) plaż z infrastrukturą turystyczną – sportową (Mierzvice, Serpelice) uzupełnianie i tworzenie nowej infrastruktury sportowej (odkryty basen, boiska w Starych Mierzvicach i Sarnakach, zagospodarowanie na cele rekreacyjne stawów pobrowarnych w Sarnakach) oraz tzw. małej architektury (place zabaw, siłownie zewnętrzne). Władze samorządowe prowadzić będą także działania mające na celu zainteresowanie Gminą inwestorów z sektora hoteli o profilu wellness, Spa (trzy i czterogwiazdkowych) oraz z sektora gastronomii o profilu ekologicznym, promującym lokalne produkty i odniesienie do tradycyjnych potraw.

Cel operacyjny 2.3. Wsparcie warunków prowadzenia i dywersyfikacji działalności rolniczej i gospodarczej oraz przeciwdziałanie bezrobociu

Rolnictwo jest jednym z najważniejszych potencjałów gminy Sarnaki – 924 funkcjonujące w Gminie gospodarstwa rolne zajmują 54% jej powierzchni. Gmina, jako jednostka samorządowa, posiada niewielkie kompetencje w zakresie bezpośredniego wsparcia dla rolników. Jednakże, w zakresie

wsparcia rolnictwa aktywność gminy będzie się opierać na integracji społeczności rolniczej w dwóch zakresach: promocji ich towarów i poprawy możliwości sprzedażowych w ramach lokalnych targów i wydarzeń oraz działań na rzecz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych.

Spośród ponadlokalnych instytucji działających na rzecz rozwoju rolnictwa szczególne znaczenie mają współpraca z Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Łosicach, Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Łosicach oraz Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” – w celu korzystania ze wsparcia eksperckiego dotyczącego możliwości restrukturyzacji, rozwoju, współpracy gospodarstw rolnych oraz finansowania inwestycji. ODR udziela rolnikom wsparcia szkoleniowego i eksperckiego w zakresie rolnictwa ekologicznego, specjalistycznego, sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych, powracania do starych odmian i ras hodowlanych oraz integracji środowiska w celach sprzedażowych. Wsparcie rozwoju produkcji rolnej, w tym produktów ekologicznych oraz dywersyfikacja działalności jest jednym z najważniejszych celów Strategii.

Podobnie, w odniesieniu do przedsiębiorczości - jej pobudzanie jest celem wspólnoty samorządowej. W przypadku Sarnak, kluczowym zadaniem będzie skuteczne i regularne informowanie przedsiębiorców o dostępnym wsparciu szkoleniowym i dofinansowaniu zewnętrznym (także we współpracy z Lokalną Grupą Działania „Tygiel Doliny Bugu”) oraz tworzenie warunków sprzyjających biznesowi szczególnie w obszarach potencjałów strategicznych: poza rolnictwem w sektorze turystyki i rekreacji (usług, agroturystyki, gastronomii itp.). Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości realizowane będzie także przez kształcenie przedsiębiorczych postaw wśród dzieci i młodzieży. Do osób dorosłych kierowana będzie oferta kształcenia ustawicznego w zakresie prowadzenia biznesu oraz rozwoju kompetencji. W tym celu gmina będzie aktywnym partnerem dla Instytucji Otoczenia Biznesu w regionie i Urzędu Pracy, by przybliżyć ich ofertę mieszkańcom i pracodawcom działającym na terenie gminy, w tym ofertę wsparcia finansowego, doradczego i szkoleniowego.

Tabela 3. Kierunki działań i wskaźniki dla celu strategicznego 2

Kierunki działań dla celu strategicznego 2		Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatów
2.1.1	Poprawa stanu zachowania i dostępności zabytków	Ochrona krajobrazu kulturowego gminy Poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych Zwiększenie dostępności zabytków dla mieszkańców, jak również turystów i gości	Liczba zabytków pozostających w złym stanie technicznym [oczekiwany trend: ↓] Liczba odnowionych zabytków oraz obiektów udostępnionych do zwiedzania lub w których zorganizowano wydarzenia kulturalne [oczekiwany trend: ↑]
2.1.2	Ochrona, promocja i rozwój materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, dokumentowanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych w ramach zintegrowanej oferty itp.	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Aktywizacja kulturalna mieszkańców Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców	Liczba osób należących do grup kultywujących dziedzictwo kulturowe gminy Poziom przywiązania mieszkańców do gminy jako miejsca zamieszkania [oczekiwany trend: ↑]

2.1.3	Organizacja Izby Pamięci akcji V-2	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy	Liczba obiektów udostępnionych do zwiedzania Liczba nowoutworzonych obiektów turystycznych [oczekiwany trend: ↗]
2.1.4	Aktualizacja platform informacji przestrzennej w celu promocji walorów przyrodniczych i kulturowych gminy	Promocja i upowszechnienie informacji na temat lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Liczba miejsc, zabytków oznaczonych na platformach informacji przestrzennej Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend: ↗]
2.1.5.	Budowa małej infrastruktury turystycznej	Promocja i upowszechnienie informacji na temat lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend: ↗]
2.2.1	Rozwój infrastruktury turystycznej (rozwój obiektów noclegowych i gastronomicznych, organizacja plaż, kąpielisk, punktów widokowych, szlaków turystycznych) oraz około turystycznej (punkty obsługi)	Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend: ↗] Liczba mieszkańców gminy uzyskujących dochody z obsługi ruchu turystycznego [oczekiwany trend: ↗]
2.2.2	Modernizacja i tworzenie nowej infrastruktury rekreacyjno - sportowej (odkryty basen, boiska, zagospodarowanie stawów pobrowarnych)	Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend: ↗] Liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych w Gminie [oczekiwany trend: ↗]
2.2.3	Współpraca i wsparcie inwestorów w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów w celach gospodarczych (inwestycje z branży SPA&Wellness, rekreacji itp.).	Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba podmiotów świadczących usługi związane z wykorzystaniem walorów turystycznych

		Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Gminy [oczekiwany trend:]
2.3.1	Wsparcie producentów rolnych - pomoc w promocji i wykorzystanie lokalnych produktów podczas imprez organizowanych przez gminę, wsparcie informacyjne.	Wzrost zainteresowania ofertą produktów lokalnych Wzrost obrotów pośród lokalnych producentów, hodowców, sprzedawców i przedsiębiorców	Liczba producentów, których produkty promowane są podczas lokalnych targów i wydarzeń Wysokość dochodów gminy pochodzących z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na jej obszarze [oczekiwany trend:]
2.3.2	Wsparcie dla przedsiębiorców rozpoczynających i rozwijających działalność - współpraca z lokalnymi i regionalnymi Instytucjami Otoczenia Biznesu (IOB) w zakresie oferty: szkolenia, doradztwo, usługi prawne, księgowe i podatkowe, informacyjne z zakresu dostępnych środków (nowa perspektywa UE na lata 2021-2027) na działalność gospodarczą.	Poprawa warunków zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy Zwiększenie kompetencji lokalnych przedsiębiorstw w zakresie korzystania z finansowego wsparcia w ramach środków unijnych	Liczba przedsiębiorców, którzy skorzystali z oferty IOB Liczba przedsiębiorców z terenu gminy, którzy uzyskali wsparcie finansowe w ramach środków unijnych na rozwój swojej działalności [oczekiwany trend:]
2.3.3	Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i innowacyjnych wśród młodzieży	Wzrost przedsiębiorczości wśród osób do 30 roku życia	Liczba działalności gospodarczych założonych przez osoby fizyczne do 30 roku życia [oczekiwany trend:]
2.3.4	Współpraca z urzędem pracy i IOB w zakresie stymulowania powstawania mikroprzedsiębiorstw oraz wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy.	Wzrost przedsiębiorczości lokalnej	Liczba nowych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na terenie gminy Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. mieszkańców [oczekiwany trend:]

Obszar strategiczny: Społeczeństwo

Cel strategiczny 3

Zapewnienie mieszkańcom gminy komfortu życia i dostępu do usług publicznych na wysokim poziomie

Cel operacyjny 3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług

Czynnikami poprawiającymi jakość życia mieszkańców jest rozwój oferty edukacyjnej, poprawa dostępu do usług medycznych i innych usług społecznych. W Gminie Sarnaki, podobnie jak w całym kraju, obserwuje się starzenie się społeczeństwa. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym corocznie się zwiększa i przewyższa już liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym. Jednocześnie Gmina boryka się ze zmniejszającą się liczbą mieszkańców. Migracje z terenu Gminy dotyczą przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych, które w poszukiwaniu dobrze płatnej pracy i wyższego poziomu usług publicznych emigrują do aglomeracji miejskich. Te dwa negatywne trendy demograficzne wskazują na konieczność zmiany zapotrzebowania, jakości i sposobu świadczenia usług społecznych. Gmina Sarnaki będzie prowadziła działania mające na celu poprawę jakości i dostępności do usług publicznych, które będą odpowiadać na potrzeby grup społeczności gminnej, zróżnicowanych ze względu na wiek, płeć, sytuację rodzinną lub materialną.

W odniesieniu do usług opiekuńczych Gmina zwiększy liczbę dostępnych miejsc dzięki adaptacji budynku po byłym ośrodku zdrowia na cele organizacji żłobka gminnego. W ramach rozwijania oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży gmina poszerzy ofertę zajęć dodatkowych, w tym dostosowanych do indywidualnych potrzeb dzieci oraz zajęć ruchowych zarówno w szkołach, jak i świetlicach gminnych. Równoległym działaniem władz gminy będzie monitoring bazy oświatowej, infrastruktury i wyposażenia szkół względem postępującego rozwoju technologicznego i nowych zdobyczy wiedzy, a w miarę szacowanych potrzeb – wsparcie w zakresie likwidowania deficytów w tym obszarze.

Gmina, w partnerstwie z instytucjami edukacyjnymi, organizacjami pozarządowymi, klubami sportowymi i placówkami opieki zdrowotnej będzie prowadziła dalsze działania promujące aktywność fizyczną wśród społeczności. W porozumieniu z partnerami organizowana będzie oferta zajęć, imprez sportowych organizowanych w Gminie, także w połączeniu z programami profilaktycznymi placówek ochrony zdrowia. Zajęcia ruchowe w formule grupowej skierowane do osób starszych będą pełnić nie tylko rolę prozdrowotną, lecz także integrującą. W okresie od wiosny do jesieni zajęcia mogą się odbywać w przestrzeniach rekreacyjnych już utworzonych w niektórych miejscowościach (Franopol, Borsuki) i planowanych do utworzenia.

Działania planowane w celu 2.1. obejmujące zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu (łącza światłowodowe i mobilne) uzupełnione zostaną o wprowadzenie e-usług w działalności Urzędu Gminy oraz możliwości uzyskania porad medycznych w formie teleporad.

Cel operacyjny 3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.

Polityka rozwoju gminy Sarnaki w obszarach polityki społecznej obejmuje realizację zadań zleconych (np. przyznawanie świadczeń socjalnych). Ponadto, Gmina realizuje działania lokalne, dostosowane do potrzeb mieszkańców, które koordynowane są przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sarnakach, Gminną Bibliotekę Publiczną w Sarnakach, Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowych Litewnikach oraz Dzienny Dom "Senior+" w Nowych Hołowczycach. Na tych polach gmina będzie kontynuować wsparcie dla wszystkich osób zagrożonych marginalizacją tj. wykluczeniem zdrowotnym (szczególnie osób, które znalazły się w trudnej sytuacji wskutek wypadku, osób starszych i z niepełnosprawnością), wykluczeniem informacyjnym, zawodowym, społecznym i transportowym. Gmina będzie zapewniać odpowiednie wsparcie dla ich rodzin w sytuacji kryzysowej oraz dla opiekunów osób niesamodzielnych (m.in. poprzez refundowane usługi opiekuńcze, usługi wytchnieniowe). Współpraca z lokalnymi podmiotami systemu opieki społecznej i ochrony zdrowia będzie uwzględniać poprawę aktywności informacyjnej – osobom potrzebującym wsparcia zapewniony zostanie dostęp do informacji na temat możliwości uzyskania pomocy (wsparcia profilaktycznego, środowiskowego, psychologicznego, integracyjnego itp.). Ponadto, Gmina Sarnaki planuje budowę nowych mieszkań socjalnych w Sarnakach oraz remont lokali komunalnych i

socjalnych w Sarnakach, Serpelicach i Nowych Hołowczycach, a także zakup autobusu na potrzeby Środowiskowego Domu Samopomocy.

Działaniem horyzontalnym w ramach celu operacyjnego będzie dbanie o umożliwienie zwiększania swoich kompetencji przez osoby pracujące w ramach lokalnego systemu pomocy społecznej i ochrony zdrowia. W tym celu władze będą wspierały udział w szkoleniach oraz wspierały wymianę doświadczeń między pracownikami.

Cel operacyjny 3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym

Władze gminy stawiają sobie za cel pobudzanie zwiększenia udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym m.in. za pomocą zapewnienia zróżnicowanej oferty kulturalnej, włączającej w tę aktywność jak najszerszą grupę odbiorców. Podstawowym koordynatorem tych działań i współpracy z mieszkańcami i organizacjami i grupami nieformalnymi aktywnymi w Gminie będą Gminny Ośrodek Kultury i Gminna Biblioteka Publiczna w Sarnakach. Dla umożliwienia poszerzenia oferty kulturalnej w Gminie niezbędna jest jednak rozbudowa i przebudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury.

Przestrzenią dla aktywności społecznej i kulturalnej pozostaną także gminne świetlice. W założeniu strategii, będą wspierane jako miejsca integracji oraz działań kulturalnych skierowanych do młodszych oraz starszych pokoleń (potrzebujących miejsc integracji blisko domu). Równolegle do wymienionych kierunków działań, gmina będzie starała się tworzyć na bieżąco dogodne warunki dla aktywności kulturalnej w nowo utworzonych lokalizacjach.

Tabela 4. Kierunki działań i wskaźniki dla celu strategicznego 3

Kierunki działań dla celu strategicznego 3		Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatów
3.1.1	Wspieranie różnych form opieki nad dziećmi do lat 3 - zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym, również we współpracy z kapitałem prywatnym.	Zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych [oczekiwany trend:]
3.1.2	Rozwój infrastruktury szkół i wyposażenia ukierunkowane na poprawę warunków nauki	Poprawa warunków nauki Wyrównywanie szans edukacyjnych	Poziom zadowolenia dzieci i rodziców z bazy oświatowej [oczekiwany trend:]
3.1.3	Edukacja dostosowana do indywidualnych potrzeb uczniów, w tym m.in. różnorodna oferta zajęć i programów, zarówno rozwijających zainteresowania, uzdolnienia i kompetencje uczniów, jak i wspierających w zakresie pojawiających się trudności, czy adresowane dla uczniów o specjalnych potrzebach.	Poprawa jakości kształcenia, poprawa wyników egzaminów końcowych Zwiększenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży Wyrównywanie szans edukacyjnych	Poziom zadowolenia dzieci i rodziców z jakości kształcenia Wyniki egzaminów końcowych [oczekiwany trend:]
3.1.4	Doskonalenie sprawności fizycznej i integracja mieszkańców - organizacja zajęć o charakterze sportowo-rekreacyjnym z maksymalnym wykorzystaniem dostępnej bazy,	Wzrost aktywności ruchowej mieszkańców Poprawa zdrowia i kondycji fizycznej mieszkańców, w tym osób starszych	Liczba mieszkańców biorących udział w zajęciach do liczby mieszkańców ogółem [oczekiwany trend:]
3.1.5	Organizacja i promocja programów aktywizacji zawodowej, społeczno-	Zwiększenie dostępności i jakości oferty spędzania	Liczba projektów aktywizacji zawodowej,

	kulturalnej i ruchowej osób starszych oraz z niepełnosprawnościami	czasu wolnego dla osób starszych i z niepełno sprawnościami Aktywizacja (kulturalna, społeczna, ruchowa) osób starszych i z niepełnosprawnościami Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	społeczno-kulturalnej i ruchowej osób starszych oraz z niepełnosprawnościami oraz ich uczestników [oczekiwany trend:]
3.1.6	Wzrost poziomu dostępności do usług publicznych świadczonych zdalnie przy wykorzystaniu najnowszych technologii (e-administracji), cyfryzacja oferty instytucji gminnych, upowszechnianie korzystania przez mieszkańców z usług cyfrowych w administracji samorządowej.	Wzrost poziomu dostępności do usług publicznych świadczonych zdalnie Zwiększenie liczby spraw załatwianych elektronicznie Podniesienie jakości usług publicznych	Liczba e-usług publicznych [oczekiwany trend:]
3.2.1	Doskonalenie i rozwijanie systemu świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.	Wsparcie oraz poprawa jakości życia i codziennego funkcjonowania osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami, samotnych, niesamodzielnych itp.	Liczba oraz odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w tym z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych [oczekiwany trend:]
3.2.2	Wsparcie osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, a także ich bliskich i opiekunów, wsparcie rodzin w procesie opieki domowej.	Wsparcie oraz poprawa jakości życia i codziennego funkcjonowania osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami, samotnych, niesamodzielnych itp. Wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad osobami starszymi, chorymi, z niepełnosprawnościami, samotnymi, niesamodzielnymi itp. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba oraz odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w tym z powodu niepełnosprawności Liczba osób korzystających z usług opieki wytchnieniowej [oczekiwany trend:]
3.2.3	Pomoc psychologiczna, terapeutyczna, rehabilitacyjna oraz inne formy wsparcia dla osób i rodzin w kryzysie.	Promocja rodziny, wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba oraz odsetek osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym objętych pomocą psychologiczną / terapeutyczną / rehabilitacyjną [oczekiwany trend:]

3.2.4	Rozbudowa i modernizacja lokali komunalnych i socjalnych	Wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba oraz odsetek osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej [oczekiwany trend:]
3.3.1	Zwiększanie atrakcyjności i różnorodności oferty instytucji i podmiotów działających w sferze kultury, m.in. wprowadzanie propozycji wspólnych (sieciowanie), interdyscyplinarnych oraz wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych.	Rozwój oferty kulturalnej dla różnych grup mieszkańców Poprawa jakości oferty kulturalnej dla różnych grup mieszkańców Wzrost aktywności kulturalnej mieszkańców	Liczba nowych zajęć stałych i czasowych oraz liczba ich uczestników w ofercie GOK Liczba nowych projektów kulturalnych realizowanych w partnerstwie co najmniej 2 podmiotów oraz liczba ich uczestników Poziom zadowolenia mieszkańców z oferty kulturalnej na terenie gminy [oczekiwany trend:]
3.3.2	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.	Poprawa jakości bazy kulturalnej Poprawa dostępności bazy kulturalnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami Zmniejszenie kosztów utrzymania (energia) bazy kulturalnej	Poziom zadowolenia mieszkańców z bazy kulturalnej na terenie gminy Liczba budynków w ramach bazy kulturalnej dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami [oczekiwany trend:]
3.3.3	Organizacja, wspieranie i promocja imprez integracyjnych, kulturalno-rozrywkowych, artystycznych, i interdyscyplinarnych, szczególnie projektów realizowanych w przestrzeni publicznej.	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego Promocja i kształtowanie postaw aktywnych i prospołecznych Wzrost integracji i spójności społecznej	Liczba imprez na terenie gminy, w tym realizowanych w przestrzeniach publicznych, oraz ich uczestników Poziom zaufania społecznego [oczekiwany trend:]

Tabela 5: Inwestycje kluczowe w kontekście osiągnięcia założonych celów strategicznych

Nazwa inwestycji	Lokalizacja inwestycji	Odniesienie do celów operacyjnych Strategii	Podmiot odpowiedzialny
Cel strategiczny 1. Poprawa stanu infrastruktury sprzyjająca spójności terytorialnej i społecznej oraz ochronie środowiska			
Remont, przebudowa lub budowa dróg gminnych oraz budowa ciągów pieszo-rowerowych na terenie Gminy Sarnaki	Gmina Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego	Urząd Gminy Sarnaki
Budowa kładki pieszo -rowerowej przez Bug	przy promie w Zabużu lub w Serpelicach	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki
Wyznaczenie i budowa ścieżki rowerowo pieszej szlakami przyrodniczymi gm. Sarnaki	Gmina Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” LOT „Nad Bugiem”
Wyznaczenie i budowa ścieżki rowerowo-pieszej szlakami historii gm. Sarnaki	Gmina Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” LOT „Nad Bugiem”
Wyznaczenie i budowa tras narciarskich	Serpelice, Zabuże, Klepaczew, Stare Mierzvice	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” LOT „Nad Bugiem”
Oznakowanie ciągów komunikacyjnych (pieszych, rowerowych, narciarskich)	Gmina Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu” LOT „Nad Bugiem”
Budowa miejsc postojowych przy Urzędzie	Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności	Urząd Gminy Sarnaki

Gminy Sarnaki		komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego	
Modernizacja oświetlenia ulicznego wzdłuż dróg gminnych i wymiana opraw na energooszczędne	Gmina Sarnaki	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego 1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki
Głęboka modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Gminie Sarnaki wraz z wykorzystaniem OZE	• Placówki oświatowe w Sarnakach i Serpelicach • Przedszkole Samorządowe w Sarnakach • Urząd Gminy Sarnaki • Dzienny Dom Senior+ • świetlice wiejskie Borsukach, Chlebczynie, Rzewuszkach, Mierzwicach Starych, Klepaczewie, Serpelicach, Zabużu • Ochotnicza Straż Pożarna w Sarnakach	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu 1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych	Urząd Gminy Sarnaki, OSP w Sarnakach Dzienny Dom Senior+ Placówki oświatowe
Budowa nowej stacji uzdatniania wody wraz z ujęciami wody	Gm. Sarnaki	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki
Uporządkowanie gospodarki wodno-kanalizacyjnej (kanalizacja zbiorcza, oczyszczalnie kontenerowe przydomowe oczyszczalnie ścieków).	Nowe Hołowczyce Stare Hołowczyce Hołowczyce Kolonia pozostałe miejscowości na terenie Gminy	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki
Remont i przebudowa hydroforni	Klepaczew	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki
Remont istniejących, wyeksploatowanych sieci wodno-kanalizacyjnych	Sarnaki Chybów	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki

Budowa i przebudowa oczyszczalni ścieków	Serpelice	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	Urząd Gminy Sarnaki
Montaż urządzeń OZE na hydroforni w Chybowie, Klepaczewie oraz na oczyszczalniach ścieków w Sarnakach i Serpelicach oraz przepompowniach ścieków	Chybów Sarnaki	1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych	Urząd Gminy Sarnaki
Montaż OZE na budynkach mieszkalnych	Gmina Sarnaki	1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych	Urząd Gminy Sarnaki mieszkańcy
Zagospodarowanie na cele rekreacyjne i przeciwpowodziowe stawów pobrowarnych	Sarnaki	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki
Cel strategiczny 2. Zrównoważony rozwój gospodarczy Gminy oparty na wykorzystaniu lokalnych walorów przyrodniczych i turystycznych oraz szans rozwojowych			
Utworzenie Izby pamięci o akcji V-2	Gmina Sarnaki	2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy	Urząd Gminy Sarnaki
Aktualizacja platform informacji turystycznej	Gmina Sarnaki	2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy	Urząd Gminy Sarnaki
Budowa wież widokowych	Stare Mierzvice Serpelice	2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki
Budowa punktów obsługi turystów (rowerzystów i pieszych)	wzdłuż miejscowości nadbużańskich Borsuki, Serpelice, Zabuze, Klepaczew, Mierzvice Stare i Nowe oraz Mierzvice Kolonia ,Bużka, Kózki, Binduga i Klimczyce	2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu”
Budowa boiska wraz z urządzeniami sportowo rekreacyjnymi	Sarnaki, Borsuki	2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej 3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w	Urząd Gminy Sarnaki

		życiu społecznym i kulturalnym	
Budowa boiska, placu zabaw, siłowni zewnętrznej, wiaty i innych urządzeń sportowo rekreacyjnych	Stare Mierzvice	2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej 3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym	Urząd Gminy Sarnaki
Budowę w centrach miejscowości, przy atrakcjach turystycznych ławeczek promocyjnych z dostępem do internetu	Gmina Sarnaki	2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy 2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	Urząd Gminy Sarnaki
Wsparcie producentów rolnych - pomoc w promocji i wykorzystanie lokalnych produktów podczas imprez organizowanych przez gminę, wsparcie informacyjne.	Gmina Sarnaki	2.3. Wsparcie warunków prowadzenia i dywersyfikacji działalności rolniczej i gospodarczej oraz przeciwdziałanie bezrobociu	Urząd Gminy Sarnaki Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu”
Budowa Ośrodka Doradztwa Rolniczego	Binduga	2.3. Wsparcie warunków prowadzenia i dywersyfikacji działalności rolniczej i gospodarczej oraz przeciwdziałanie bezrobociu	Urząd Gminy Sarnaki Starostwo Powiatowe w Łosicach Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Cel strategiczny 3. Zapewnienie mieszkańcom gminy komfortu życia i dostępu do usług publicznych na wysokim poziomie.			
Adaptacja budynku po byłym ośrodku zdrowia na żłobek	Sarnaki	3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług	Urząd Gminy Sarnaki
Kontynuacja rozbudowy infrastruktury zapewniającej dostęp do Internetu	Gmina Sarnaki	3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług	Urząd Gminy Sarnaki
Rozwój e-usług	Gmina Sarnaki	3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług	Urząd Gminy Sarnaki
Budowa i remont lokali komunalnych i socjalnych	Sarnaki Serpelice Nowe Hołowczyce	3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.	Urząd Gminy Sarnaki Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakup autobusu na potrzeby Środowiskowego Domu Samopomocy	Nowe Litewniki	3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.	Urząd Gminy Sarnaki Gminny Ośrodek

			Pomocy Społecznej
Budowa i przebudowa Gminnego Ośrodka Kultury	Sarnaki	3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym	Urząd Gminy Sarnaki Gminny Ośrodek Kultury
Organizacja, wspieranie i promocja imprez integracyjnych, kulturalno-rozrywkowych, artystycznych, i interdyscyplinarnych, szczególnie projektów realizowanych w przestrzeni publicznej.	Gmina Sarnaki	3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym	Urząd Gminy Sarnaki Gminny Ośrodek Kultury

Źródło: opracowanie własne

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY SARNAKI ORAZ USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Struktura funkcjonalno-przestrzenna na obszarze gminy Sarnaki zdeterminowana jest trasą przepływu rzeki Bug, położeniem wsi gminnej Sarnaki oraz rozmieszczeniem kompleksów leśnych. Obszar gminy rozciąga się pasmowo wzdłuż rzeki Bug po lewej stronie nurtu w kierunku północno-zachodnim. Wieś gminna Sarnaki położona jest acentrycznie w północno zachodniej części gminy. Kształt obszaru gminy, lokalizacja ośrodka gminnego i sieć historycznie ukształtowanych powiązań drogowych, w dalszym ciągu określają uwarunkowania i kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej. Przemiany systemowe i związane z nimi procesy społeczno-gospodarcze mają istotny wpływ na sposób zagospodarowania przestrzennego. W praktyce wyraża się to wzrostem atrakcyjności do inwestowania niektórych terenów. W przypadku gminy Sarnaki, atrakcyjność kojarzy się przede wszystkim z dostępnością terenów pod budownictwo letniskowe, albo mówiąc ogólniej, pod funkcje związane z rekreacją, wypoczynkiem i turystyką.

Gmina Sarnaki jest położona na wschodnim skraju Nizy Środkowoeuropejskiej, we wschodniej części Podprovincji Niziny Środkowopolskiej, w Makroregionie Nizina Południowo Podlaska. Niemal cały obszar gminy znajduje się w granicach mezoregionu Wysoczyzna Siedlecka, jedynie północny fragment obejmujący dolinę Bugu wchodzi w skład mezoregionu Podlaski Przełom Bugu oraz niewielka część na wschód od Serpelic (rejon wsi Borsuki) należy do Równiny Łukowskiej. Na obszarze gminy Sarnaki dominują tereny płaskorówninne, zajmujące 55% jej powierzchni. Obszary o rzeźbie niskofalistej i niskopagórkowatej zajmują 39% powierzchni gminy a faliste i pagórkowate tylko 6%. Charakterystyczną cechą terenu gminy jest falistość oraz dość gęsta sieć suchych dolin i cieków wodnych o wciętych dolinach (rzeki Sarenka, Czyżówka, Rozwadówka, Chlebczanka). W gminie Sarnaki zdecydowanie przeważają gleby słabe - V i VI klasy bonitacji. Na ogół nie tworzą one zwartych kompleksów, lecz mozaikę z glebami lepszymi. Na niektórych terenach - zwłaszcza we wschodniej i północnej części gminy - gleby słabsze wyraźnie przeważają.

Lasy na terenie gminy Sarnaki występują głównie w kilku dużych kompleksach leśnych. Największy obszar zajmują trzy blisko siebie położone kompleksy leśne, rozciągające się wzdłuż doliny Bugu, zajmujące przestrzeń pomiędzy rzeką a szosą Sarnaki-Konstantynów. W jego skład wchodzi od północno-zachodniej granicy gminy uroczyska: Bużka, Mierzvice, Zabuże (największy kompleks) i Serpelice-Borsuki wraz z przylegającymi do nich lasami prywatnymi. W południowo-zachodniej części gminy znajdują się trzy nieco mniejsze kompleksy lasów państwowych, tj. uroczyska: Płosków-Sułów, Wisielec i Dubicze, z przylegającymi do nich stosunkowo dużymi fragmentami lasów niepaństwowych. Jedynie rejon wokół miejscowości Sarnaki jest w bardzo małym stopniu zalesiony. Na całym obszarze gminy, szczególnie w dolinach rzek, występują niewielkie kompleksy lasów i zadrzewień.

Na obszarze gm. Sarnaki znajdują się następujące obszary i obiekty chronione:

- Park Krajobrazowy "Podlaski Przełom Bugu" \ Rezerwat przyrody Zabuże i Kózki;
- użytki ekologiczne;
- stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej; pomniki przyrody;
- zabytkowe parki dworskie

Rysunek 2. Obszary ochrony przyrody i kompleksy leśne na terenie Gminy Sarnaki wraz z głównymi sieciami komunikacyjnymi.

Gmina Sarnaki zlokalizowana jest we wschodniej części województwa mazowieckiego, w odległości 20 km od miasta powiatowego Łosice i 140 km od miasta stołecznego: Warszawy. W skład gminy wchodzi 32 sołectwa¹⁴. Najmniejszymi miejscowościami, pod względem liczby ludności są: Płasków-Kolonia (24 mieszkańców) oraz Bonin Ogródki i Mierzvice-Kolonia (po 37 mieszkańców). Największą liczbę ludności ma, z kolei, sołectwo Sarnaki (1 203 mieszkańców), stanowiące centrum administracyjne gminy.

Osady wiejskie są rozmieszczone na obszarze gminy nierównomiernie. Odległości pomiędzy wioskami wynoszą 0,5-4,5 km. Poszczególne wioski cechuje duża zwartość zabudowy i ten typ zabudowy przeważa na całym obszarze gminy. Zabudowa kolonijna i rozproszona - pomimo występowania poza macierzystym układem przestrzennym - tworzy układy zorganizowane przestrzennie w formie przysiółków lub luźnej zabudowy wzdłuż lokalnych dróg. Występują duże różnice pomiędzy wioskami pod względem liczby mieszkańców i terenów zabudowanych. Niemal wszystkie wsie położone są w pobliżu różnej rangi cieków wodnych.

Układ drogowy w gminie Sarnaki stanowi sieć dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym:

- droga krajowa nr 19 - 10 km odcinek na terenie Gminy (odcinek Suwałki – Barwinek, trasa drogi krajowej Kuźnica Białostocka – Białystok – Lublin – Rzeszów),

¹⁴ <http://www.e-bip.pl/Start/34/AuxiliaryUnits/Index>, 23.05.2021 r.

- droga wojewódzka nr 811 - 16 km odcinek na terenie Gminy (z Białej Podlaskiej, łącząca województwo podlaskie z przejściem granicznym w Terespolu i Kukurykach, w województwie lubelskim, trasa drogi Sarnaki - Konstantynów),
- drogi powiatowe o łącznej długości na terenie Gminy: 78,2 km,
- drogi gminne o długości 93 km.

Rysunek 3. Struktura osadnicza Gminy Sarnaki wraz z lokalnym układem komunikacyjnym.

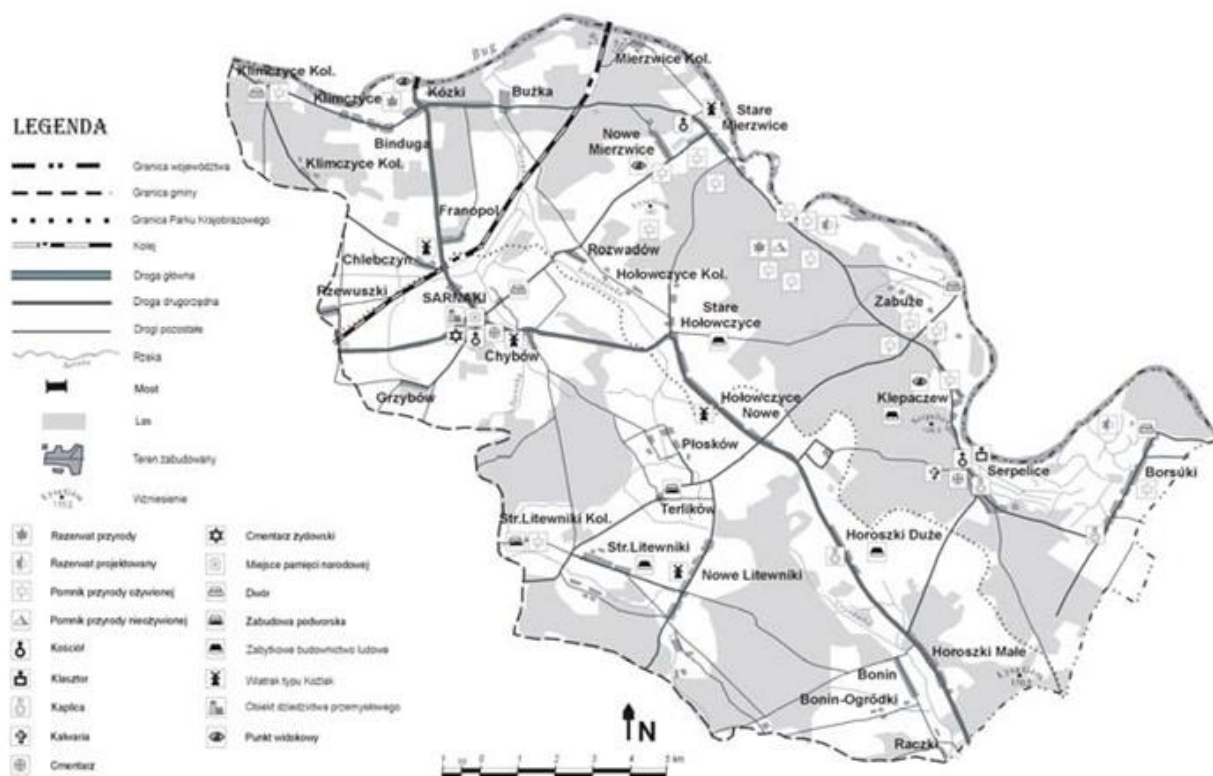
Położenie północnej części gminy Sarnaki w dolinie Bugu powoduje, że głównym walorem turystycznym tego regionu jest środowisko przyrodnicze. Wszelkie zjawiska hydrologiczne zachodzące w rzece Bug, w bardzo dużym stopniu oddziałują na dolinę rzeki i tereny przyległe. O atrakcyjności tej rzeki decyduje w znacznym stopniu jej naturalny charakter. Koryto jest nieuregulowane i rzeka meandruje, tworząc liczne starorzecza. W wodach Bugu żyje kilkanaście gatunków ryb, co powoduje, że tereny nadbużańskie są atrakcyjnym miejscem dla wędkarzy.

Warunki klimatyczne Sarnak, w połączeniu ze specyficznym ukształtowaniem terenu oraz z występującymi tu lasami sosnowymi tworzą mikroklimat, który sprzyja regeneracji ludzkiego organizmu. Mikroklimat Serpelic (jednej z nadbużańskich miejscowości) w przeszłości porównywalny był do warunków panujących w uzdrowiskach takich jak Rabka czy Rymanów.

Uzupełnieniem walorów przyrodniczych gminy są walory antropogeniczne. W Sarnakach znajduje się drewniany kościół z 1816 roku z trzema klasycystycznymi ołtarzami, a także kościółek - kaplica w Horoszkach Dużych z 1944 roku oraz kościół św. Piotra i Pawła wraz z zespołem klasztornym Kapucynów

w Serpelicach. Z budowlami sakralnymi związane są nekropolie, wśród których na uwagę zasługują: cmentarz przykościelny oraz cmentarz żydowski w Sarnakach, a także cmentarz w Serpelicach, który nie stanowi obiektu zabytkowego, ale posiada szczególną wartość kulturową dla lokalnej społeczności. Niezwykle interesującym miejscem związanym ze sferą sacrum jest Kalwaria Diecezji Drohiczyńskiej znajdująca się w Serpelicach, zwana również Kalwarią Podlaską. Całokształt tego miejsca stanowi kilkanaście kapliczek rozmieszczonych na pagórkach morenowych, wybudowanych w latach 80. XX wieku za sprawą zakonu kapucynów. Kolejna grupa obiektów to dwory i zabudowa podworska, które można odnaleźć w Sarnakach (obecnie siedziba Nadleśnictwa Sarnaki), Terlikowie, Borsukach, a także w Starych Litewnikach Kolonii. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje zespół dworsko-parkowy w Klimczycach, stworzony w stylu gotyku angielskiego, który do dnia dzisiejszego zachował się w dobrym stanie. W Sarnakach znajdują się zabudowania dawnego browaru, będące przykładem dziedzictwa przemysłowego gminy, oraz pomnik upamiętniający akcję przejścia przez oddziały AK rakiety V-2. Dopełnieniem krajobrazu antropogenicznego stanowiącego o potencjale turystycznym gminy jest tradycyjna zabudowa wiejska, która zachowała się w wielu miejscowościach, jak Stare Hołowczyce, Horoszek Duże, Stare Litewniki oraz coraz rzadziej spotykane wiatraki typu koźlak, które w gminie Sarnaki zachowały się w Nowych Hołowczycach i Chybowie.

Rysunek 4. Walory turystyczne gminy Sarnaki

Źródło: „Potencjał turystyczny obszarów nadbużańskich na przykładzie gminy Sarnaki”, *Ekonomiczne problemy usług*, 2010 r.

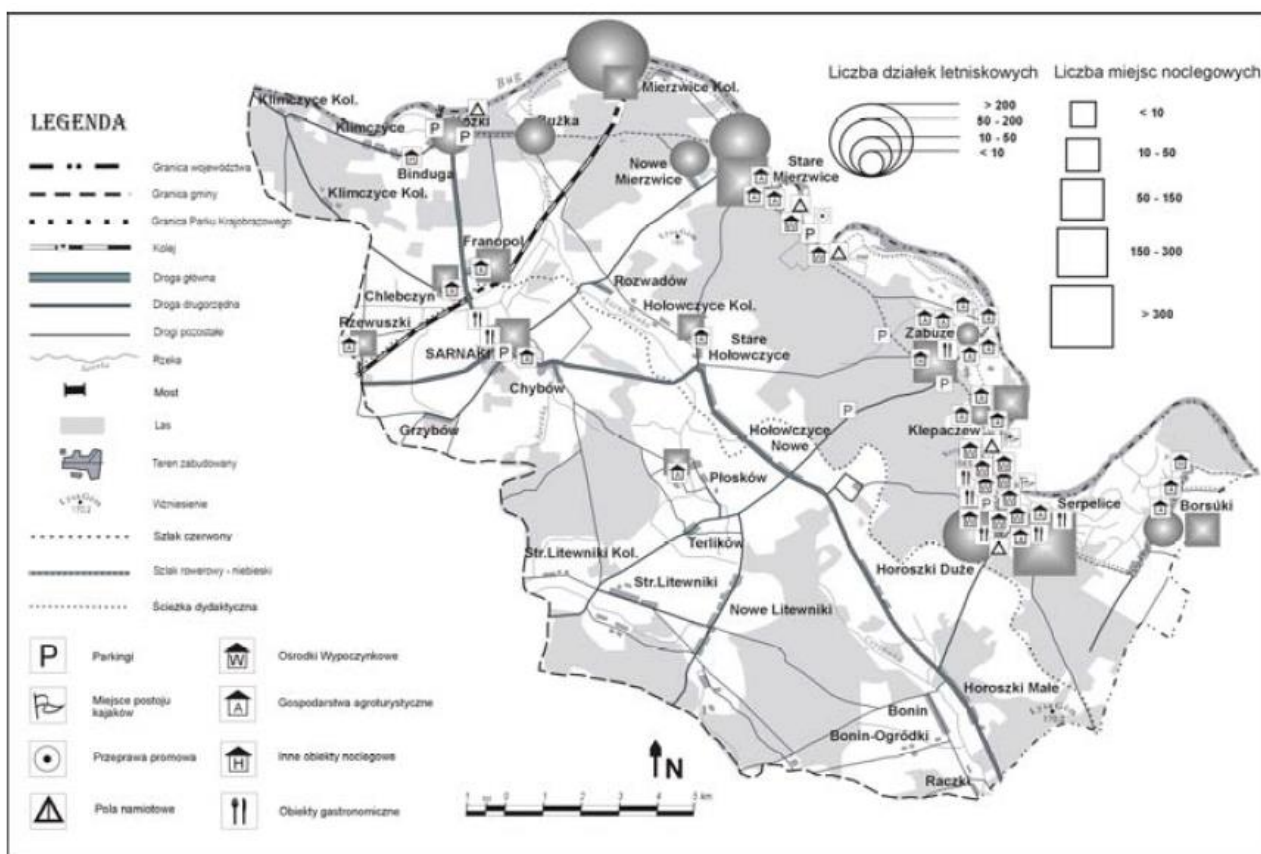
Baza noclegowa gminy Sarnaki rozwijała się od połowy lat 60. Tempo i kierunek tego rozwoju na przestrzeni lat były zróżnicowane. Pierwotnie o kształcie zagospodarowania turystycznego gminy decydowały zakłady pracy z regionu siedlecko-bialskiego, które w nadbużańskich miejscowościach lokowały swoje ośrodki wypoczynkowe. Z biegiem czasu obok ośrodków zaczęły powstawać prywatne domy letniskowe, których liczba z roku na rok systematycznie wzrastała (Rysunek 5). Obecnie struktura oraz przestrzenne rozmieszczenie bazy noclegowej w gminie ulega przekształceniu. Tendencja lokalizacji obiektów w miejscowościach położonych bezpośrednio nad rzeką nie jest już tak duża jak dawniej. Wynika to z rozwoju coraz bardziej popularnych gospodarstw agroturystycznych, które nierzadko

znajdują się w znacznej odległości od Bugu. Jednak podstawę bazy noclegowej gminy w dalszym ciągu stanowią ośrodki wypoczynkowe położone nad samą rzeką, których historia sięga początków kolonizacji turystycznej tych terenów.

O ile baza noclegowa gminy charakteryzuje się przyzwoitym standardem i systematycznym rozwojem, o tyle zaplecze gastronomiczne wymaga znacznych inwestycji, gdyż, poza placówkami zlokalizowanymi przy ośrodkach wypoczynkowych, nie jest w stanie zaspokoić zapotrzebowania, jakie występuje w sezonie turystycznym.

Na obraz zagospodarowania turystycznego na terenie gminy wpływa również zabudowa letniskowa, której rozwój nastąpił jako konsekwencja odkrycia terenów nadbużańskich dla wypoczynku przez zakłady pracy. Największe skupisko działek letniskowych znajduje się w Mierzwicach Kolonii, jednak najbardziej kojarzoną z „letniskami” miejscowością w gminie są Serpelice. Indywidualna zabudowa wypoczynkowa odznacza się podobnym przestrzennym rozmieszczeniem jak obiekty zbiorowego zakwaterowania z wyłączeniem gospodarstw agroturystycznych. Strukturę własności zabudowy letniskowej w gminie Sarnaki można określić jako „regionalną”, gdyż większość właścicieli i/lub użytkowników na stałe zameldowana jest w regionie siedlecko-bialskim. Dość znaczną grupę wśród posiadaczy działki letniskowej w gminie stanowią osoby zamieszkałe w Warszawie¹⁵.

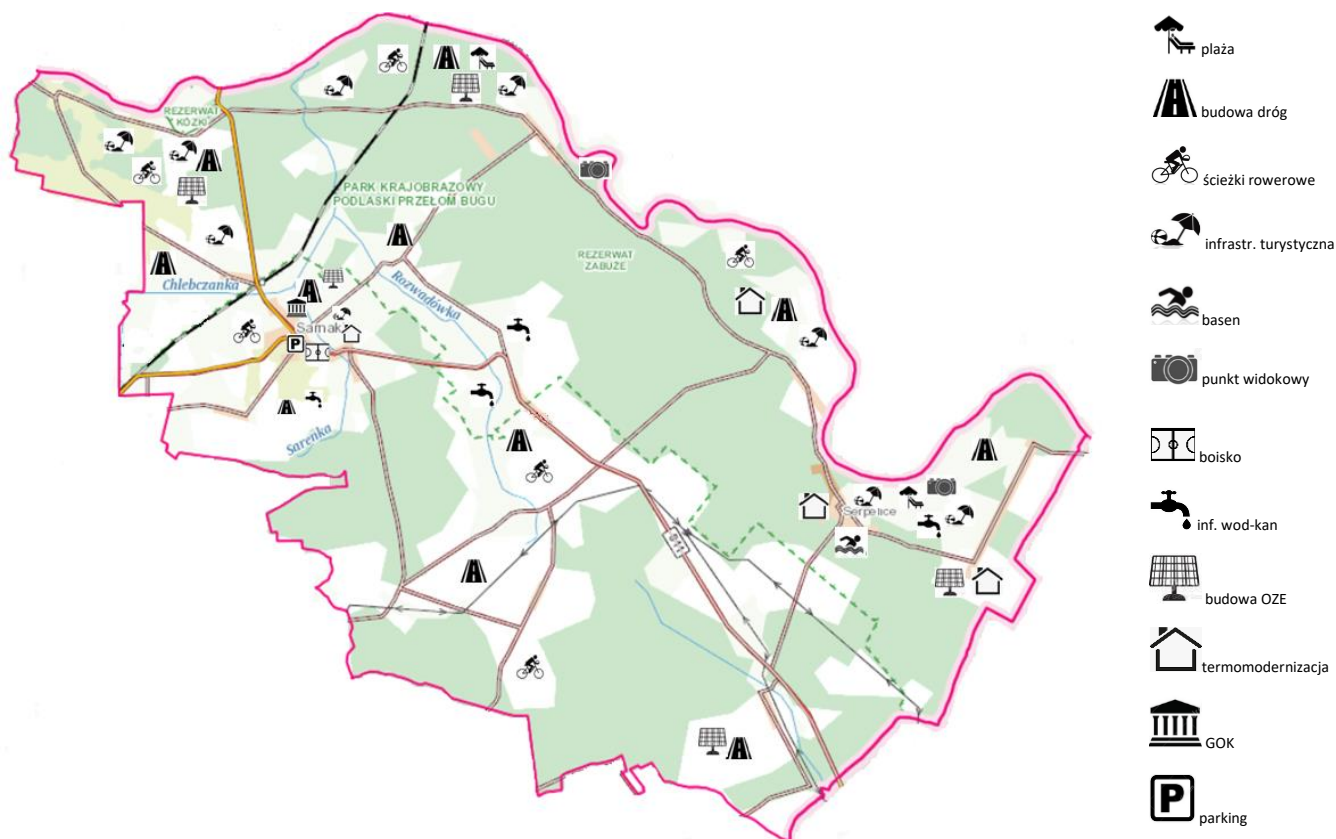
Rysunek 5. Zagospodarowanie turystyczne gminy Sarnaki

Źródło: „Potencjał turystyczny obszarów nadbużańskich na przykładzie gminy Sarnaki”, Ekonomiczne problemy usług, 2010 r.

¹⁵ Informacje dotyczące walorów przyrodniczych i turystycznych przygotowano na podstawie: J. Latosińska, M. Żek, „Potencjał turystyczny obszarów nadbużańskich na przykładzie gminy Sarnaki”, Ekonomiczne problemy usług, 2010 r.

Rysunek 6. Rozmieszczenie planowanych kluczowych inwestycji w przestrzeni Gminy Sarnaki

Opracowanie własne

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Na podstawie analizy istniejącego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz dokumentów Gminnych dotyczących tej problematyki przy uwzględnieniu zaplanowanych w niniejszej Strategii procesów rozwoju określono poniższe założenia w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie:

- sprzyjać rozwojowi budownictwa letniskowego, zwłaszcza we wsiach: Klimczyce, Binduga, Kózki, Bużka, Stare Mierzvice - Kolonia, Nowe Mierzvice, Zabuże, Klepaczew, Serpelice i Borsuki;
- tworzyć warunki do rozwoju funkcji produkcyjnych i usługowych zwłaszcza we wsiach tworzących pasma lub ciągi zabudowy Sarnaki, Chybów i Chlebczyn oraz Stare Hołowczyce i Nowe Hołowczyce;
- wykorzystać walory przyrodnicze i kulturowe doliny rzeki Bug do rozwoju różnych form turystyki;
- skorelować rozwój zabudowy z trasami planowanej infrastruktury technicznej;
- ograniczać wydłużanie ciągów zabudowy wzdłuż dróg krajowych, wojewódzkich powiatowych;
- kształtować rozwój przestrzenny wsi z uwzględnieniem zasad ładu przestrzennego;
- wzmocnić rangę wsi Sarnaki poprzez politykę przestrzenną gminy;
- tworzyć warunki do rozwoju specjalistycznej produkcji w zakresie sadownictwa, warzywnictwa, uprawy roślin, hodowli drobiu i zwierząt;
- kształtować architekturę krajobrazu z uwzględnieniem skali zabudowy wiejskiej letniskowej, kolorystyki zabudowy;
- chronić przykłady tradycyjnego budownictwa drewnianego;
- tworzyć warunki do rewitalizacji Sarnak;
- usprawniać powiązania komunikacyjne pomiędzy sąsiednimi miejscowościami;
- wykorzystać walory układu sieci osadniczej i ukształtowania krajobrazu do rozwoju różnych form turystyki (rowerowej, pieszej, konnej, agroturystyki i ekoturystyki).

Przedstawiony powyżej model struktury funkcjonalno - przestrzennej Gminy wraz z rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie jest w pełni zgodny z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Przejawem polityki rozwoju ukierunkowanej terytorialnie są obszary strategicznej interwencji. Zgodnie z definicją ustawową, obszar strategicznej interwencji (OSI) to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych czy przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do których kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne albo w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, czy też rozwiązania regulacyjne.

W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ zidentyfikowano obszary strategicznej interwencji (OSI), które odnoszą się do problemów utrudniających rozwój poszczególnych podregionów bądź potencjałów możliwych do wykorzystania w celu pobudzenia procesów rozwojowych w określonych częściach województwa. Wyznaczenie OSI umożliwia lepszą koordynację działań strategicznych wpisujących się w politykę rozwoju i planowania przestrzennego regionu. Ułatwi także przyporządkowanie właściwych narzędzi interwencji publicznej, co warunkuje większą skuteczność i efektywność podejmowanych działań.

W związku z powyższym, w województwie mazowieckim na poziomie regionalnym zostały wyznaczone dwa typy OSI :

- **bieguny wzrostu – miejskie obszary funkcjonalne:**

- ~ miejski obszar funkcjonalny Warszawy (region Warszawski stołeczny) jako istniejący biegun wzrostu,
- ~ miejskie obszary funkcjonalne miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz Płocka, Siedlec i Żyrardowa jako potencjalne bieguny wzrostu.

- **problemowe – podregiony NUTS 3:**

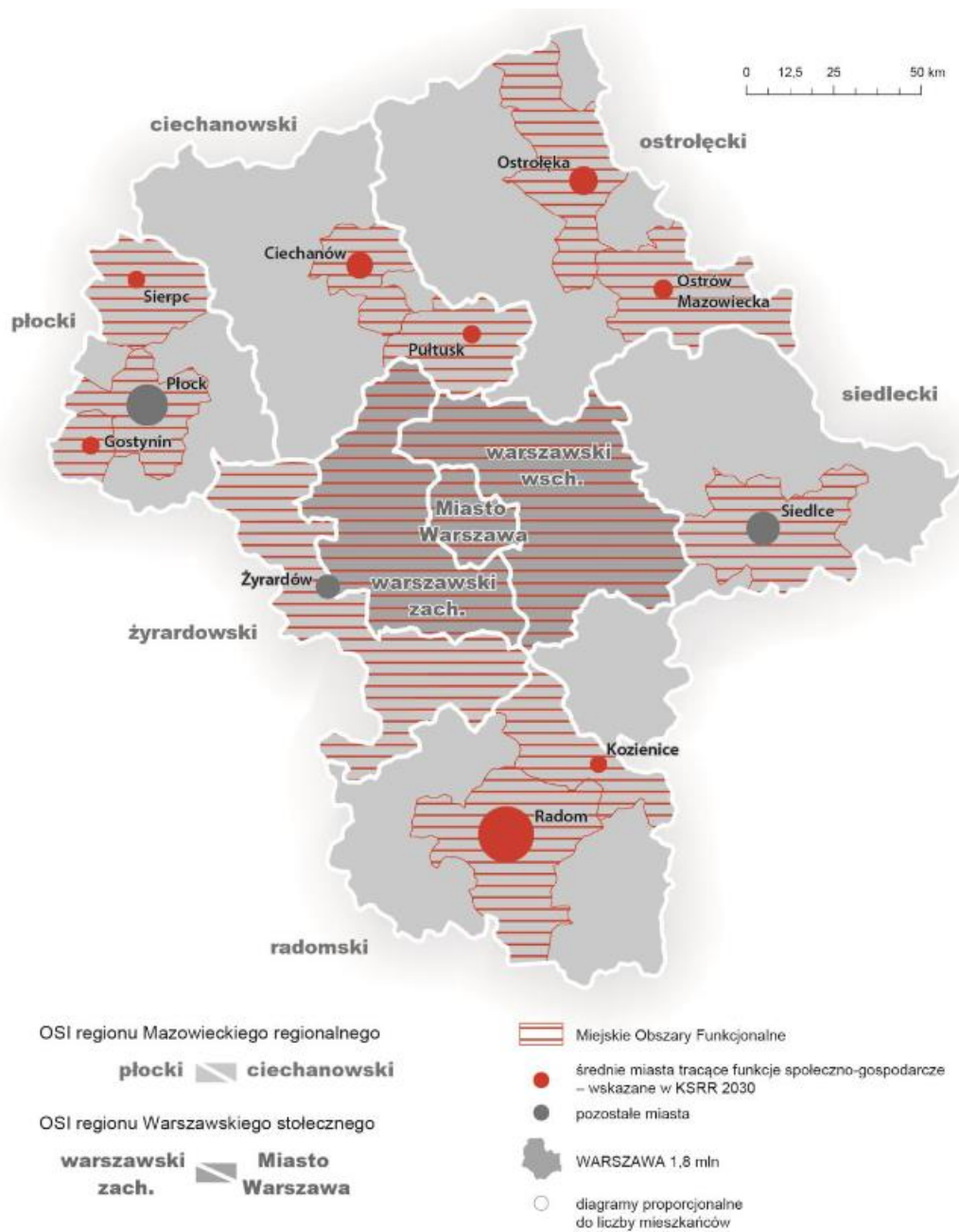
- ~ ciechanowski, ostrołęcki, płocki, radomski, siedlecki, żyrardowski,
- ~ warszawski zachodni, warszawski wschodni i miasto Warszawa

OSI określone na poziomie województwa obejmują także OSI z poziomu krajowego, wskazane w SOR oraz KSRR 2030 tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją (101 gmin w województwie mazowieckim) oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze – Radom, Ciechanów, Ostrołęka, Pułtusk, Ostrów Mazowiecka, Gostynin, Sierpc, Koźienice.

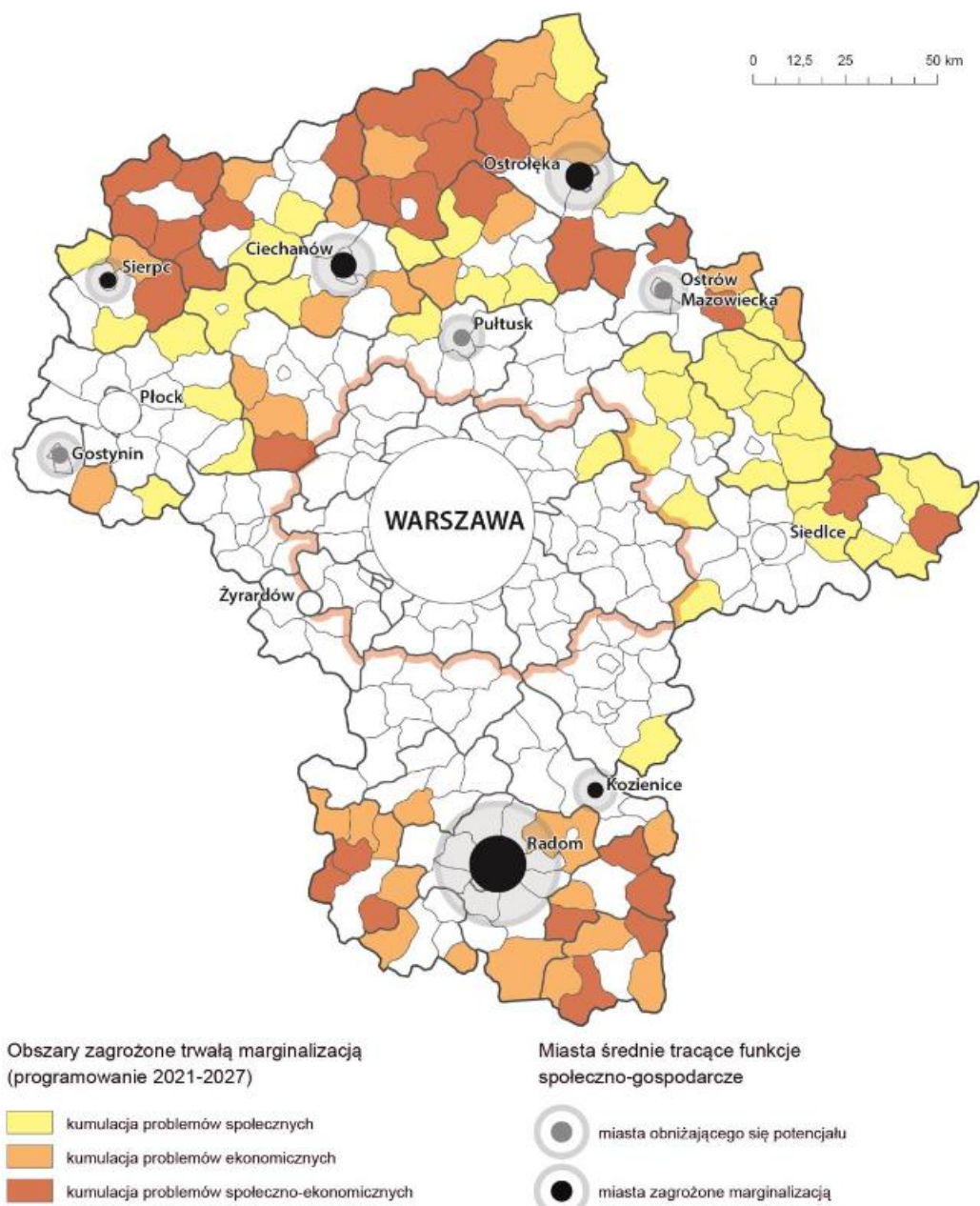
OSI problemowe obejmują podregiony NUTS 3 województwa mazowieckiego. Wyznaczone zostały w celu zniwelowania istniejących problemów i barier dla rozwoju nowych lub istniejących funkcji i poprawy warunków życia mieszkańców w podregionach województwa mazowieckiego. Interwencję w każdym OSI problemowym ograniczono do dwóch kluczowych obszarów tematycznych, których potencjał jest niedostatecznie wykorzystany bądź które z uwagi na kumulację niekorzystnych czynników, negatywnie oddziałują na pozostałe sfery życia społeczno-gospodarczego, uniemożliwiając efektywne wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych podregionów.

Drugim typem OSI wojewódzkich, określonym w Strategii, są bieguny wzrostu (istniejące i potencjalne). Obejmują one miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi (MOF). Istniejącym biegunem wzrostu jest Obszar Metropolitalny Warszawy, z Warszawą jako miastem centralnym obszaru i jednocześnie ośrodkiem metropolitalnym rangi europejskiej. Potencjalne bieguny wzrostu tworzą miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze – Radom, Ciechanów, Ostrołęka, Pułtusk, Ostrów Mazowiecka, Gostynin, Sierpc i Koźienice oraz pozostałe miasta subregionalne – Płock, Siedlce i Żyrardów, wraz z obszarami funkcjonalnymi. OSI – bieguny wzrostu oparte są na potencjale miast jako centrów rozwoju społeczno-gospodarczego wraz z powiązanymi z nimi funkcjonalnie obszarami otaczającymi. Wsparcie kierowane do tego typu OSI będzie obejmować głównie działania ukierunkowane na efektywną współpracę między miastem a obszarami otaczającymi, ukierunkowaną na przewyższanie wspólnych problemów bądź wzmacnianie potencjałów w wymiarze ponadlokalnym.

Rysunek 1. Obszary strategicznej interwencji województwa mazowieckiego

Rysunek 2. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją i miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

1. OSI Bieguny wzrostu

Miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi pełnią rolę biegunów wzrostu (MOF Warszawy) lub potencjalnych biegunów wzrostu (pozostałe miasta, dla których wskazano obszary funkcjonalne) w skali krajowej i wojewódzkiej (Warszawa), subregionalnej (Radom, Płock, Ciechanów, Siedlce, Ostrołęka, Żyrardów) i lokalnej (pozostałe miasta – Koźienice, Pułtusk, Sierpc, Gostynin, Ostrów Mazowiecka).

Ukierunkowanie planowanych działań dotyczyć będzie doskonalenia zintegrowanego zarządzania i współzrządzenia w miejskich obszarach funkcjonalnych, w szczególności na rzecz:

- Uporządkowania gospodarki przestrzennej i przywrócenia ładu przestrzennego,
- Rozwoju efektywnego systemu transportowego opartego na transporcie zbiorowym i niezmotoryzowanym,
- Poprawy jakości powietrza,
- Rozwoju usług publicznych w skali ponadlokalnej

a) MOF Warszawy – istniejący biegun wzrostu

Warszawa wraz z miejskim obszarem funkcjonalnym, obejmującym region NUTS 2 Warszawski stołeczny, pełni funkcję ośrodka metropolitalnego o znaczeniu europejskim. W przypadku Warszawy i jej obszaru funkcjonalnego niezbędne jest dalsze wzmacnianie współpracy metropolitalnej, dla podtrzymania i rozwoju roli obszaru jako istniejącego bieguna wzrostu, zarówno w skali województwa jak i kraju. Efektywna współpraca metropolitalna pozwoli na lepszą koordynację i skuteczność prowadzonych działań, zwłaszcza w obliczu wysokiej dynamiki procesów rozwojowych zachodzących w MOF Warszawy. Przełoży się także pozytywnie na wzmacnianie powiązań MOF Warszawy z całym obszarem województwa mazowieckiego. Ponadto przyczyni się do rozwoju funkcji metropolitalnych obszaru i budowania jego pozycji konkurencyjnej w skali europejskiej i światowej.

b) MOF miast subregionalnych i miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze – potencjalne bieguny wzrostu

W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (Radom, Ciechanów, Ostrołęka, Pułtusk, Ostrów Mazowiecka, Gostynin, Sierpc, Koźienice) i pozostałych miast subregionalnych (Płock, Siedlce, Żyrardów), niezbędne jest efektywne wykorzystanie istniejącego potencjału tych miast i wzmacnianie współpracy w obszarach funkcjonalnych, tak aby miasta te mogły pełnić rolę biegunów wzrostu w swoim otoczeniu – w przypadku Radomia, Płocka, Siedlec, Ostrołęki, Ciechanowa i Żyrardowa w skali subregionalnej, natomiast w przypadku pozostałych miast – w skali lokalnej. Efektywna współpraca i współzarządzanie w miejskich obszarach funkcjonalnych, skoncentrowana na niwelowaniu ponadlokalnych problemów i barier rozwojowych, przyczyni się do wzmocnienia powiązań funkcjonalnych między miastami i obszarami otaczającymi, w tym w wymiarze miasto – obszary wiejskie. Pozwoli to na włączenie obszarów wiejskich w procesy rozwojowe i pobudzenie gospodarcze tych obszarów, zwłaszcza gmin zaliczonych do grupy obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, wskazanych na poziomie krajowym. W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, kluczowe będzie zatrzymanie lub przynajmniej spowolnienie utraty ich dotychczasowych funkcji oraz rozwój nowych gałęzi gospodarki, które pozwolą na wzmocnienie ich pozycji konkurencyjnej oraz poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej, przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska.

2. OSI obszary problemowe

OSI – obszary problemowe oparte zostały o granice podregionów (NUTS 3) województwa mazowieckiego. Skoncentrowane są na szczególnych wyzwaniach o charakterze sektorowym, charakterystycznych dla poszczególnych podregionów, określonych w oparciu o analizę zawartą

w diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego. Interwencja skierowana do obszarów problemowych powinna brać pod uwagę specyfikę każdego z podregionów, wynikającą z uwarunkowań społeczno-gospodarczych i przestrzennych, kształtujących ich wyzwania rozwojowe i potencjały. Takie podejście pozwoli na większą efektywność i lepszą koordynację prowadzonych działań w ramach polityki rozwoju województwa mazowieckiego.

a) Ciechanowski obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować podniesieniem poziomu przedsiębiorczości, rozwojem firm i poprawą oferty inwestycyjnej podregionu, czego efektem będzie wzrost liczby miejsc pracy i wzmocnienie bazy dochodowej samorządów lokalnych. Działania ukierunkowane będą na wykorzystanie istniejącego potencjału bazy przemysłowej miast, uczelni wyższych, sektora rolno-spożywczego i walorów środowiska przyrodniczego w celu przywrócenia atrakcyjności obszaru w sferze gospodarczej. Istotne jest wzbogacenie bazy dydaktycznej uczelni podregionu z naciskiem na innowacyjność, współpracę z otoczeniem biznesowym, gospodarczym i społecznym. Wspieranie przedsiębiorczości oraz możliwości rozwoju z zapewnieniem edukacji, ochrony zdrowia, opieki społecznej, usług administracji oraz kultury i rekreacji stwarza szansę na pozostanie osób aktywnych zawodowo w podregionie ciechanowskim. Istotne jest także zwiększenie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej obszaru, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury komunikacyjnej i rozwój zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego.

b) Ostrołęcki obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować poprawą warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej i zwiększeniem zdolności absorpcyjnych podregionu, z wykorzystaniem wewnętrznych potencjałów obszaru, w tym miast Ostrołęki i Ostrowi Mazowieckiej. Kluczowe w tym zakresie są działania na rzecz poprawy skomunikowania podregionu z resztą województwa, zwłaszcza poprzez budowę obwodnic miast na rzecz zwiększenia przepustowości dróg i oddzielenia ruchu tranzytowego i lokalnego, rozwój sieci kolejowej oraz budowę przepraw mostowych (szczególnie w przypadku m. Ostrołęki). Oprócz infrastruktury komunikacyjnej, dla poprawy jakości życia mieszkańców obszaru istotne jest zwiększenie dostępności do sieciowej infrastruktury komunalnej, w szczególności gazowej i kanalizacyjnej. Z uwagi na wysokie walory przyrodnicze i kulturowe, zasadne jest także wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej w celu bardziej efektywnego wykorzystania potencjału turystycznego dla rozwoju gospodarki podregionu.

c) Płocki obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować niwelacją deficytów komunikacyjnych, w tym związanych z wyprowadzeniem transportu materiałów niebezpiecznych poza tereny zurbanizowane, co przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa i lepszego skomunikowania – szczególnie Płocka – z pozostałą częścią kraju. Lepsza dostępność pozwoli na wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym Zbiornika Włocławskiego. Istotne jest także zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska pochodzących m.in. z sektora transportu, w tym poprzez wzrost udziału zero- i niskoemisyjnych środków komunikacji publicznej oraz rozwój tras i infrastruktury rowerowej. Ważnym obszarem wsparcia w podregionie pozostaje zwiększenie dostępności do usług ochrony zdrowia, w tym m.in. w zakresie profilaktyki, leczenia onkologicznego i opieki geriatrycznej. Dla powstrzymania emigracji młodych ludzi z podregionu istotne będzie wspieranie kształcenia zawodowego przy jednoczesnym dostosowaniu do istniejących potrzeb i możliwości rozwoju na rynku pracy, w oparciu o istniejące gałęzie przemysłu.

d) Radomski obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować pobudzeniem społeczno-gospodarczym obszaru, w tym restrukturyzacją branż przemysłowych, aktywizacją zawodową osób długotrwale bezrobotnych, wzmocnieniem bazy dochodowej samorządów lokalnych i poprawą ogólnej jakości warunków życia. Wysoki potencjał w postaci bazy przemysłowej miast oraz funkcjonowanie uczelni wyższych, instytucji naukowych i klastrów powinny stanowić podstawę dla rozwoju nowych branż, w tym w obszarze przemysłu 4.0, w celu rozwoju lokalnych rynków pracy. Ponadto szansę na rozwój i wzmacnianie konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym w zakresie przetwórstwa żywności, stwarzają specjalizacje produkcji rolniczej podregionu. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz obszaru, zwłaszcza za pomocą zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu publicznego przyczyni się do zwiększenia mobilności mieszkańców i wpłynie pozytywnie na ich aktywizację społeczną oraz zawodową. Wspierane będą działania na rzecz podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego, zwłaszcza poprzez rozwój oferty edukacyjnej, w tym ukierunkowanej na podnoszenie lub zmianę kwalifikacji zawodowych osób dorosłych. Zapewnienie atrakcyjnej oferty edukacyjnej będzie także kluczowe dla zatrzymania ludzi młodych w podregionie. W tym celu niezbędne będą także działania podnoszące ogólne warunki życia w miastach i na obszarach wiejskich, m.in. poprzez rewitalizację zdegradowanej tkanki miejskiej, poprawę dostępności do usług publicznych i rozwój infrastruktury społecznej, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i usług wyższego rzędu.

e) Siedlecki obszar strategicznej interwencji (obejmujący Gminę Sarnaki)

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować poprawą warunków na rzecz zwiększenia liczby inwestycji w podregionie, wzmacnianiem postaw przedsiębiorczych i rozwojem lokalnych rynków pracy w oparciu o istniejący potencjał i specjalizacje gospodarcze w obszarze sektora rolnego, przetwórstwa rolno-spożywczego, a także przemysłu maszynowego, metalowego i chemicznego. Ponadto, istotne jest wzmacnianie zdolności obszaru do rozwoju nowych branż w celu dywersyfikacji gospodarki podregionu, zwłaszcza na obszarach wiejskich, aktywizacji zawodowej ludności i wzmocnienia bazy dochodowej samorządów lokalnych. Działania powinny koncentrować się na tworzeniu spójnej, skoordynowanej oferty inwestycyjnej obejmującej m.in. poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw na rynkach krajowych i zagranicznych, zwiększenie dostępności uzbrojonych terenów inwestycyjnych, a także budowanie potencjału B+R, ze szczególnym wykorzystaniem potencjału siedleckich uczelni. Atrakcyjność turystyczna miast i obszarów wiejskich położonych w pasmach przyrodniczo-kulturowych: Wisły, Bugu, Liwca i Wilgi pozwala na rozwój konkurencyjnej oferty turystycznej. W podregionie niezbędne są także działania na rzecz rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej. Ze względu na problem zanieczyszczenia powietrza, ważne będzie także ograniczenie niskiej emisji z sektora komunalno-bytowego i transportowego. Ukierunkowanie planowanych działań w siedleckim obszarze strategicznej interwencji dotyczyć będzie w szczególności:

1. Rozwoju gospodarczego obszaru poprzez:

- wzmacnianie potencjału uczelni wyższych, w tym w zakresie B+R,
- wzmacnianie wykształconych specjalizacji gospodarczych, m.in. sektora rolnego, przetwórstwa rolno-spożywczego, przemysłu maszynowego, metalowego i chemicznego,
- tworzenie warunków do rozwoju i dywersyfikacji działalności gospodarczej, w tym rozwój terenów inwestycyjnych,
- wzmacnianie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe, m.in. poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, tworzenie i promocję zintegrowanych ofert turystycznych.

2. Poprawy stanu środowiska poprzez:

- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej, zwłaszcza na obszarach wiejskich,
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń, m.in. poprzez rozwój niskoemisyjnych instalacji do produkcji energii oraz zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii

- wdrażanie gospodarki odpadami o obiegu zamkniętym.

f) Żyrardowski obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować rozwojem gałęzi gospodarki opartych na istniejącym potencjale podregionu. Z uwagi na predyspozycje i możliwości produkcyjne obszaru, działania powinny obejmować m.in. rozwój nowoczesnej bazy skupowo-przetwórczej, wdrażanie rozwiązań technologicznych i organizacyjnych podnoszących konkurencyjność przedsiębiorstw rolnych, wspieranie usieciowienia i rozwoju klastrów oraz grup producenckich na bazie istniejących specjalizacji rolnych, a także ich promocję i ukierunkowanie na eksport. Ponadto, w podregionie należy rozwijać, w sposób spójny i skoordynowany, ofertę inwestycyjną dla rozwoju dużych przedsiębiorstw, wykorzystując dogodne warunki komunikacyjno-geograficzne. W kontekście poprawy warunków życia mieszkańców, ważne jest zwiększenie dostępności do infrastruktury sieciowej, zwłaszcza kanalizacyjnej i gazowej. Kluczowe są także inwestycje w niskoemisyjne źródła ciepła i transport publiczny w celu poprawy jakości powietrza w podregionie. Dla rozwoju społeczno-gospodarczego duże znaczenie ma także rewitalizacja miast, bezpośrednio przyczyniając się do poprawy jakości życia mieszkańców, jak również zwiększenia walorów estetycznych miejscowości, istotnych z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej. Z uwagi na wysokie walory turystyczno-rekreacyjne, wspierany będzie rozwój spójnej oferty i infrastruktury turystycznej.

g) Warszawski obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować wsparciem transformacji gospodarki regionalnej w kontekście przemysłu 4.0, cyfryzacji i rozwoju nowych kompetencji potrzebnych na rynku pracy przyszłości. Warszawa jako główny ośrodek naukowy w kraju posiada największy potencjał do rozwoju i wdrażania innowacji, przy czym wzmocnienia wymaga poziom umiędzynarodowienia uczelni i skala oraz intensywność współpracy między uczelniami a biznesem i sektorem publicznym. Działania powinny obejmować kształcenie wysoko wyspecjalizowanych kadr dostosowanych do potrzeb gospodarki podlegającej cyfrowej i technologicznej transformacji. Istotne jest wzmocnianie potencjału uczelni wyższych i instytucji badawczo-naukowych, w szczególności pod kątem wdrażania wyników badań. W celu wsparcia współpracy między sektorem nauki, administracji i biznesu kluczowe jest także tworzenie i rozwój nowoczesnego ekosystemu innowacji. Dynamiczny charakter procesów demograficznych zachodzących na obszarze miasta, obejmujących zarówno wysoki przyrost naturalny, jak również postępujące w szybkim tempie starzenie się społeczeństwa wymaga zapewnienia dostępności infrastruktury społecznej do potrzeb wszystkich grup wiekowych, zwłaszcza osób ze specjalnymi potrzebami. Także wzrost liczby obcokrajowców w strukturze ludnościowej miasta generuje potrzebę podejmowania inicjatyw ukierunkowanych na integrację i włączenie społeczne w celu zapewnienia dobrych warunków życia i funkcjonowania lokalnych społeczności. W celu podniesienia jakości, efektywności i poprawy dostępności infrastruktury społecznej kluczowe będzie wdrażanie innowacyjnych rozwiązań dotyczących deinstytucjonalizacji sektora usług publicznych, w tym rozwój sektora ekonomii społecznej.

h) Warszawsko-wschodni obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować poprawą wartości wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Wsparcie będzie ukierunkowane na rozwój infrastruktury społecznej, komunalnej i komunikacyjnej, które są słabiej dostępne w porównaniu z podregionem warszawskim zachodnim. Skoordynowane działania ukierunkowane na tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw w podregionie przełożą się pozytywnie na poprawę sytuacji na rynku pracy oraz wzmocnienie bazy dochodowej samorządów. Na potrzebę prowadzenia działań w zakresie aktywizacji zawodowej wskazuje stosunkowo wysoka stopa bezrobocia na tle Warszawy i podregionu warszawskiego zachodniego. W podregionie występuje znaczący potencjał wynikający

z walorów kulturowych, krajobrazowych i przyrodniczych, który może stać się podstawą do rozwoju form turystyki i rekreacji opartych na turystyce wellness i spa, konferencyjnej, biznesowej i agroturystyce. Wsparcie procesów rewitalizacji miast i obszarów zdegradowanych wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców podregionu, jak również zwiększy ich atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną. Ze względu na potencjał wynikający z sąsiedztwa Warszawy, podregion jako ważny obszar tranzytowy wymaga skoordynowanej współpracy samorządów na rzecz rozwoju oferty inwestycyjnej w celu zapewnienia terenów pod nowe inwestycje, przy jednoczesnym poszanowaniu walorów środowiska przyrodniczego i ładu przestrzennego.

i) Warszawsko-zachodni obszar strategicznej interwencji

Polityka skierowana do tego obszaru powinna skutkować poprawą koordynacji rozwoju nowych funkcji, związanych z intensywnym procesem urbanizacji, prowadzącym do powstawania konfliktów przestrzennych i chaosu przestrzennego. Istotna jest koordynacja w zakresie rozwoju oferty inwestycyjnej w podregionie w miejscach o wysokiej atrakcyjności dla lokowania działalności gospodarczej, w sposób który nie wywierałby negatywnego wpływu na jakość życia mieszkańców i środowisko przyrodnicze. Rosnąca koncentracja ludności i firm w podregionie powoduje potrzebę zapewnienia dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych na odpowiednim poziomie, jak również wydajności infrastruktury komunikacyjnej i komunalnej. W tym celu niezbędna jest m.in. budowa, rozbudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury komunalnej, a także rozwój sektora ochrony zdrowia, edukacji, opieki senioralnej, które będą decydować o jakości życia w podregionie. Ważnym obszarem wsparcia będzie także współpraca na rzecz ograniczania negatywnego wpływu rozwoju funkcji osadniczych na środowisko m.in. poprzez rozwój efektywnego systemu gospodarki odpadami i zwiększanie udziału energii pochodzącej z OZE. Mając na uwadze wysokie walory środowiska przyrodniczego w podregionie (Puszcza Kampinoska, uzdrowisko Konstancin-Jeziorna), kluczowe będzie ich umiejętne wykorzystanie, powiązanie z ochroną najcenniejszych zasobów.

ZGODNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU GMINY SARNAKI NA LATA 2022-2030 Z PERSPEKTYWĄ DO 2035 Z WYTYCZNYMI I ZAŁOŻENIAMI ZAWARTYMI W DOKUMENTACH WYŻSZEGO RZĘDU

Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 jest spójna z dokumentami strategicznymi szczebla krajowego, regionalnego i ponadlokalnego, m.in.:

- Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030;
- Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+

Tabela 1. Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 z wytycznymi i założeniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu

	Cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030	Cel strategiczny 1: Poprawa stanu infrastruktury sprzyjająca spójności terytorialnej i społecznej oraz ochronie środowiska			Cel strategiczny 2: Zrównoważony rozwój gospodarczy Gminy oparty na wykorzystaniu lokalnych walorów przyrodniczych i turystycznych oraz szans rozwojowych			Cel strategiczny 3: Zapewnienie mieszkańcom gminy komfortu życia i dostępu do usług publicznych na wysokim poziomie.		
	Cele operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030	1.1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej Gminy i transportu zrównoważonego	1.2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniu środowiska, zagrożeniom naturalnym i skutkom zmian klimatu	1.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i nowoczesnych rozwiązań pro-ekologicznych	2.1. Zachowanie i promocja walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy	2.2. Rozwój i podniesienie standardów infrastruktury i oferty turystycznej	2.3. Wsparcie warunków prowadzenia i dywersyfikacji działalności rolniczej i gospodarczej oraz przeciwdziałanie bezrobociu	3.1. Zapewnienie dostępności oraz wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w tym e-usług	3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.	3.3. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym
	Cele i priorytety nadrzędnych dokumentów strategicznych									
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z perspektywą do 2030	I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną.									
	II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.									
	III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.									

1.1 Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo									
1.2 Wykorzystywanie potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.									
1.3 Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska.									
1.4 Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych.									
1.5 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów.									
2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.									
2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.									
2.3 Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach.									
3.1 Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem.									
3.2 Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.									
3.3 Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych.									
3.4 Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.									

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+	1. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości									
	2. Rozwój zintegrowanego systemu sprzyjającego generowaniu i absorpcji innowacji									
	3. Cyfryzacja gospodarki									
	4. Rozwój wyspecjalizowanej gospodarki									
	5. Rozwój miast jako centrów aktywności gospodarcze									
	6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich									

Komórki, które zaznaczono mocniejszym cieniowaniem dotyczą celów dokumentów nadrzędnych, z którymi cele Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki są komplementarne.

SYSTEM REALIZACJI, MONITOROWANIA I EWALUACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY SARNAKI NA LATA 2022-2030 Z PERSPEKTYWĄ DO 2035

Instytucjonalna struktura systemu realizacji strategii

Instytucjonalną strukturę systemu wdrażania, jak również monitorowania, ewaluacji oraz aktualizacji strategii tworzą:

- Wójt Gminy Sarnaki, jako organ wykonawczy, którego rola polega na stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również na mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji – na rzecz realizacji celów oraz kierunków interwencji,
- Rada Gminy Sarnaki, jako organ uchwałodawczy, będący wsparciem merytorycznym w zakresie dbałości o osiąganie założonych w strategii celów, jej ewaluacji i podejmowania decyzji strategicznych dla realizacji zapisów strategii (jak np. aktualizacja strategii). Ponadto, Rada Gminy posiada uprawnienia do proponowania nowych kierunków działań i rozwiązań realizacyjnych, bazujących na opiniach przedstawicieli społeczności lokalnych z poszczególnych części gminy, podejmowanie uchwał w zakresie finansowania i aktualizacji dokumentu, w szczególności na bazie wniosków z monitoringu i ewaluacji.
- Stanowiska ds. Informacji Publicznej i UE oraz ds. Zagospodarowania Przestrzennego, Infrastruktury i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych Urzędu Gminy Sarnaki odpowiedzialne za koordynację realizacji kierunków działań, w tym harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa, poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań, a także monitoring i ewaluację oraz przygotowywanie zmian w ramach strategii czy zapewnienie działań w zakresie informacji i promocji przyjętej wizji rozwoju gminy i sposobów jej urzeczywistnienia
- pozostałe komórki w ramach urzędu gminy oraz jednostki gminne w odniesieniu do poszczególnych projektów,
- wykonawcy i partnerzy realizacyjni określani w strategii rozwoju – w odniesieniu do poszczególnych projektów.

Wdrażając Strategię, Gmina Sarnaki będzie dbała o dobrą współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową. Dodatkowo Gmina będzie aktywnie uczestniczyć w konsultacjach innych Strategii przyjmowanych przez podmioty z jej otoczenia, do których należy w szczególności powiat łosicki. W chwili przyjęcia dokumentów przez ww. podmioty, Gmina dokona analizy zgodności zapisów swojej Strategii i w razie potrzeby dokona ich aktualizacji.

Skuteczna realizacja strategii wymaga integracji różnych środowisk wokół wspólnych celów oraz synchronizacji działań realizowanych przez różne podmioty, tak aby ich działania uzupełniały się i dawały efekt synergii. Podstawę partnerskiego modelu realizacji strategii stanowi właściwie zorganizowany przepływ informacji pomiędzy wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w kreowanie lokalnego rozwoju oraz faktyczna współpraca na rzecz osiągania wspólnych celów. Dlatego wszyscy partnerzy realizujący zadania i projekty zdefiniowane w dokumencie są proszeni o aktywną współpracę z gminą, w szczególności z stanowiskiem ds. Informacji Publicznej i UE oraz ds. Zagospodarowania Przestrzennego, Infrastruktury i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych Urzędu Gminy Sarnaki.

Zasady realizacji strategii

Skuteczność proponowanych działań będzie zależała od poziomu zrozumienia treści strategii oraz skali aktywności i zintegrowania wielu środowisk, dlatego jej realizacja będzie się opierać o następujące zasady:

- zasada partycypacji i partnerstwa, czyli współpraca i równorzędne traktowanie reprezentantów różnych środowisk i instytucji, przy zachowaniu ich suwerenności, z założeniem stałego dążenia do wzajemnego rozumienia się,
- zasada otwartości, pozwalająca uczestniczyć jak największej liczbie osób i organizacji w partnerstwie, gwarantująca jego zróżnicowany skład (jeden z kluczowych warunków kreatywności i innowacyjności),
- zasada zintegrowanej aktywności, będąca efektem podzielenia wspólnej wizji rozwoju gminy,
- zasada transparentności, czyli przejrzystość działań, założenie dialogu, informowanie i konsultowanie decyzji oraz rozwiązań rozwojowych,
- zasada determinacji, rozumiana jako konsekwencja i odpowiedzialność we wdrażaniu przyjętych priorytetów i działań,
- zasada elastyczności reagowania, zakładająca możliwość modyfikacji i dostosowania strategii w zależności od zmian zachodzących w gminie i jej otoczeniu,
- zasada efektywności, oznaczająca dokonywanie takich wyborów sposobu wykorzystania zasobów, który zapewni celowość i oszczędność realizacji działania przy uzyskaniu najlepszych efektów z poniesionych nakładów,
- zasada rozwoju odpowiedzialnego, łączącego konkurencyjność gospodarki, dbałość o środowisko naturalne i jakość życia mieszkańców, przy jednoczesnym zachowaniu stabilności finansów publicznych,
- zasada podejścia zintegrowanego, zakładająca kompleksową interwencję publiczną łączącą w sobie zróżnicowane typy działań (infrastrukturalnych i tzw. miękkich) oraz integrującą wymiar społeczno-gospodarczy i przestrzenny w ramach podejmowanych interwencji,
- priorytet finansowania dla programów i projektów wpisanych wprost do strategii oraz tych, które z niej bezpośrednio wynikają, dotyczący zarówno budżetu gminy jak i środków zewnętrznych¹⁶.

Mechanizmy i instrumenty realizacji strategii

Projekty i zadania w ramach Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2022-2030 z perspektywą do 2035 będą realizowane przy wykorzystaniu różnych mechanizmów wdrażania strategii, w tym w ramach partnerstw, np. współpraca subregionalna w ramach Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu”, w której zrzeszonych jest 25 samorządów, w ramach Podlaskiego Stowarzyszenia Gmin Nadbużańskich,

Lokalnej Organizacji Turystycznej LOT nad Bugiem. Niniejsza Strategia pozostaje w zgodności ze Strategiami ww. organizacji.

Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2021-2030 z perspektywą do 2035 będzie wdrażana przy wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów. Podstawowe instrumenty realizacji strategii to:

- wdrożeniowe, np. gminne strategie sektorowe/branżowe, plany, modele, procedury, projekty, uszczegóławiające priorytety oraz strategie postępowania w ramach konkretnych obszarów rozwojowych,
- organizacyjno-zarządcze, np. regulaminy wydziałów i jednostek, wydział lub zespół zarządzający strategią, finansowe, np. uchwały budżetowe i inne dokumenty finansowe, określające krótko- i długofalowe kierunki koncentracji środków finansowych, budżet zadaniowy, projekty społeczne realizowane w ramach funduszy europejskich, otwarte konkursy ofert dla organizacji pozarządowych, system małych grantów dla organizacji pozarządowych, budżet obywatelski, inicjatywa lokalna, fundusze kierowane, np. senioralny, młodzieżowy, podatki i opłaty,
- prawne, wynikające z przepisów ustawowych, np. stosowne uchwały rady, regulacje w postaci aktów prawa miejscowego, decyzje administracyjne,
- planowania przestrzennego, np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, procedury zapewniające udział mieszkańców w planowaniu przestrzennym,

¹⁶ Strategia Rozwoju Gminy – poradnik praktyczny, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

- społeczne, np. działania edukacyjne, kampanie społeczne i informacyjne, działania promocyjne, konsultacje wewnętrzne, konsultacje społeczne, strony internetowe, profile w mediach społecznościowych, systemy informacji przestrzennej,
- kadrowe, np. kadra kierownicza, koordynatorzy programów i projektów, liderzy lokalni, system doskonalenia kadr, wymiana doświadczeń, dobre praktyki,
- ekonomii społecznej, np. klauzule społeczne w konkursach i przetargach, system przekazywania lokali mieszkalnych z zasobów gminy na cele społeczne,
- koordynacji, np. ciała o charakterze opiniodawczo-doradczym (rada działalności pożytku publicznego, rada przedsiębiorczości, rada seniorów), partnerstwa lokalne, regionalne, krajowe, międzynarodowe, w różnych konfiguracjach, w tym o charakterze międzysektorowym, międzyorganizacyjnym i międzyorganismowym, uwzględniając również partnerstwo publiczno-prywatne, zespoły zadaniowe i wdrożeniowe,
- kontrolne, np. aktualizacja ewidencji i rejestrów, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Obszar tematyczny	Rodzaj dokumentu	Wytyczne wynikające ze Strategii
Planowanie przestrzenne	• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Uchwała Nr XXVII/176/2002 z dnia 8 sierpnia 2002 r.)	Aktualnie studium uwarunkowań znajduje się w procesie aktualizacji. Dokument powinien zachowywać spójność z założeniami Strategii.
	• Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (uchwała nr X/53/2003 Rady Gminy Sarnaki z dnia 3 grudnia 2003 r.)	Miejscowy Plan Zagospodarowania jest zgodny z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, określonym w strategii.
Energetyka	• Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe;	Brak – dokument powinien być przygotowany na podstawie o bilansu energetycznego gminy, z uwzględnieniem inwestycji w zakresie termomodernizacji, modernizacji i instalacji nowych źródeł ciepła, wykorzystania OZE planowanych do realizacji w okresie obowiązywania planu.
Gospodarka komunalna	• Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych;	Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych opracowuje przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne. W przypadku sporządzania planu w Gminie Sarnaki będzie on zgodny z kierunkami rozwoju gminy określonymi w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, w miejscowych planach zagosp. przestrzennego oraz Strategią Rozwoju Gminy.
Ochrona i opieka nad zabytkami oraz zarządzanie dziedzictwem	• Gminny program opieki nad zabytkami;	Brak - rekomendacja opracowania programu, celem wypełnienia obowiązku ustawowego i zapewnienia jego spójności z przedstawionymi w strategii założeniami dotyczącymi ochrony

		dziedzictwa materialnego Gminy. Program opracowuje Wójt Gminy na okres 4 lat, zostaje on uchwalony przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	Gminny program ochrony środowiska;	Brak – rekomendacja opracowania programu, celem wypełnienia obowiązku ustawowego (w art. 17 i 18 Ustawa Prawo ochrony środowiska i zapewnienia jego spójności z przedstawionymi w strategii założeniami dotyczącymi ochrony walorów przyrodniczych Gminy. Programy sporządza się na 4 lata, z tym, że przewidziane w nie działania obejmują w perspektywie kolejne 4 lata.
	Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 przyjęty uchwałą Nr XXVI/131/2016 Rady Gminy w Sarnakach z dnia 14 października 2016	Konieczność aktualizacji oraz uwzględnienia w Planie działań przewidzianych w Strategii, dotyczących ograniczania niskiej emisji (termomodernizacja budynków, zwiększenie wykorzystania OZE, wymiana oświetlenia ulicznego, budowa ścieżek rowerowych). Dokument stanowi także podstawę pozyskiwania środków zewnętrznych m.in. na ww. działania.
Transport	Strategia rozwoju elektromobilności.	Brak – rekomendacja opracowania programu, celem uszczegółowienia i zintegrowania działań mających na celu rozwój elektromobilności w Gminie z zachowaniem zgodności z celami przedstawionymi w Strategii. Dokument stanowi także podstawę pozyskiwania środków zewnętrznych m.in. na ww. działania.
Polityka społeczna	Gminny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie przyjęty uchwałą Nr XXXII/173/2017 Rady Gminy w Sarnakach z dnia 27 lutego 2017 r.	Program spójny z celami strategii. Ewentualna aktualizacja na bazie ewaluacji dotychczasowego procesu wdrażania i zaktualizowanej diagnozy.
	Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii 2022 r. przyjęty uchwałą nr XLIV/234/2021 Rady Gminy w Sarnakach z dn. 30.12.2021	Program spójny z celami strategii. Aktualizacje Programów powinny być spójne z celem operacyjnym 3.2. Strategii sformułowanym jako: „Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna.”
Rozwój lokalny	Roczny Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie przyjęty uchwałą XXVIII/147/2020 Rady Gminy w	Program przyjmowany corocznie powinien zachować spójność z celami operacyjnymi 3.2. i 3.3. Strategii określonymi jako: 3.2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna. 3.3. Zwiększenie

	Sarnakach z dnia 6 listopada 2020 r.	udziału społeczności lokalnej w życiu społecznym i kulturalnym
Finanse publiczne	Wieloletnia prognoza finansowa gminy Sarnaki na lata 2020-2028 przyjęta uchwałą XXVII/141/2020 Rady Gminy w Sarnakach z dnia 24 września 2020 r.	Dokument aktualny, zgodny z zapisami Strategii. Aktualizacja zgodnie z potrzebami i założeniami Strategii.

Monitoring, ewaluacja i aktualizacja dokumentu

Podstawą skutecznego wdrażania strategii jest dysponowanie wiedzą na temat postępów osiąganych w zakresie realizowanych działań oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami a uzyskiwanymi efektami. Monitoring jest prowadzony w celu zapewnienia ciągłości, prawidłowości i efektywności realizacji strategii – pozwala wykryć zagrożenia i ewentualną konieczność modyfikacji planowanych działań lub podmiotów odpowiedzialnych/ współpracujących przy realizacji.

Sprawozdawczość będzie prowadzona na stanowiskach ds. Informacji Publicznej i UE oraz ds. Zagospodarowania Przestrzennego, Infrastruktury i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych Urzędu Gminy Sarnaki w szczególności w oparciu o analizę wskaźnikową na podstawie własnych danych i informacji, statystyki publicznej (przede wszystkim generowanej przez Główny Urząd Statystyczny w ramach Banku Danych Lokalnych oraz gminę i jej jednostki), a także statystyk realizatorów i partnerów. Analiza powinna uwzględniać określone w dokumencie wskaźniki, być realizowana dla każdego z nich z wykorzystaniem jednego źródła danych, prowadzona w sposób dynamiczny, wskazując zmianę, jej zakres i kierunek (w tym w odniesieniu do roku bazowego) oraz – w przypadku niepożądanych tendencji – rekomendacje zmierzające do poprawy funkcjonowania systemu wdrażania. Analiza wskaźnikowa powinna być realizowana co najmniej raz w roku.

Tabela ewaluacyjna osiągnięcia celu strategicznego 1			
Cel operacyjny	Oczekiwane rezultaty planowanych działań	Wskaźniki oceny osiągnięcia rezultatów	Realizacja TAK/NIE Uwagi
1.1.1	Rozwój gminnej infrastruktury drogowej Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym	Długość wybudowanych i zmodernizowanych dróg i chodników gminnych Poziom zadowolenia mieszkańców ze stanu dróg i chodników gminnych [oczekiwany trend: ↗] Liczba wypadków i kolizji na drogach gminnych, w tym z udziałem pieszych [oczekiwany trend: ↘]	
1.1.2.	Rozwój lokalnego układu drogowego Integracja różnych form transportu Zwiększenie mobilności mieszkańców	Czas dojazdu do Łosic Siedlec, Białej Podlaskiej [oczekiwany trend: ↘]	
1.1.3	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców	Odczuwalny przez mieszkańców poziom bezpieczeństwa publicznego	

	Ekologiczne oświetlenie - zmniejszenie zużycia energii na oświetlenie uliczne Zmniejszenie kosztów eksploatacji oświetlenia	[oczekiwany trend:] Roczne zużycie energii na oświetlenie uliczne Roczne koszty eksploatacji oświetlenia [oczekiwany trend:]	
1.1.4.	Integracja różnych form transportu	Liczba miejsc integrujących różne formy transportu [oczekiwany trend:]	
1.1.5	Rozwój gminnej infrastruktury komunikacyjnej Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym	Długość wybudowanych i zmodernizowanych szlaków rowerowych Poziom zadowolenia mieszkańców i turystów z infrastruktury dla rowerów [oczekiwany trend:]	
1.1.6	Ekologiczny transport - zmniejszenie niskiej emisji	Poprawa jakości powietrza [oczekiwany trend:]	
1.2.1	Zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie dostarczania wody Poprawa warunków życia mieszkańców	Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do sieci wodociągowej Ocena gminy jako miejsca do życia [oczekiwany trend:]	
1.2.2	Zwiększenie dostępności usług kanalizacyjnych i oczyszczania ścieków Zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków, zabezpieczenie możliwości przyjęcia i oczyszczenia ścieków z nowych i planowanych odcinków kanalizacji sanitarnej Poprawa warunków życia mieszkańców Ochrona i poprawa stanu środowiska	Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do sieci kanalizacji sanitarnej Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do innych systemów oczyszczania ścieków Ocena gminy jako miejsca do życia Poziom zadowolenia mieszkańców z ochrony środowiska [oczekiwany trend:] Poziom zanieczyszczenia wód [oczekiwany trend:]	
1.2.3	Poprawa gotowości interwencyjnej służb ratowniczych Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Odczuwalny przez mieszkańców poziom bezpieczeństwa publicznego [oczekiwany trend:] Czas dojazdu służb na miejsce zdarzenia [oczekiwany trend:]	

1.2.4	Poprawa retencji Ochrona zasobów wodnych Przeciwdziałanie skutkom suszy i powodzi	Liczba gospodarstw domowych, które zrealizowały inwestycję w zakresie poprawy retencji Pojemność obiektów retencji, w tym małej retencji [oczekiwany trend: ↗]	
1.2.5	Poprawa efektywności energetycznej budynków lub mieszkań prywatnych Likwidacja nieekologicznych źródeł ciepła na terenie gminy Poprawa jakości powietrza	Liczba gospodarstw domowych, które dokonały poprawy efektywności energetycznej budynku lub mieszkania [oczekiwany trend: ↗] Liczba gospodarstw domowych korzystających z nieekologicznych źródeł ciepła Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend: ↘]	
1.2.6	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Dywersyfikacja źródeł ciepła	Wskaźniki straty ciepła [oczekiwany trend: ↘] Wytworzona energia odnawialna i jej udział w ogólnym bilansie energetycznym gminy [oczekiwany trend: ↗]	
1.2.7	Promocja i kształtowanie postaw proekologicznych Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców	Liczba godzin zajęć z zakresu edukacji ekologicznej i/lub liczba projektów na rzecz ochrony środowiska i limitacji zmian klimatycznych realizowanych przez szkoły oraz ich uczestników Liczba lokalnych organizacji działających na rzecz szeroko pojętej ekologii Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [oczekiwany trend: ↗]	
1.3.1.	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i urządzeń w gminie Zwiększenie wykorzystania OZE w Gminie Poprawa jakości powietrza	Liczba obiektów, które wykorzystują energię z OZE [oczekiwany trend: ↗] Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend: ↘]	

1.3.2.	Poprawa efektywności energetycznej mieszkań prywatnych Zwiększenie wykorzystania OZE przez mieszkańców Poprawa jakości powietrza	Liczba gospodarstw domowych, które produkują energię z OZE [oczekiwany trend:] Poziom zanieczyszczenia powietrza [oczekiwany trend:]	
Tabela ewaluacyjna osiągnięcia celu strategicznego 2			
2.1.1	Ochrona krajobrazu kulturowego gminy Poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych Zwiększenie dostępności zabytków dla mieszkańców, jak również turystów i gości	Liczba zabytków pozostających w złym stanie technicznym [oczekiwany trend:] Liczba odnowionych zabytków oraz obiektów udostępnionych do zwiedzania lub w których zorganizowano wydarzenia kulturalne [oczekiwany trend:]	
2.1.2	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Aktywizacja kulturalna mieszkańców Wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców	Liczba osób należących do grup kultywujących dziedzictwo kulturowe gminy Poziom przywiązania mieszkańców do gminy jako miejsca zamieszkania [oczekiwany trend:]	
2.1.3	Zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy	Liczba obiektów udostępnionych do zwiedzania Liczba nowoutworzonych obiektów turystycznych [oczekiwany trend:]	
2.1.4	Promocja i upowszechnienie informacji na temat lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Liczba miejsc, zabytków oznaczonych na platformach informacji przestrzennej Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend:]	
2.1.5.	Promocja i upowszechnienie informacji na temat lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend:]	
2.2.1	Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend:] Liczba mieszkańców gminy uzyskujących dochody z obsługi ruchu turystycznego [oczekiwany trend:]	

2.2.2	Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy	Liczba osób odwiedzających poszczególne miejsca, zabytki i atrakcje [oczekiwany trend:] Liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych w Gminie [oczekiwany trend:]	
2.2.3	Rozwój gospodarczy, wspieranie przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy Wzmocnienie potencjału rekreacyjno-turystycznego gminy	Liczba podmiotów świadczących usługi związane z wykorzystaniem walorów turystycznych Gminy [oczekiwany trend:]	
2.3.1	Wzrost zainteresowania ofertą produktów lokalnych Wzrost obrotów pośród lokalnych producentów, hodowców, sprzedawców i przedsiębiorców	Liczba producentów, których produkty promowane są podczas lokalnych targów i wydarzeń Wysokość dochodów gminy pochodzących z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na jej obszarze [oczekiwany trend:]	
2.3.2	Poprawa warunków zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy Zwiększenie kompetencji lokalnych przedsiębiorstw w zakresie korzystania z finansowego wsparcia w ramach środków unijnych	Liczba przedsiębiorców, którzy skorzystali z oferty IOB Liczba przedsiębiorców z terenu gminy, który uzyskali wsparcie finansowe w ramach środków unijnych na rozwój swojej działalności [oczekiwany trend:]	
2.3.3	Wzrost przedsiębiorczości wśród osób do 30 roku życia	Liczba działalności gospodarczych założonych przez osoby fizyczne do 30 roku życia [oczekiwany trend:]	
2.3.4	Wzrost przedsiębiorczości lokalnej	Liczba nowych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na terenie gminy Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. mieszkańców [oczekiwany trend:]	
Tabela ewaluacyjna osiągnięcia celu strategicznego 3			
3.1.1	Zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych [oczekiwany trend:]	
3.1.2	Poprawa warunków nauki Wyrównywanie szans edukacyjnych	Poziom zadowolenia rodziców z bazy oświatowej [oczekiwany trend:]	
3.1.3	Poprawa jakości kształcenia, poprawa wyników	Poziom zadowolenia rodziców z jakości kształcenia	

	egzaminów końcowych Zwiększenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży Wyrównywanie szans edukacyjnych	Wyniki egzaminów końcowych [oczekiwany trend:]	
3.1.4	Wzrost aktywności ruchowej mieszkańców Poprawa zdrowia i kondycji fizycznej mieszkańców, w tym osób starszych	Liczba mieszkańców biorących udział w zajęciach do liczby mieszkańców ogółem [oczekiwany trend:]	
3.1.5	Zwiększenie dostępności i jakości oferty spędzania czasu wolnego dla osób starszych i z niepełnosprawnościami Aktywizacja (kulturalna, społeczna, ruchowa) osób starszych i z niepełnosprawnościami Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba projektów aktywizacji zawodowej, społeczno-kulturalnej i ruchowej osób starszych oraz z niepełnosprawnościami oraz ich uczestników [oczekiwany trend:]	
3.1.6	Wzrost poziomu dostępności do usług publicznych świadczonych zdalnie Zwiększenie liczby spraw załatwianych elektronicznie Podniesienie jakości usług publicznych	Liczba e-usług publicznych [oczekiwany trend:]	
3.2.1	Wsparcie oraz poprawa jakości życia i codziennego funkcjonowania osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami, samotnych, niesamodzielných itp.	Liczba oraz odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w tym z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych [oczekiwany trend:]	
3.2.2	Wsparcie oraz poprawa jakości życia i codziennego funkcjonowania osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami, samotnych, niesamodzielných itp. Wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad osobami starszymi, chorymi, z niepełnosprawnościami, samotnymi, niesamodzielnymi itp. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba oraz odsetek osób korzystających z pomocy społecznej, w tym z powodu niepełnosprawności Liczba osób korzystających z usług opieki wytchnieniowej [oczekiwany trend:]	
3.2.3	Promocja rodziny, wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	Liczba oraz odsetek osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym objętych pomocą psychologiczną / terapeutyczną / rehabilitacyjną [oczekiwany trend:]	
3.2.4	Wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji	Liczba oraz odsetek osób/rodzin korzystających z pomocy społecznej	

	życiowej Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu	[oczekiwany trend:]	
3.3.1	Rozwój oferty kulturalnej dla różnych grup mieszkańców Poprawa jakości oferty kulturalnej dla różnych grup mieszkańców Wzrost aktywności kulturalnej mieszkańców	Liczba nowych zajęć stałych i czasowych oraz liczba ich uczestników w ofercie GOK Liczba nowych projektów kulturalnych realizowanych w partnerstwie co najmniej 2 podmiotów oraz liczba ich uczestników Poziom zadowolenia mieszkańców z oferty kulturalnej na terenie gminy [oczekiwany trend:]	
3.3.2	Poprawa jakości bazy kulturalnej Poprawa dostępności bazy kulturalnej, w tym dla osób z niepełnosprawnościami Zmniejszenie kosztów utrzymania (energia) bazy kulturalnej	Poziom zadowolenia mieszkańców z bazy kulturalnej na terenie gminy Liczba budynków w ramach bazy kulturalnej dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami [oczekiwany trend:]	
3.3.3	Zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego Promocja i kształtowanie postaw aktywnych i prospołecznych Wzrost integracji i spójności społecznej	Liczba imprez na terenie gminy, w tym realizowanych w przestrzeniach publicznych, oraz ich uczestników Poziom zaufania społecznego [oczekiwany trend:]	

Sprawozdawczość zostanie skoordynowana z nałożonym na gminy, zgodnie z dyspozycją art. 28aa. Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, obowiązkiem opracowania i przedstawienia w terminie do dnia 31 maja każdego roku raportu o stanie gminy. Raport powinien obejmować odniesienie się do strategii. Ponadto, zakłada się, że w połowie okresu obowiązywania i wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2021-2030 z perspektywą do 2035, tj. w roku 2025, oraz po zakończeniu jej realizacji, tj. po roku 2030 - dokonana zostanie ewaluacja, rozumiana jako ocena interwencji według jej rezultatów, oddziaływania oraz potrzeb, które miała spełnić.

RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowi budżet Gminy Sarnaki oraz Wieloletnia Prognoza Finansowa. Gmina będzie realizować inwestycje przy zachowaniu możliwości utrzymania nadwyżki budżetowej (w 2020 roku 1,9 mln zł) oraz w sposób nie zagrażający dyscyplinie finansów publicznych i umożliwiający spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Na realizację zaplanowanych inwestycji przeznaczane będą środki budżetowe Gminy oraz środki zewnętrzne. W celu oddania realności prognozy oraz rzetelności finansowego przedstawienia planowanych działań, wieloletnia prognoza finansowa uwzględniać będzie wszystkie wydarzenia, które mają lub mogą mieć wpływ na gospodarkę finansową Gminy tj. czynniki makroekonomiczne, takie jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, czy planowane zmiany systemowe np. w podatkach dochodowych. Na tej podstawie wyznaczane będą możliwe do przeznaczenia limity wydatków w poszczególnych latach na wyznaczone przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w Strategii. W przypadku zaciągania zwrotnych źródeł finansowania, kształt wskaźnika obsługi zadłużenia określonego w art. 243 ustawy o finansach publicznych w każdym roku prognozy powinien uwzględniać obsługę dodatkowych zobowiązań Gminy. Aktualnie niski wskaźnik zadłużenia Gminy w WPF - poniżej 10%, wskazuje dużą zdolność do zaciągania zobowiązań na potrzeby przyszłych inwestycji.

Zgodnie z Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Sarnaki na lata 2022-2028, potencjał inwestycyjny Gminy rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów), w latach realizacji Strategii wyniesie około 13 mln zł. Traktując te środki jako wkład własny w realizację inwestycji zgłoszonych do dofinansowania ze środków zewnętrznych (krajowe, UE) budżet na realizację Strategii wyniesie maksymalnie około 86 mln zł¹⁷.

Potencjalne źródła finansowania działań określonych w Strategii

Gmina Sarnaki na bieżąco analizuje potencjalne źródła finansowania na realizację planowanych inwestycji. Obejmują one przede wszystkim:

- środki budżetu jednostek samorządu terytorialnego, w tym regionalne, powiatowe oraz środki własne gminy,
- środki pochodzące z budżetu państwa (pozostające w dyspozycji poszczególnych ministerstw, dedykowane fundusze i programy),
- środki funduszy celowych, np. pochodzące z Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- fundusze europejskie dostępne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Społecznego, Inicjatyw Wspólnotowych oraz Wspólnej Polityki Rolnej (programy operacyjne 2021-2027 na poziomie krajowym i regionalnym),
- inne fundusze ze źródeł europejskich jak np. fundusze norweskie i fundusze Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- środki sektora prywatnego, w tym formuła partnerstwa publiczno-prywatnego oraz fundusze sektora pozarządowego,
- kredyty bankowe, pożyczki oraz inne instrumenty finansowe,
- dodatkowe formy wsparcia dostępne w ramach specjalnych linii budżetowych, np. tarcz anty kryzysowych.

Z punktu widzenia dostępności środków zewnętrznych oraz optymalnego poziomu dofinansowania, najistotniejszym źródłem finansowania, zarówno w zakresie zadań inwestycyjnych, jak i projektów społecznych, ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich, są fundusze europejskie. Polityka spójności

¹⁷ Przyjęto maksymalny poziom dofinansowania dla powiatu łosickiego – 85%, w poszczególnych programach, konkursach i projektach poziom dofinansowania może być niższy.

na lata 2021-27 ma obejmować następujące fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+) oraz Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST).

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego służy wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej. Ma on łagodzić dysproporcje w rozwoju europejskich regionów i zmniejszać braki w zakresie rozwoju regionów znajdujących się w najmniej korzystnej sytuacji.
- Fundusz Spójności służy redukowaniu dysproporcji gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju. W jego ramach realizowane są strategiczne projekty w obszarach ochrony środowiska i transportu, w tym transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T).
- Europejski Fundusz Społeczny+ ma być głównym narzędziem UE służącym zwiększaniu spójności społecznej i gospodarczej, odpowiadaniu na wyzwania rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. EFS+ będzie obejmować obecnie rozproszone instrumenty: EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).

Proponowane fundusze polityki spójności będzie uzupełniał Fundusz Sprawiedliwej Transformacji. Jest on częścią Europejskiego Zielonego Ładu (European Green Deal) i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Celem FST jest łagodzenie skutków społecznych i ekonomicznych transformacji energetycznej.

Podobnie jak w latach 2014-2020 również w nowej rozpoczynającej się perspektywie około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne, zarządzane przez marszałków województw. Podział środków na programy krajowe przedstawia się następująco:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) – następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POLIS). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC) - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkogo internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.

- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW) – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej będzie koncentrował się na czterech głównych obszarach: wzmocnienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, energia i ochrona klimatu, spójna sieć transportowa i zwiększenie dostępności transportowej oraz aktywizacja kapitału społecznego, rozwój turystyki i usługi uzdrowiskowe. Oprócz 5 województw dotychczas objętych wsparciem: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, z nowego programu będzie korzystać także województwo mazowieckie bez Warszawy i dziewięciu otaczających ją powiatów. W puli FEPW jest ok. 2,5 mld euro.
- Wspólna Polityka Rolna na lata 2021-2027 – możliwości dofinansowania w ramach interwencji Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz w ramach Leader/Rozwój Lokalny kierowany przez społeczność.
- Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 – biorąc pod uwagę harmonogram prac zamieszczony na stronie internetowej: www.funduszedlamazowsza.pl , Program zostanie przekazany do zatwierdzenia Komisji Europejskiej do końca 2021 r. Ogłoszenie pierwszych konkursów planowane jest na II połowę 2022 r.

Ramowe obszary wsparcia obejmują:

- ~ Priorytet I – Bardziej konkurencyjne i inteligentne Mazowsze.
- ~ Priorytet II – Bardziej zielone Mazowsze.
- ~ Priorytet III – Lepiej połączone Mazowsze.
- ~ Priorytet IV – Wyższa jakość życia na Mazowszu.
- ~ Priorytet V – Aktywne zawodowo Mazowsze.
- ~ Priorytet VI – Nowoczesna i dostępna edukacja na Mazowszu.
- ~ Priorytet VII – Aktywna integracja oraz rozwój usług społecznych i zdrowotnych na Mazowszu.
- ~ Priorytet VIII – Mazowsze bliższe obywatelom.

Przewodnicząca Rady Gminy

Justyna Filipiuk

**DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
GMINY SARNAKI**

RAPORT DIAGNOSTYCZNY DO STRATEGII ROZWOJU GMINY SARNAKI NA
LATA 2022-2030 z perspektywą do 2035

Styczeń 2022

SPIS TREŚCI

wprowadzenie.....	3
diagnoza SYTUACJI społecznej, gospodarczej i Przestrzennej.....	4
1. uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego, dostępność komunikacyjna i mobilność	4
1.1. Położenie gminy	4
1.2. Komunikacja i łączność	8
2. środowisko naturalne i infrastruktura.....	15
2.1. walory środowiska naturalnego	15
2.2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna	21
2.3. GOSPODARKA ODPADAMI.....	23
2.4. Gazociągi.....	25
2.5. Energetyka.....	25
2.6. termomodernizacja.....	26
2.7. Odnawialne źródła energii.....	27
2.8. Zanieczyszczenie środowiska	29
3. ludność i procesy demograficzne.....	32
3.1. aktualna Sytuacja demograficzna.....	32
3.2. Prognoza demograficzna	36
4. GOSPODARKA I RYNEK PRACY	37
4.1. Gospodarka.....	37
4.2. rolnictwo	40
4.3. Bezrobocie	42
5. Kultura i DZIEDZICTWO kulturowe.....	45
5.1. Instytucje kultury.....	45
5.2. EDUKACJA I WYCHOWANIE	47
5.2. Dziedzictwo kulturowe	49
5.2.1 Historia Gminy sarnaki	49
5.2.2. Obiekty zabytkowe	55
6. SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA	59
6.1. Sport, rekreacja.....	59
6.2. Turystyka	61
6.2.1 walory przyrodnicze	61
6.2.2 Infrastruktura turystyczna.....	62
7. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE.....	65
8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE.....	67
9. POLITYKA SPOŁECZNA.....	72
10. KAPITAŁ SPOŁECZNY	75
11. STAN FINANSÓW PUBLICZNYCH.....	82

WPROWADZENIE

Kompleksowa i pogłębiona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowi niezbędny punkt wyjścia i bazę dla opracowania strategii rozwoju Gminy Sarnaki. Zgodnie z obowiązującym prawem, diagnoza nie jest tylko dobrą praktyką czy standardem realizacyjnym ale obowiązkiem ustawowym, wynikającym z artykułu 10a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Zadaniem diagnozy, poza oceną stanu oraz dotychczasowych tendencji rozwojowych, jest przede wszystkim wskazanie głównych trendów i potencjalnych kierunków rozwoju Gminy w przyszłości. Analiza ta ma umożliwić podejmowanie właściwych decyzji strategicznych, takich jak: określenie wizji rozwoju Gminy, ustalenie celów, ukierunkowanie działań i instrumentów realizacyjnych, zdefiniowanie oczekiwanych rezultatów i wskaźników ich osiągnięcia, wskazanie obszarów strategicznej interwencji.

Diagnoza przeprowadzona została w ujęciu dynamicznym i porównawczym, w kluczowych dla jej rozwoju obszarach, z wykorzystaniem:

1. danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii,
2. danych Głównego Urzędu Statystycznego,
3. dokumentów strategicznych:
 - Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2009-2020, Sarnaki 2009 r.,
 - Strategii Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020,
 - Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 r., październik 2016 r.,
 - Program ochrony środowiska dla Gminy Sarnaki na lata 2005-2012, Sarnaki 2005 r.,
4. Raportu o stanie gminy Sarnaki za rok 2019, Sarnaki 2020 r.,
5. Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Sarnaki na lata 2021-2028,
6. publikacji dostępnych na stronach internetowych:
 - Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej - Państwowy Instytut Badawczy, <https://klimat.imgw.pl/>,
 - <http://www.sarnaki.pl>,
 - <http://www.e-bip.pl> ,
 - <https://zdp.losice.pl> ,
 - <https://powiat.losice.pl> ,
 - <https://www.psgaz.pl> ,
 - <https://inzynieria.com> ,
 - <http://www.klasyfikacje.gofin.pl>,
 - <https://www.wrotamazowska.pl> ,

- <https://warszawa.stat.gov.pl> ,
- <http://www.tygielolinybugu.pl> ,
- <http://www.turystykawgminie.pl>,
- <https://mazowiecka.policja.gov.pl>,
- <https://wybory2018.pkw.gov.pl>,
- Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody,

7. „Prognozy ludności na lata 2017 - 2030”, opracowanej i udostępnionej przez Główny Urząd Statystyczny.

Przeanalizowano tendencje społeczno-gospodarcze zachodzące w gminie i jej otoczeniu w ostatnich 5 latach wraz z określeniem konsekwencji i wyzwań rozwojowych oraz dokonano jej umiejscowienia w szerszym kontekście, odnosząc zgromadzone dane do gmin o podobnym charakterze i do średniej wojewódzkiej.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ

1.1. POŁOŻENIE GMINY

Gmina Sarnaki zlokalizowana jest we wschodniej części województwa mazowieckiego, w odległości 20 km od miasta powiatowego Łosice i 140 km od miasta stołecznego: Warszawy. Gmina mieści się w północno – wschodniej części powiatu łosickiego, a jej powierzchnia wynosząca 197 km²¹ stanowi 25% powierzchni całego powiatu². Gmina Sarnaki jest największą, co do wielkości, gminą w powiecie łosickim. Od strony północnej naturalną granicą Gminy z województwem podlaskim jest rzeka Bug. Od południa, gmina graniczy z województwem lubelskim, od południowego – zachodu z gminami Platerów i Stara Kornica, a od wschodu z gminą Konstantynów (woj. lubelskie). Przez terytorium gminy przebiega droga krajowa nr 19 Suwałki - Barwinek, która krzyżuje się z drogą wojewódzką nr 811 z Białej Podlaskiej, łączącą województwo podlaskie z przejściem granicznym w Terespolu i Kukurykach w województwie lubelskim.

¹ Dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii (GUGIK).

² 772 km², stan na 2020 r., GUS.

Mapa 1. Położenie Gminy Sarnaki i Powiatu Łosickiego na tle województwa mazowieckiego

Źródło: <http://www.albumpolski.pl>

Mapa 2. Położenie Gminy Sarnaki na tle innych Gmin Powiatu Łosickiego

Źródło: <https://www.osp.org.pl>

Gmina położona jest na wschodnim skraju Niżu Środkowoeuropejskiego, we wschodniej części Podprowincji Środkowopolskiej, w Makroregionie Niziny Południowopolskiej. Niemal cały jej obszar znajduje się w granicach mezoregionu Wysoczyzny Siedleckiej, jedynie północny fragment obejmujący dolinę Bugu, wchodzi w skład mezoregionu Podlaskiego Przełomu Bugu oraz niewielka część na wschód od Serpelic (rejon wsi Borsuki) należy do Równiny Łukowskiej. Efektem takiego położenia jest fakt, iż na większości powierzchni Gminy występują gliny zwałowe oraz piaski, niekorzystne dla rolnictwa. W niższych partiach terenu występują utwory pyłowe wodnego pochodzenia. W dolinach cieków wodnych wytworzyły się gleby hydrogeniczne. W dolinie Bugu oraz Czyżówki, Sarenki i Rozwadówki występują czarne ziemie, gleby murszowo-mineralne, murszowo-torfowe, torfowe oraz w niektórych partiach dolin czarne ziemie wytworzone z glin i pyłów naglinowych. Na terenie Gminy występują też złoża piasków - w rejonie wsi Borsuki. W innych miejscowościach występują niewielkie odkrywki, z których eksploatuje się piasek, żwir lub pospółkę na lokalne potrzeby³. Zdecydowana większość gleb

³ <http://sarnaki1.home.pl/nowa/index.php/o-gminie/infrastruktura>, 24.05.2021 r.

w Gminie to gleby słabe – V i VI klasy bonitacji. Na ogół nie tworzą one zwartych kompleksów, lecz stanowią mozaikę z glebami lepszymi, z wyjątkiem wschodniej i północnej części gminy, gdzie zdecydowanie przeważają gleby słabe.

Lasy na terenie gminy występują głównie w kilku kompleksach leśnych, z których największe rozciągają się wzdłuż doliny Bugu. Teren najmniej zalesiony to obszar wokół miejscowości Sarnaki. 56,3% powierzchni Gminy objęta jest różnymi formami ochrony przyrody, a 39% jej pow. całkowitej stanowią lasy⁴.

W skład gminy wchodzi 32 sołectwa⁵. Najmniejszymi miejscowościami, pod względem liczby ludności są: Płosków-Kolonia (24 mieszkańców) oraz Bonin Ogródki i Mierzvice-Kolonia (po 37 mieszkańców). Największą liczbę ludności ma, z kolei, sołectwo Sarnaki (1 203 mieszkańców), stanowiące centrum administracyjne gminy.

Tabela 1. Wykaz sołectw w gminie Sarnaki

Lp.	Nazwa jednostki	Powierzchnia w [ha]	Liczba ludności
1.	Binduga	228,51	132
2.	Bonin	339,20	106
3.	Bonin Ogródki	169,53	37
4.	Borsuki	1568,83	276
5.	Bużka	444,87	61
6.	Chlebczyn	458,76	221
7.	Chybów	633,38	331
8.	Franopol	446,85	107
9.	Grzybów	386,52	144
10.	Hołowczyce Kolonia	529,13	145
11.	Horoski Duże	737,70	174
12.	Horoski Małe	418,26	77
13.	Klepaczew	694,53	121
14.	Klimczyce	90,19	70
15.	Klimczyce Kolonia	571,10	90
16.	Kózki	353,14	76
17.	Mierzvice-Kolonia	330,98	37
18.	Nowe Hołowczyce	608,00	317
19.	Nowe Litewniki	1833,28	289
20.	Nowe Mierzvice	694,51	60
21.	Płosków	231,44	72
22.	Płosków-Kolonia	233,13	24
23.	Raczki	204,57	65
24.	Rozwadów	297,14	64
25.	Rzewuski	370,60	37
26.	Sarnaki	736,94	1 203
27.	Serpelice	1286,39	367
28.	Stare Litewniki	1348,00	168
29.	Stare Hołowczyce	610,00	208
30.	Stare Mierzvice	398,10	93
31.	Terlików	448,26	123

⁴ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 r., Październik 2016 r.

⁵ <http://www.e-bip.pl/Start/34/AuxiliaryUnits/Index>, 23.05.2021 r.

32.	Zabuże	1878,78	132
-----	--------	---------	-----

Źródło: opracowanie własne

Mapa 2. Podział gminy Sarnaki na sołectwa

Źródło: <https://pl.wikipedia.org>

1.2.

KOMUNIKACJA I
ŁĄCZNOŚĆ

Droga krajowa nr 19 Białystok - Lublin
realizuje powiązania z województwami: lubelskim i podlaskim

Droga wojewódzka nr 811 Sarnaki - Konstancynów
łączy Białą Podlaską z Sarnakami oraz Białymstokiem.

Obie drogi są drogami jednojezdniowymi z dwoma pasami ruchu, po jednym w
każdym kierunku, posiadają nawierzchnię twardą ulepszoną (asfaltową).

Układ drogowy w gminie Sarnaki stanowi sieć dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym:

- droga krajowa nr 19 – 9,8 km odcinek na terenie Gminy (trasa drogi krajowej Kuźnica Białostocka – Białystok – Lublin – Rzeszów),
- droga wojewódzka nr 811 – 16,2 km odcinek na terenie Gminy (z Białej Podlaskiej, łącząca województwo podlaskie z przejściem granicznym w Terespolu i Kukurykach, w województwie lubelskim, trasa drogi Sarnaki - Konstantynów),
- drogi powiatowe o łącznej długości na terenie Gminy: 78,2 km,
- drogi gminne o długości 93,4 km.

Drogami powiatowymi administruje Powiatowy Zarząd Dróg w Łosicach. Większość dróg powiatowych na terenie gminy wymaga odnowy lub budowy nowej nawierzchni bitumicznej.

Tabela 2. Drogi powiatowe przebiegające przez gminę Sarnaki

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Długość Km Na terenie Gminy Sarnaki	Gmina
1.	2006W	Chlebczyn - Klimczyce	5,41	Sarnaki Platerów
2.	2045W	Kózki - Mężenin	4,5	Sarnaki
3.	2007W	Kózki - Serpelice-Borsuki-gruntowa wojewódzka (Janów Podlaski)	24,118	Sarnaki
4.	2008W	Górki – Stare Litewniki – Nowe Hołowczyce-Zabuże	12,380	Platerów Sarnaki
5.	2009W	Sarnaki – Stare Mierzvice	6,666	Sarnaki
6.	2010W	Kamianka - Grzybów - Sarnaki	4,088	Platerów Sarnaki
7.	2011W	Hołowczyce-Kolonia - Rozwadów	3,125	Sarnaki
8.	2012W	od drogi 811 – Chybów-Stare Litewniki-Walim - Nowa Kornica	9,731	Sarnaki St. Kornica
9	2017W	Bonin - Kazimierzów	4,224	Sarnaki St. Kornica
10	2018W	Horoszki Duże - Serpelice	3,948	Sarnaki

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://zdp.losice.pl/spis_drog.htm

Podstawowym elementem układu komunikacyjnego w gminie Sarnaki jest sieć dróg gminnych, którymi administruje Wydział Infrastruktury Technicznej Urzędu Gminy w Sarnakach.

Tabela 3. Charakterystyka dróg publicznych w gminie Sarnaki

Gmina	Ogółem	Drogi asfaltowe	Drogi żwirowe	Drogi nieutwardzone
	[km]			
Sarnaki	93,4	17,9	39,7	35,8

Źródło: dane z Urzędu Gminy w Sarnakach

Stan techniczny dróg gminnych jest niezadowalający. Pokrycie nawierzchnią bitumiczną dróg gminnych waha się w przedziale od 0-21%⁶. Stan techniczny dróg gminnych wymaga ciągłych prac w zakresie ich utrzymania, wykonywania remontów częściowych oraz w niektórych przypadkach gruntownej modernizacji. Należy tu również podkreślić konieczność likwidacji barier architektonicznych dla niepełnosprawnych, zwłaszcza jeśli chodzi o chodniki oraz przejścia dla pieszych. Ważną kwestią jest również budowa ścieżek rowerowych, którą gmina zamierza przeprowadzać przy okazji modernizacji określonych dróg⁷. Drogi te służą mieszkańcom wsi niejednokrotnie jako jedyne drogi dojazdowe do pracy i dojazd dzieci do szkół.

Biorąc pod uwagę powyższe, władze gminy podejmują sukcesywnie kolejne inwestycje w tym zakresie.

⁶ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki..., op. cit.

⁷ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki..., op. cit.

Mapa 3. Sieć dróg w powiecie łosickim

LEGENDA

skala 1:100 000

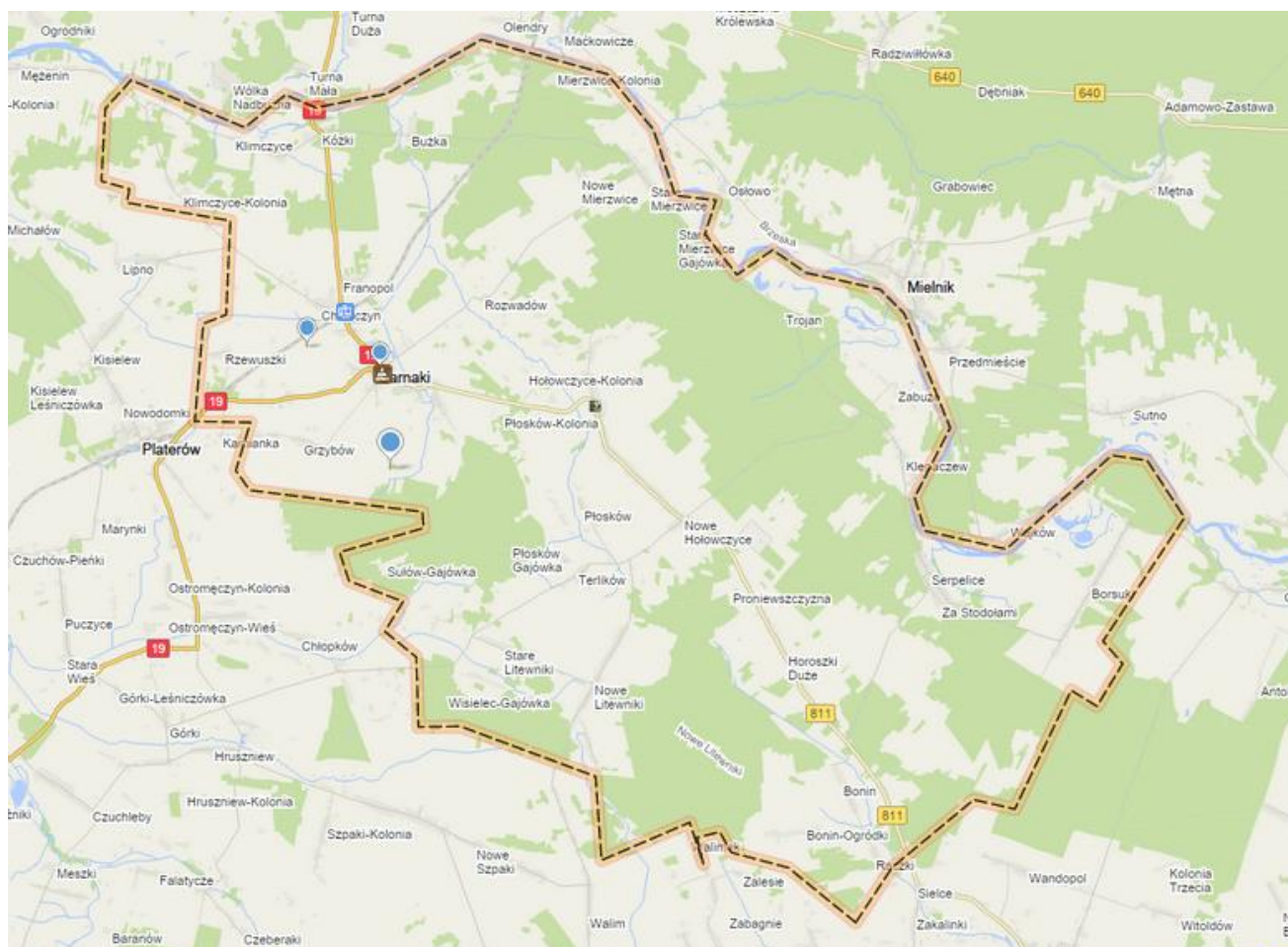
	- granica powiatu		- kościół
	- granica gminy		- kaplica
	- granica parku krajobrazowego		- zespół dworsko-pałacowy
	- droga główna		- ośrodek wypoczynkowy
	- droga drugorzędna		- schronisko młodzieżowe
	- droga utrzymana		- gospodarstwo agroturystyczne
	- droga gruntowa		- pole namiotowe
	- droga krajowa		- rezerwat przyrody
	- droga wojewódzka		- projektowany rezerwat przyrody
	- kolej		- ścieżka przyrodnicza
	- stacja kolejowa		- ośrodek turystyki wodnej
	- rzeka, zbiornik wodny		- port
	- mosty		- wiatrak
	- obszar zabudowany		- grodzisko
	- las		- szlak turystyczny

Źródło: http://powiat.losice.pl/tl_files/starostwo/do_pobrania/mapy/mapa.jpg

Komunikacja autobusowa w Gminie Sarnaki realizowana jest przez PKS w Łosiach sp. z o.o.. Przewozy autobusowe zapewniają międzyregionalne powiązania z Białymstokiem, Lublinem, Rzeszowem, Zamościem, Białą Podlaską; powiązania wewnątrz-wojewódzkie z Warszawą, Siedlcami, Łosicami; powiązania międzygminne z Platerowem, Siemiatyczami, Janowem Podlaskim, Konstantynowem, Leśną Podlaską, Starą Kornicą. Są to połączenia o małej częstotliwości dobowej (1-4 kursy), jedynie połączenie Sarnaki-Łosice odbywa się częściej (7 kursów)⁸.

Komunikacja kolejowa na terenie gminy Sarnaki opiera się na trzech połączeniach: do Warszawy (jedno połączenie w ciągu doby), do Siedlec i Hajnówki (po cztery połączenia na dobę). Połączenia realizowane są przez Koleje Mazowieckie – KM sp. z o.o., POLREGIO sp. z o.o. oraz TLK – PKP Intercity S.A. Liczba kursów pociągów została, w ostatnich latach, ograniczona a powodem podanym przez organizatora przewozów PKP są względy ekonomiczne – likwidacja dużych zakładów pracy, do których dojeżdżali mieszkańcy gminy Sarnaki.

Mapa 4. Gmina Sarnaki na mapie drogowej

Źródło: <https://mapa.targeo.pl>

⁸ Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki na lata 2009-2020, Sarnaki 2009.

W wyniku niezadowalającego stanu dróg, obszar Gminy narażony jest na wzmożony hałas komunikacyjny oraz zanieczyszczenia komunikacyjne, a także ewentualne wypadki drogowe. Są to zjawiska mające negatywne oddziaływanie na stan środowiska na tym obszarze, stąd niezbędne jest podejmowanie działań minimalizujących ich występowanie. Z uwagi na zwiększający się ruch pojazdów proponuje się następujące cele dla zrównoważenia sektora transportu:

- poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez:
 - uzyskanie przez wszystkie eksploatowane środki transportu parametrów w zakresie walorów użytkowych oraz w zakresie oddziaływania na środowisko, jakie będą w tym czasie obowiązywały w Unii Europejskiej,
 - doprowadzenie ogólnej przepustowości szlaków i węzłów infrastruktury transportowej, a także jej rozmieszczenia przestrzennego, do stanu w pełni odpowiadającego rzeczywistym potrzebom przewozowym, eliminującego zarówno „zatory” transportowe, jak i zbyt mały stopień wykorzystania stworzonego potencjału oraz ewentualne, związane z takim zjawiskiem straty,
- poprawę stanu istniejących dróg i ulic (w zależności od konieczności - poprzez ich przebudowę, utwardzenie, modernizację, poszerzenie),
- usprawnienie i wzmocnienie połączeń komunikacyjnych,
- rozwój komunikacji zbiorowej oraz poprawa warunków podróżowania.

Zanieczyszczenie powietrza w Gminie, spowodowane przez środki transportu ma charakter ograniczony do okolic dróg o znaczącym natężeniu ruchu. Jest to związane z tym, że źródło emisji zanieczyszczeń znajduje się na wysokości do metra od powierzchni ziemi, a także z unosem pyłu drogowego spowodowanym ruchem pojazdów. Uciążliwości związane z obniżeniem jakości powietrza atmosferycznego wokół szlaków komunikacyjnych mają inny charakter na terenie osłoniętym przez zabudowania, wzniesienia, zadrzewienia, a inny na otwartych przestrzeniach. Równocześnie zależą od stałych parametrów pogody dla danego obszaru, jak: kierunek wiatru, pułap chmur, częstotliwość opadów atmosferycznych.

Transport drogowy należy do powierzchniowych źródeł emisji. W terenie zurbanizowanym, a szczególnie w okolicy skrzyżowań głównych dróg, natężenie ruchu jest największe i występuje kumulacja strumienia emisji oraz z reguły gorsze warunki jej rozpraszania, co często jest przyczyną powstawania lokalnych zagrożeń (długotrwała ekspozycja, smog). Dużą rolę odgrywa tu przepustowość dróg i związana z tym płynność jazdy, a także lokalizacja dróg tranzytowych.

Wg. Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki całkowita wartość emisji CO₂ pochodzącej z przemieszczania się pojazdami mechanicznymi wyniosła 6 363,50Mg CO₂ w roku bazowym. Zużycie paliwa w transporcie w MWh/rok wyniosło 26 171,40 MWh⁹.

⁹ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki..., op. cit.

Tabela 4. Wartości emisji CO₂ i zużycia paliwa w transporcie drogowym dla Gminy Sarnaki

Rodzaj paliwa	Benzyna	Olej napędowy	LPG
Wielkość emisji CO ₂ [Mg/rok]	3 275,62	1 883,75	1 204,14
Zużycia paliwa w transporcie drogowym [MWh/rok]	13 155,10	7 055,23	5 961,07

Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki..., op. cit.

W celu redukcji emisji zanieczyszczeń ze źródeł liniowych niezbędna jest kontynuacja poprawy stanu technicznego dróg już istniejących (w tym również likwidacja nieutwardzonych poboczy), co będzie również dodatkowym istotnym elementem przyczyniającym się do zmniejszenia unosu pyłu z dróg również w okresie bezopadowym¹⁰.

Unikatowym środkiem komunikacji w Gminie, jest także prom rzeczny, zakupiony w ramach projektu „Bug Rajem dla turysty”. Dofinansowanie umożliwiło zarówno zakup promu (umożliwia przeprawy promowe na trasie Zabuze - Mielnik), jak i budowę ścieżki rowerowej¹¹. Ścieżka przebiegająca przez teren Gminy ma długość 31,8 km, w tym 7,242 km po drogach żwirowych:

- I odcinek ścieżki - biegnie przez Fronołów – Mierzvice-Kolonię, drogą powiatową Kózki, Janów Podlaski o dł. 3,239 km,
- II odcinek ścieżki – biegnie od drogi powiatowej Kózki – Janów Podlaski do Zabuża o dł. 2,671 km,
- III odcinek ścieżki - kieruje się od Zabuża do miejscowości Klepaczew o dł. 1,332 km.

Cała ścieżka rowerowa prowadzi wzdłuż rzeki Bug. W województwie podlaskim biegnie przez gminy Perlejewo (10,1km), Drohiczyn (9,2 km), Siemiatycze (4,3 km), Mielnik (11,1 km). Natomiast w województwie mazowieckim przebiega przez gminy Korczew (5,7km) oraz Sarnaki.

W zakresie telekomunikacyjnym - bardzo dobrze rozwinięta jest infrastruktura telefonii komórkowej. Na obszarze Gminy działają cztery wieże sieci Orange/T-Mobile w Bindudze, Borsukach, Hołowczycach i w Sarnakach oraz dwie wieże sieci Plus w Sarnakach i Serpelicach¹². 92% mieszkańców posiada telefony stacjonarne.

2. ŚRODOWISKO NATURALNE I INFRASTRUKTURA

2.1. WALORY ŚRODOWISKA NATURALNEGO

¹⁰ Program ochrony środowiska dla Gminy Sarnaki na lata 2005-2012, Sarnaki 2005.

¹¹ Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Działania 6.4 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013. Wartość Projektu 847 040 zł, Dofinansowanie 719 984 zł, Czas realizacji 21.12.2010 do 29.06.2012, Nr umowy: POIG 06.04.00-00-018/10.

¹² <http://sarnaki1.home.pl/nowa/index.php/o-gminie/infrastruktura>, 17.06.2021r.

Gmina Sarnaki charakteryzuje się bogatymi walorami przyrodniczymi, co zdecydowało o ustanowieniu na jej terenie różnych form ochrony, które pokrywają aż 56,3% powierzchni Gminy. Największym obszarem chronionym jest Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” obejmujący znaczącą część terenów leżących w gminie Sarnaki. Na terenie gminy występują także¹³:

- 3 rezerваты przyrody – „Zabuże”, „Kóзки”, „Mierzvice”,
- 5 użytków ekologicznych,
- 43 pomniki przyrody,
- Obszar Natura 2000 (Ostoja Nadbużańska, kod PL.ZIPOP.1393.N2K.PLB140011.H i Dolina Dolnego Bugu, kod PL.ZIPOP.1393.N2K.PLB140001.B),
- stanowisko dokumentacyjne (Wychodnia głązów Mierzvice, kod PL.ZIPOP.1393.SD.215).

Park krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” (kod PL.ZIPOP.1393.PK.116)

Park krajobrazowy został utworzony w 1994 r.¹⁴ i należy do jednego z obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym w krajowej sieci ekologicznej ECONET – Polska¹⁵. Zlokalizowany jest na terenie dwóch województw: mazowieckiego i lubelskiego oraz obejmuje części obszarów ośmiu gmin: Terespol, Zalesie, Rokitno, Janów Podlaski, Konstantynów, Sarnaki oraz Platerów i Łosice. Na terenie obszaru położonych jest sześć rezerwatów przyrody (2 z nich znajdują się w gminie Sarnaki): „Stary Las”, „Łęg Dębowy” i „Zabuże” (leśne) „Czapli Stóg” i „Kóзки” (ornitologiczne) oraz „Szwajcaria Podlaska” (krajobrazowy).

Całkowita powierzchnia Parku to 30 904 ha oraz 17 131 ha - otulina¹⁶. W jego granicach znajduje się północna część gminy Sarnaki, obejmująca dolinę Bugu oraz przyległe do niej tereny wysoczyznowe, w znacznym stopniu zalesione. Powierzchnia parku na terenie gminy wynosi 11 000 ha, co stanowi ponad 56% jej powierzchni.

Celem ochrony parku krajobrazowego jest dolina Bugu wykazująca na wielu fragmentach cechy krajobrazu naturalnego. Jest to unikatowa ostoja ptasia o randze europejskiej, zarówno w okresie lęgowym jak i migracji oraz zimowania ptaków.

¹³ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody.

¹⁴ Na mocy Rozporządzenia Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 25. 08. 1994 r.

¹⁵ Dolina Dolnego Bugu - kod 24M.

¹⁶ wydzielony obszar ochronny wokół chronionego przyrodniczo terenu (zazwyczaj parków narodowych i krajobrazowych), zabezpieczający go przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka, patrz: Ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r., Dz. U. z 2020 r. poz. 55.

Na terenie Parku stwierdzono występowanie ponad 765 gatunków roślin naczyniowych, w tym 18 gatunków roślin zarodnikowych, 5 gatunków roślin nagonasiennych oraz 742 gatunki roślin okrytonasiennych. Szczególnie cenne są: stanowiska: parzydła leśnego *Aruncus dioicus*, kilka stanowisk orlika pospolitego *Aquilegia vulgaris* i lili żłotogłów *Lilium martagon* oraz widłaka wroniec *Lycopodium selago*, widłaka spłaszczonego *L. complanatum*, widłaka jałowcowatego *L. annotinum*, widłaka goździstego *L. clavatum*, lepnicy litewskiej *Silene lithuanica*, tojadu smukłego *Aconitum variegatum*, zawilca wielkokwiatowego *Anemone sylvestris*, goryczki gorzkiej *Gentiana amarella*, zimoziołu północnego *Linnaea borealis*, kosaćca syberyjskiego *Iris sibirica*, tajeży jednostronnej *Goodyera repens*. Szczególnie cenne jest występowanie kukuczki kapturkowatej *Neottianthe cucullata*¹⁷.

Rezerwaty przyrody

Rezerwat to wydzielone obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych, zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym.

Rezerwat „Kózki” utworzony został w celu ochrony unikalnych muraw i piaszczysk znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie koryta Bugu. Osady piaszczyste powstały na skutek procesów denudacyjnych rzeki. W wyniku powszechnej eutrofizacji siedlisk w naszym kraju są to biotopy coraz rzadsze i zanikające w następstwie postępującej sukcesji. Wykazano tu występowanie szeregu rzadkich gatunków pajków: *Trichopterna cito*, *Thanatus pictus*, *Agroeca lusatica*. Dzięki specyficznemu charakterowi rezerwatu gnieździły się tu wpisane do "Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt" gatunki stenotypowe o wąskich wymaganiach ekologicznych, jak np.: kulon *Burhinus oedicnemus*, rybitwa białoczelna *Sterna albifrons*, sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. Z powodu niekorzystnych zmian siedliskowych związanych z sukcesją zanikają odpowiednie biotopy dla tych gatunków.

Rezerwat "Zabuże" ma na celu ochronę drzewostanu, z dominującym dębem szypułkowym *Quercus robur* (140 lat) oraz cennych roślin runa, tj.: lilia żłotogłów *Lilium martagon*, buławnik czerwony *Cephalanthera rubra* (ginący w Polsce gatunek), listera jajowata *Listera ovata*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, pierwiosnka lekarska *Primula officinalis*, czerniec gronkowy *Actaea spicata*, fiołek przedziwny *Viola mirabilis*, fiołek drobny *Viola pumila*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*. Ze względu na położenie na krawędzi terasy zalewowej Bugu rezerwat ma urozmaiconą rzeźbę, z głębokimi wąwozami¹⁸.

Rezerwat „Mierzvice” utworzony został w 2010 r., i zajmuje powierzchnię 12,99 ha. W rezerwacie występuje duża ilość gatunków objętych ścisłą ochroną (orlik pospolity, tajeża

¹⁷ Program Ochrony Środowiska Dla Gminy Sarnaki ..., op. cit.

¹⁸ Program Ochrony Środowiska Dla Gminy Sarnaki ..., op. cit.

jednostronna). Obecność śladów przejścia ostatniego lodowca (tj. bliskość wąwozów oraz widoczne głązy narzutowe) nadaje temu rezerwatowi specyficzny charakter ¹⁹.

Użytki ekologiczne

Na użytki ekologiczne składają się bagna i nieużytki o łącznej powierzchni 7,32 ha. Wszystkie znajdują się na terenie lasów administrowanych przez Nadleśnictwo Sarnaki.

Tabela 5. Zestawienie użytków ekologicznych na terenie gminy Sarnaki

Kod	Nazwa
PL.ZIPOP.1393.UE.1410042.9	użytek 9
PL.ZIPOP.1393.UE.1410052.10	użytek 10
PL.ZIPOP.1393.UE.1410052.11	użytek 11
PL.ZIPOP.1393.UE.1410052.12	użytek 12
PL.ZIPOP.1393.UE.1410052.485	użytek 504

Źródło: opracowanie własne

Pomniki przyrody

Pomniki przyrody zlokalizowane na terenie Gminy Sarnaki stanowią niemal 50% wszystkich pomników przyrody występujących w powiecie łosickim. Są to zarówno pojedyncze drzewa jak i obiekty przyrody nieożywionej (głązy) oraz grupy drzew.

Obszar Natura 2000

Program „NATURA 2000” jest spójną siecią obszarów chronionych w państwach Unii Europejskiej. System ten opiera się na Dyrektywie ptasiej i Dyrektywie siedliskowej, które stworzyły grunt prawny dla ochrony zagrożonych gatunków oraz siedlisk i stały się najważniejszymi aktami prawnymi dotyczącymi ochrony przyrody na kontynencie europejskim.

Na terenie Gminy Sarnaki znajdują się 2 obszary podlegające ochronie w ramach programu „NATURA 2000”. Na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG o ochronie dziko żyjących ptaków (Dyrektywa ptasia), uchwalonej 2 kwietnia 1979 r., ustanowiono Obszar Specjalnej Ochrony OSO (*Special Protection Areas, SPAs*) pod nazwą „Dolina Dolnego Bugu” (kod PLB 140002). Natomiast, w odniesieniu do Dyrektywy Rady 92/43/EWG o ochronie naturalnych siedlisk oraz dziko żyjącej fauny i flory (Dyrektywa siedliskowa), uchwalonej 21 maja 1992 r., utworzono jeden Specjalny Obszar Ochrony SOO (*Special Areas of Conservation, SACs*): „Ostoja Nadbużańska” (kod PLH 140005).

Dolina Dolnego Bugu

Dolina Dolnego Bugu to obszar o powierzchni ponad 60 tys. ha, który znajduje się na terenie województwa mazowieckiego, w większości w regionie ostrołęcko-siedleckim, rozciągając się wzdłuż

¹⁹ <https://sarnaki.lublin.lasy.gov.pl/en/rezerваты-przyrody#.YKbYYd0wjIU>, 20.05.2021 r.

260 km odcinka rzeki Bug od ujścia Krzny aż do Jeziora Zegrzyńskiego. Mimo iż większość terenu stanowią siedliska rolnicze w formie suchych pastwisk, to dolina bogata jest w miejsca o wysokiej wartości przyrodniczej. Stanowią je tereny bagienne w okolicach ujść dopływów Bugu czy fragmentów jego dawnego koryta, które reprezentowane są przez dużą ilość starorzeczy, cennych krajobrazowo ze względu na ich zróżnicowanie i porośnięcie przez roślinność wodną.. W korycie Bugu nie odcisnęła się działalność człowieka, przez co możemy tam obserwować naturalne, piaszczyste wyspy, niekiedy w malowniczy sposób obrośnięte wierzbowymi lub topolowymi łęgami rzecznyymi. Brzegi porastają bujne zarośla wierzbowe, występują też lasy iglaste i liściaste, m.in. między miejscowościami Drażniew i Platerów. Na terenach Doliny Dolnego Bugu występuje sasanka otwarta oraz rosnący na łąkach starodub, który jest również gatunkiem chronionym przez dyrektywę. Bogactwo świata ptaków potwierdza występowanie aż 39 gatunków (np., perkozek, czernica, łyska, puszczyk, czy pliszka żółta) chronionych ptasią dyrektywą. W okresie lęgowym pasjonaci ornitologii dostrzegą wielu przedstawicieli Polskiej Czerwonej Księgi, m.in. gadożera, który upodobał sobie Dolinę Dolnego Bugu, jako jedno z nielicznych miejsc na terenie Polski. Rozglądając się w poszukiwaniu ptactwa z pewnością dostrzeżemy również chronione dyrektywą ssaki: bobra europejskiego i wydrę. Warto rozejrzeć się także za płazami i gadami, których chronionymi w ramach sieci Natura przedstawicielami w Dolinie Dolnego Bugu jest kumak nizinny i żółw błotny. W zbiornikach wodnych pływa 7 gatunków, chronionych dyrektywą, ryb.

Ostoja Nadbużańska

Ostoja obejmuje ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego. Większość doliny pokrywają suche, ekstensywnie użytkowane pastwiska. Obszary bagienne są usytuowane głównie przy ujściach rzek, dopływów Bugu oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Koryto Bugu jest w większości niezmienione przez człowieka, pozostały tu liczne, piaszczyste wyspy, nagie lub porośnięte wierzbowymi lub topolowymi łęgami nadrzecznymi, z dobrze rozwiniętymi zaroślami wierzbowymi. Pierwsza terasa rzeki obfituje w starorzecza, zróżnicowana pod względem wielkości, głębokości i stopnia porośnięcia przez roślinność wodną. Do ostoji włączony jest także kompleks lasów liściastych między miejscowościami Drażniew i Platerów. Lasy zajmują niecałe 20% obszaru. Dominują siedliska nieleśne: łąki i pastwiska oraz uprawy rolnicze. Szczególnie cenny jest kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym naturalnym charakterze oraz szereg zbiorowisk łąkowych i związanych z siedliskami wilgotnymi. Ostoja Nadbużańska stanowi jeden z najważniejszych obszarów dla ochrony ichtiofauny w Polsce. Obejmuje ona 10 gatunków ryb, m. im. koza złotawa, kiełb białe płetwy; stanowiska rzadkich gatunków roślin; bogatą faunę bezkręgowców, m.in. interesujące gatunki pająków. Obszar ma również duże znaczenie dla ochrony ptaków.

Inne formy ochrony przyrody

Do pozostałych form ochrony przyrody zalicza się stanowiska dokumentacyjne oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochronę strefową rzadkich gatunków.

W gminie Sarnaki, przy ścieżce przyrodniczo-leśnej, położonej w pobliżu rezerwatu „Zabuże” znajduje się stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej. Obejmuje ono obszar około 5,73 ha, na którym występują grupowo lub pojedynczo głazy narzutowe (około 100 sztuk), o obwodach sięgających od 50 do 230 cm. Są to głównie granity drobnoziarniste, od szarych po różowoczerwone, porośnięte mszakami, częściowo zagłębione w ziemi. W Gminie Sarnaki znajduje się gniazdo orlika krzykliwego, które jest objęte ochroną strefową. Gatunek ten jest objęty w Polsce ścisłą ochroną – zamieszczony jest w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt oraz Załączniku I Dyrektywy ptasiej. Na obszarze gminy znajdują się również 3 obiekty z zabytkowymi parkami tj. w Zabużu, Klimczykach i Sarnakach²⁰.

Rysunek 1. Rezerwaty przyrody w gminie Sarnaki

²⁰ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

Źródło: <https://powiat.losice.pl/index.php?id=73>

2.2. SIEĆ WODOCIĄGOWA I KANALIZACYJNA

Zaopatrzenie w wodę

Wyposażenie gminy w urządzenia zbiorowego zaopatrzenia w wodę ma istotne znaczenie dla warunków życia ludności. Na obszarze gminy funkcjonuje łącznie 119,5 km sieci wodociągowej, natomiast liczba przyłączy to 2 190 szt. Zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy wynosi 39,2 m³ i jest to wartość mniejsza od średniej dla powiatu (41,5 m³/mieszkaniec) i średniej wojewódzkiej (40,9 m³/mieszkaniec). Aktualny stan zaopatrzenia gminy w wodę jest niższy od średniej dla powiatu - do infrastruktury technicznej jest podłączonych 83,2% budynków mieszkalnych (w powiecie łosickim – 88,1%)²¹.

Zaopatrzenie w wodę w Gminie Sarnaki jest realizowane z sześciu ujęć, z których cztery są położone w sąsiednich gminach²²:

Gminne ujęcie wody w m. Sarnaki-Chybów zlokalizowane na terenie wsi Chybów;

Gminne ujęcie wody w Zabuzu ze stacją uzdatniania wody w Klepaczewie;

Gminne ujęcie wody w Platerowie gm. Platerów;

Gminne ujęcie wody w Mężnieniu gm. Platerów;

Gminne ujęcie wody w Lipnie gm. Platerów;

Gminne ujęcie wody w Starej Kornicy gm. Stara Kornica.

²¹ Dane za 2019 r., <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica>.

²² Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki ..., op. cit.

Jakość wody z każdego źródła odpowiada normom sanitarnym obowiązującym dla wody do picia i potrzeb gospodarczych.

Gospodarka ściekowa

Na terenie gminy Sarnaki istnieje sieć kanalizacyjna o długości 47,6 km i korzysta z niej 1 983 osób, co stanowi 43% ogółu liczby mieszkańców gminy²³. Prowadzona w gminie gospodarka wodno - ściekowa może wpływać niekorzystnie na stan czystości rzek, wód podziemnych i gleb, ze względu na znaczącą dysproporcję między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Na 119,5 km wodociągów istnieje tylko 47,6 km czynnej sieci kanalizacyjnej. Pozostałe ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych i przydomowych oczyszczalniach ścieków²⁴.

Na terenie Gminy funkcjonują trzy komunalne oraz jedna przyzakładowa oczyszczalnia ścieków. Komunalne oczyszczalnie ścieków znajdują się w Sarnakach, Serpelicach oraz Klimczycach. Są to mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie ścieków o łącznej przepustowości projektowej 526 m³/dobę, przy równoważnej liczbie mieszkańców 3 933. Przyzakładowa oczyszczalnia ścieków należąca do GAZ-SYSTEM S.A. znajduje się na terenie Tłoczni Gazu w Hołowczycach.

Gminna oczyszczalnia w Serpelicach o przepustowości 240 m³/dobę została wybudowana dzięki współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Priorytet 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów, Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska. W ramach projektu skanalizowano cztery miejscowości: Serpelice, Borsuki, Zabuze i Klepaczew. Wybudowano 7 przepompowni ścieków, 22,06 km sieci kanalizacji sanitarnej i wykonano 298 przyłączy kanalizacyjnych. Projekt uzyskał dofinansowanie w wysokości 75% kosztów kwalifikowanych, tj. 5 517 302,48 zł, wkład samorządu wyniósł 3 494 628,89 zł, a łączny koszt inwestycji to 9 011 931,37 zł²⁵.

W 2011 r. wybudowano gminną oczyszczalnię ścieków w Klimczycach, sieć kanalizacji sanitarnej oraz 23 przydomowe oczyszczalnie ścieków. Sieć kanalizacji powstała w Klimczycach, Kózkach, Bindudze oraz w części Zabuzia. Przydomowe oczyszczalnie ścieków powstały w miejscowościach Hołowczyce-Kolonia, Grzybów, Zabuze, Płosków Kolonia, Chybów²⁶. W 2014 r. zakończono remont ujęcia wody

²³ Stan na 2019 r., <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica#>, 24.05.2021 r.

²⁴ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

²⁵ <http://www.sarnaki.pl>.

²⁶ Projekt „Budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Sarnaki”, Wartość Projektu 3 497 137,22 zł; Dofinansowanie 1 844 224 zł.

(hydroforni) w Chybowie oraz budowę 38 przydomowych oczyszczalni ścieków w Horoszkach Dużych i Terlikowie²⁷.

Dzięki wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie zmodernizowana została oczyszczalnia ścieków w Sarnakach. Dzięki zastosowaniu nowoczesnej technologii wskaźniki zanieczyszczeń w odprowadzanych ściekach są zgodne z obowiązującymi przepisami. Zwiększenie wydajności oczyszczalni umożliwia dalszą rozbudowę sieci kanalizacji sanitarnej. Oczyszczalnia ścieków ma przepustowość 250 m³/d – 1 973 RLM, natomiast średniodobowa ilość ścieków oczyszczonych wynosi 220 m³/d²⁸.

Tabela 6. Oczyszczalnie ścieków na terenie gminy Sarnaki

Lp.	Właściciel	Typ/rodzaj oczyszczalni	Roczna ilość ścieków[dam ³ /rok]	RLM
1.	Sarnaki, ul. 3 Maja 4a	gminna/biologiczna	80,00	1 973
2.	Serpelice	gminna/biologiczna	30,00	1 600
3.	Klimczyce	gminna/biologiczna	6,00	360
4.	Oczyszczalnia zakładowa „Tłocznia Gazu Hołowczyce”	zakładowa/mechaniczno-biologiczna	14,00	b.d.

Źródło: za: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 r.

Funkcjonowanie oczyszczalni ścieków poprawia warunki środowiskowe – wpływa na ochronę środowiska, czystość wód powierzchniowych i podziemnych a to przyczynia się do poprawy warunków życia mieszkańców oraz wzmacnia wizerunek ekologiczny Gminy w oczach turystów. Działania zmierzające do zwiększenia liczby skanalizowanych gospodarstw domowych pozytywnie wpłyną na wizerunek gminy w oczach turystów. Turystyka rozwija się dzięki walorom przyrodniczym okolicy zatem dobra infrastruktura, zaplecze sanitarne są ważnymi elementem w rozwoju tej gałęzi gospodarki.

2.3. GOSPODARKA ODPADAMI

System gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie Gminy Sarnaki został wprowadzony z dniem 1 lipca 2013 r. a objęte nim zostały zarówno nieruchomości zamieszkałe, jak i niezamieszkałe (domki letniskowe). Podział nieruchomości, z których odbierane są odpady komunalne na terenie Gminy Sarnaki według danych z 2021 r. jest następujący²⁹:

- nieruchomości zamieszkałe - 1595 deklaracji,

²⁷ Projekt „Remont ujęcia wody oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Sarnaki”, Wartość Projektu 1 695 454 zł; Dofinansowanie 1 022 191 zł.

²⁸ <https://wfosigw.pl/dzieki-wsparciu-wojewodzkiego-funduszu-ochrony-srodowiska-i-gospodarki-wodnej-w-warszawie-gmina-sarnaki-zmodernizuje-oczyszczalnie-sciekow/>.

²⁹ Dane z ewidencji opłat za odpady

- nieruchomości niezamieszkałe –750 deklaracji.

Na terenie Gminy Sarnaki 100% właścicieli nieruchomości deklaruje w 2021 roku zbieranie odpadów komunalnych w sposób selektywny. Rada gminy wprowadziła obowiązek segregacji odpadów.

Usługa odbioru i transportu odpadów komunalnych z terenu gminy do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych realizowana jest przez podmioty wyłonione w drodze przeprowadzonych postępowań o udzielenie zamówienia publicznego:

1. z nieruchomości zamieszkałych (wszystkie frakcje odpadów komunalnych) – przez firmę wybraną w trybie przetargu nieograniczonego:

(pozostałości po segregacji) oraz odpady zielone i ulegające biodegradacji, w budynkach jednorodzinnych i wielorodzinnych w miesiącach styczeń-marzec, listopad-grudzień 1 raz w miesiącu, w miesiącach kwiecień-październik 2 razy w miesiącu.

1 raz w miesiącu,

2. z nieruchomości niezamieszkałych – domki letniskowe (wszystkie frakcje odpadów) –przez firmę wybraną w trybie przetargu nieograniczonego:

(pozostałości po segregacji) oraz odpady zielone i ulegające biodegradacji, w miesiącach styczeń-marzec, listopad-grudzień 1 raz w miesiącu, w miesiącach kwiecień-październik 2 razy w miesiącu.

w miesiącach styczeń, marzec, kwiecień maj, czerwiec, wrzesień październik, listopad 1 raz w miesiącu, w miesiącach lipiec-sierpień 2 razy w miesiącu, w miesiącach luty, grudzień brak odbioru.

Selektywna zbiórka odpadów odbywa się w systemie workowym:

- worek żółty - tworzywa sztuczne i drobny metal, opakowania wielomateriałowe,
- worek zielony – szkło,
- worek niebieski – papier i tektura,
- worek brązowy – bioodpady,
- worek szary – popiół.

Wszystkie odebrane odpady komunalne są transportowane do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Siedlcach, gdzie podlegają sortowaniu oraz poddawane są różnego rodzaju procesom odzysku lub unieszkodliwienia.

Co roku, w okresie letnim, na terenie gminy organizowana jest zbiórka odpadów wielkogabarytowych, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, oraz zużytych opon. W 2021 roku, podczas zbiórki odebrano 43,84 Mg tego rodzaju odpadów. Na terenie Gminy Sarnaki obowiązują dwie metody naliczenia opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi: nieruchomości zamieszkałe, gdzie stawka naliczana jest za miesiąc od osoby oraz nieruchomości niezamieszkałe, rozliczające się wg ryczałtowej stawki opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi. Pobierane opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi przeznaczone są w całości na pokrycie kosztów funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, tj. odbiór, transport, zagospodarowanie odpadów, prowadzenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, usuwanie dzikich wysypisk, koszty informacyjno-edukacyjne, koszty administracyjne. Miesięczny wywóz odpadów komunalnych to koszt około 71 000 zł. Miesięczny koszt prowadzenia Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych to koszt około 7 700 zł³⁰.

2.4. GAZOCIĄGI

Budowa stacji przekaźnikowej na terenie gminy Sarnaki pozwoliła na budowę sieci gazowej w większych miejscowościach gminnych. Sieć znajduje się w sześciu wsiach: Hołowczycach - Kolonia, Starych Hołowczycach, Chybowie, Sarnakach, Serpelicach i Horoszkach Dużych³¹. Usługi dystrybucji paliwa gazowego świadczy Polska Spółka Gazownictwa³².

Wg Banku Danych Lokalnych GUS z 2019 r. długość czynnej sieci gazowej w gminie wynosi 54, 679 km, z czego długość czynnej sieci przesyłowej – 27, 462 km a długość czynnej sieci rozdzielczej – 27, 217 km. Instalacja gazowa jest przyłączona do 404 budynków (w tym 401 stanowią budynki mieszkalne). Z instalacji korzysta 659 mieszkańców gminy (co stanowi 14,2% ogółu) a 236 odbiorców korzysta z gazu w celu ogrzewania mieszkań (zużycie gazu wynosi 2 259,1 MWh)³³.

2.5. ENERGETYKA

Na terenie Gminy Sarnaki znajduje się stacja energetyczna „GPZ 110/15/6 kV Hołowczyce”, która została zbudowana głównie na potrzeby zasilania stacji pomp tłoczni gazu. Stacja ta stworzyła gminie i gminom sąsiadującym dostęp do energii elektrycznej o bardzo dużej mocy i bardzo dobrych parametrach technicznych. Stwarza to dogodne warunki do rozwoju działalności gospodarczej wymagającej zaopatrzenia w energię elektryczną, o dużych mocach szczytowych.

³⁰ Dane własne z budżetu gminy.

³¹https://www.psgaz.pl/mapasystemu/PSG_data/index_2502_data/index_1197.html, 23.05.2021 r.

³² Oddział Zakład Gazowniczy w Warszawie, Gazownia w Siedlcach, rodzaj gazu – E.

³³ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Stacja zasilana jest trzema liniami wysokiego napięcia z najbliższych rozdzielni WN stacji 110/15 kV, które znajdują się w Łosicach, Janowie Podlaskim i Białej Podlaskiej (stacja Sitnicka)³⁴. W podstawowym zasilaniu gminy Sarnaki udział biorą następujące magistrale linii średniego napięcia:

- Linia „Hołowczyce – Sarnaki”,
- Linia „Hołowczyce – Chłopków”,
- Linia „Hołowczyce – Kornica”,
- Linia „Hołowczyce – Bonin”,
- Linia „Hołowczyce – Serpelice”,
- Linia „Hołowczyce – Zakalinki”.

Lokalne sieci elektroenergetyczne tworzą linie niskiego napięcia 0,4 kV wraz z odcinkami linii zasilających 15 kV. Można je podzielić pod względem stanu technicznego na trzy grupy:

- o stanie technicznym dobrym, wybudowane po 1978 r., obejmują 16 wsi,
- o stanie średnim, wybudowane w latach 1970-77, obejmują 9 wsi,
- o stanie złym, wybudowane w latach 1965-69, obejmują 7 wsi.

Według danych z Banku Danych Lokalnych GUS z 2019 r., z centralnego ogrzewania korzysta 53,3% ogółu mieszkańców Gminy. W instalacje c. o. wyposażonych jest 1 168 mieszkań³⁵.

2.6. TERMOMODERNIZACJA

Skutecznym sposobem ograniczania niskiej emisji jest ograniczanie potrzeb ciepłych budynków, czyli realizacja przedsięwzięć termomodernizacyjnych, w zakres których wchodzi głównie: ocieplanie ścian, ocieplanie stropodachów/dachów oraz wymiana stolarki okiennej – drzwiowej.

Zgodnie z Planem Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki, dzięki głębokiej termomodernizacji budynków użyteczności publicznej, nastąpi:

- redukcja zużycia energii oraz emisji i będzie na poziomie 80%,
- wzrost energii z OZE - 80% energii elektrycznej oraz 40% źródła ciepła.

Dzięki głębokiej termomodernizacji budynków mieszkalnych, nastąpi:

- redukcja zużycia energii oraz emisji i będzie na poziomie 40%,
- wzrost energii z OZE - 30% wymiana źródła ciepła.

Wymiana niskosprawnego źródła ciepła jest najbardziej efektywnym energetycznie przedsięwzięciem, przy jednocześnie relatywnie niskich kosztach. Zastosowanie sprawniejszego urządzenia przyczynia się do zwiększenia efektywności spalania paliwa, a co się z tym wiąże, do

³⁴ Strategia Rozwoju Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

³⁵ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica#>, 23.05.2021 r.

większej produkcji energii. Zmiana źródła na bardziej efektywne energetycznie często wiąże się koniecznością stosowania droższych paliw, przez co niejednokrotnie uzyskany efekt energetyczny jest kompensowany, a wręcz bywa nawet, że po modernizacji koszty ogrzewania są wyższe niż przed.

Termomodernizacja obejmuje usprawnienia w strukturze budowlanej oraz systemie grzewczym. Zakres możliwych zmian jest ograniczony istniejącą bryłą, rozplanowaniem i konstrukcją budynków. Warunkiem koniecznym zmierzającym do obniżenia kosztów ogrzewania, podniesienia komfortu cieplnego oraz ochrony środowiska jest:

- realizacja usprawnień rzeczywiście opłacalnych,
- przed podjęciem decyzji inwestycyjnej - dokonanie oceny stanu istniejącego i możliwych usprawnień oraz analizy efektywności ekonomicznej modernizacji, a więc wykonanie audytu energetycznego.

Gmina Sarnaki w jako przedsięwzięcia ujęte w Wieloletniej Prognozie Finansowej na lata 2021-2028 wskazuje:

1. Ograniczenie niskiej emisji w Gminie Sarnaki poprzez wymianę urządzeń grzewczych i montaż instalacji OZE - Ograniczenie emisji substancji szkodliwych do atmosfery;
2. Modernizację ogrzewania świetlicy wiejskiej i garażu OSP w Starych Mierzwicach - Poprawa warunków życia mieszkańców;
3. Poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Gminy Sarnaki poprzez ich kompleksową termomodernizację - Ograniczenie emisji substancji szkodliwych do atmosfery.

2.7. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

W gminie, coraz powszechniej wykorzystywane są odnawialne źródła energii: na budynkach mieszkalnych, gospodarczych i na gruncie oraz na obiektach użyteczności publicznej montowane są panele fotowoltaiczne, a na budynkach mieszkalnych - instalacje solarne. Montaż kolektorów słonecznych oraz ogniw fotowoltaicznych jest najbardziej powszechnym sposobem na wykorzystanie energii słonecznej. Aktualnie, w gminie realizowany jest projekt pt. „Ograniczenie niskiej emisji w gminie Sarnaki poprzez wymianę urządzeń grzewczych i montaż instalacji OZE” w ramach Programu RPOWM 2014-2020, Działanie 4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza³⁶. W ramach projektu przewidziano montaż 13 instalacji fotowoltaicznych oraz 13 kolektorów słonecznych na potrzeby mieszkańców. Ponadto, zamontowanych zostanie 10 kotłów na biomasę, 16 kotłów

³⁶ Wartość Projektu 988 660,74zł; Dofinansowanie 650 100,00 zł; Czas realizacji 01.07.2019 do 30.06.2021.

gazowych, 3 kotły olejowe oraz 5 kotłów zgazowujących drewno. Energia elektryczna wytworzona dzięki zamontowanym instalacjom będzie zużywana na potrzeby własne gospodarstw domowych. Dzięki ekologicznym rozwiązaniom mieszkańcy zaoszczędzą na kosztach związanych z ogrzewaniem i zużyciem energii³⁷.

Możliwość eksploatacji i rozwój ekologicznych źródeł energii jest szansą na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego, a także stwarza możliwość poprawy zaopatrzenia energetycznego terenów o słabo rozwiniętej infrastrukturze energetycznej. Powstawanie nowych inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE) przyczynia się do redukcji emisji CO₂ oraz wpływa na oszczędność energii i zwiększenie efektywności energetycznej. Montaż tego typu urządzeń wiąże się z dość wysokimi nakładami na etapie inwestycyjnym, natomiast w fazie eksploatacji pozwala na duże oszczędności w opłatach za energię w porównaniu do powszechnie stosowanych źródeł ciepła opalanych węglem, olejem czy gazem.

Gmina Sarnaki jest gminą typowo rolniczą, ma zatem ogromny potencjał w zakresie wykorzystania biomasy i biogazu do produkcji energii. Jednym ze sposobów produkcji biomasy jest uprawa roślin energetycznych. Obecnie ocenia się, że biomasa jest źródłem energii odnawialnej o największym potencjale do wykorzystania w Polsce. Duże zasoby ziem wykorzystywanych rolniczo stwarzają możliwość wykorzystania biomasy w energetyce ciepłej.

Gmina Sarnaki położona jest na obszarze, gdzie usłonecznienie w ciągu roku (czyli liczba godzin z bezpośrednio widoczną tarczą słoneczną) wynosi około 1 606 godzin rocznie i jest nieco wyższe od średniej rocznej wartości w Polsce – ok. 1600 godzin, co stanowi 30% - 40% długości dnia. Oznacza to, że gmina Sarnaki posiada duży potencjał w zakresie wykorzystania energii słonecznej na cele c.o. i c.w.u.

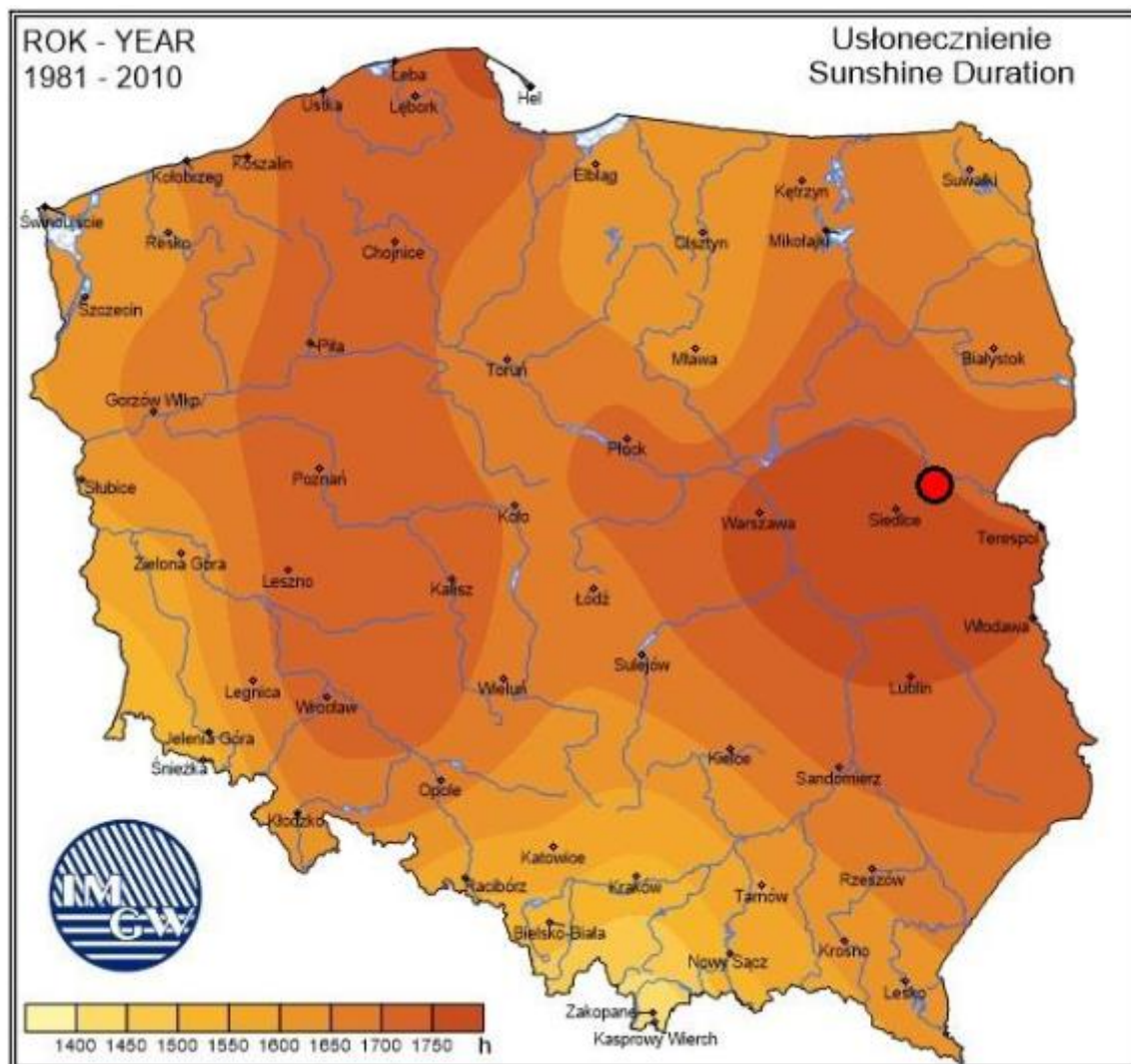
Poprawa efektywności energetycznej poprzez zwiększenie udziału OZE w końcowym zużyciu energii, przełożyłaby się na ograniczenie emisji powierzchniowej na terenie gminy Sarnaki, która wynosi 13 017,16 Mg CO₂³⁸.

Główną barierą ograniczającą stosowanie instalacji solarnych w Polsce jest relatywnie wysoki koszt realizacji tego typu przedsięwzięć. Coraz wyższa jest jednak dostępność preferencyjnych źródeł finansowania proekologicznych inwestycji, co przyczynia się do ich popularyzacji i powszechniejszego zastosowania, także w budownictwie indywidualnym. Szanse na rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy upatruje się więc w realizacji dedykowanych projektów unijnych.

³⁷https://inzynieria.com/energetyka/odnawialne_zrodla_energii/wiadomosci/56593,mazowieckie-gminy-stawiaja-na-czyste-powietrze, 24.05.2021 r.

³⁸ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki do 2020 roku

Mapa 5. Położenie gminy Sarnaki na mapie usłonecznienia na terenie Polski

Źródło: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej-Państwowy Instytut Badawczy, <https://klimat.imgw.pl/>

2.8. ZANIECZYSZCZENIE ŚRODOWISKA

Oceny stanu zanieczyszczenia powietrza w województwie mazowieckim dokonuje corocznie Mazowiecki Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska na podstawie wyników pomiarów Państwowego Monitoringu Środowiska. Generalnie, w powiecie łosickim największe znaczenie ma emisja ze źródeł powierzchniowych.

Zgodnie z Planem Gospodarki Niskoemisyjnej Gmina Sarnaki należy do obszarów o średnim poziomie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Jest to wynik zrealizowanych przedsięwzięć proekologicznych, zwłaszcza w sektorze energetycznym. Przeprowadzono inwentaryzację źródeł emisji dokonując podziału na źródła liniowe (emisja z dróg i ulic) źródła powierzchniowe (sektor komunalno-bytowy). Gmina Sarnaki w latach ubiegłych podejmowała działania związane z redukcją

emisji CO₂. Polegały one na termomodernizacji budynków, wymianie kotłów węglowych na zasilane olejem opałowym albo biomasą.

Na terenie gminy Sarnaki największym źródłem zanieczyszczeń powietrza jest tzw. „niska” emisja. Cechą charakterystyczną „niskiej” emisji jest to, że powodowana jest przez liczne źródła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń. Sytuacja taka ma miejsce na obszarach o zwartej zabudowie mieszkaniowej (jednorodzinna, zagrodowa), gdzie duża liczba emitorów wprowadzających zanieczyszczenia z kominów domowych pieców grzewczych i lokalnych kotłowni węglowych o niewielkiej wysokości powoduje, że zjawisko to jest bardzo uciążliwe, gdyż zanieczyszczenia gromadzą się wokół miejsca powstawania. Paliwem wykorzystywanym w kotłowniach są przede wszystkim paliwa stałe - węgiel, koks, miał węglowy oraz drewno. W budynkach użyteczności publicznej także olej opałowy i węgiel³⁹. Wielkość emisji CO₂ pochodzącej z zaspokojenia potrzeb na energię elektryczną w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej wyniosła w roku bazowym 6 422,18 Mg CO₂.

W Gminie Sarnaki nie jest zlokalizowanych wiele zakładów produkcyjnych. Największym zakładem pracy jest Tłocznia Gazu w Hołowczycach. Prężnie działa Nadleśnictwo. Największe zakłady prywatne to: KORPOL P.H.U. Korowajczuk Mieczysław w Sarnakach, KORPOL P.H.U. Korowajczuk Sławomir w Sarnakach Zakład Produkcyjno-Handlowo-Usługowy "LAMITAR" w Hołowczycach, który zajmuje się budową jachtów i łodzi oraz kilka dużych tartaków. Poza tym w gminie działa szereg mniejszych zakładów funkcjonujących w sferze usług i handlu. Na terenie gminy nie ma zakładów szczególnie uciążliwych dla powietrza. Emitorami zanieczyszczeń do powietrza na terenie gminy Sarnaki są jedynie:

- Zakład Produkcyjno- Handlowo- Usługowy „LAMITAR” Leszek Taras, Nowe Hołowczyce 25, 08-221 Sarnaki,
- Tłocznia Gazu w Hołowczycach, GAZ-SYSTEM,
- Tartaki.

Zanieczyszczenie powietrza przez środki transportu na terenie gminy ma charakter ograniczony do okolic dróg o znaczącym natężeniu ruchu. Jest to związane z tym, że źródło emisji zanieczyszczeń znajduje się na wysokości do metra od powierzchni ziemi, a także z unosem pyłu drogowego spowodowanym ruchem pojazdów. Emisja pochodząca ze środków transportu powoduje uciążliwość dla otoczenia, emitując zanieczyszczenia ze spalania paliw (transport drogowy i kolejowy). Uciążliwości związane z obniżeniem jakości powietrza atmosferycznego wokół szlaków

³⁹ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

komunikacyjnych mają inny charakter na terenie osłoniętym przez zabudowania, wzniesienia, zadrzewienia, a inny na otwartych przestrzeniach. Równocześnie zależą od stałych parametrów pogody dla danego obszaru, jak: kierunek wiatru, pułap chmur, częstotliwość opadów atmosferycznych. Transport drogowy należy do powierzchniowych źródeł emisji. W terenie zurbanizowanym, a szczególnie w okolicy skrzyżowań głównych dróg, natężenie ruchu jest największe i występuje kumulacja strumienia emisji oraz z reguły gorsze warunki jej rozpraszania, co często jest przyczyną powstawania lokalnych zagrożeń (długotrwała ekspozycja, smog). Dużą rolę odgrywa tu przepustowość dróg i związana z tym płynność jazdy, a także lokalizacja dróg tranzytowych. Całkowita wartość emisji CO₂ pochodzącej z przemieszczania się pojazdami mechanicznymi wyniosła: 6.363,50 Mg CO₂ w roku bazowym.

Jakość środowiska naturalnego ma szczególne znaczenie w kontekście atrakcyjności mieszkaniowej i rekreacyjno – turystycznej obszaru. Gmina Sarnaki może poszczycić się wysokimi walorami przyrodniczymi, niestety wody przepływające przez gminę są zanieczyszczone.

Badania stanu zanieczyszczenia Bugu na odcinku w gminie Sarnaki wykazały, że przede wszystkim z uwagi na zawiesinę, wody tej rzeki zaliczane są do wód o niskim standardzie jakości. Należy sądzić, że do głównych przyczyn złego stanu jakościowego Bugu i pozostałych rzek w gminie można zaliczyć:

- brak dobrze rozwiniętego systemu kanalizacji sanitarno-ściekowej oraz wystarczającej ilości oczyszczalni ścieków,
- spływy obszarowe z rolnictwa,
- zanieczyszczenia transgraniczne (na rzece Bug).

Na pozostałych rzekach gminy nie przeprowadzono żadnych badań fizykochemicznych i biologicznych. Mogą one jednak nieść duży ładunek zanieczyszczeń, którego źródłem są spływy obszarowe z rolnictwa.

Aby walory przyrodnicze gminy nie uległy pogorszeniu i mogły zachęcać nowych mieszkańców do osiedlania się na jej obszarze, a turystów do zwiedzania gminy, należy przedsięwziąć kroki zmierzające do ograniczenia niskiej emisji oraz poprawy stanu wód powierzchniowych. Na poprawę jakości powietrza z pewnością wpłyną działania termomodernizacyjne, montaż instalacji odnawialnych źródeł energii, jak również edukacja ekologiczna mieszkańców. Promowanie zdrowej żywności, ekologicznych upraw, w tym ograniczenie stosowania przez rolników chemicznych środków ochrony roślin przyczynią się do poprawy czystości wód a także możliwości promowania gminy, jako proekologicznej.

3. LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.1. AKTUALNA SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Gminę Sarnaki zamieszkuje 4 645 mieszkańców⁴⁰, a jej powierzchnia wynosi 197 km². Gęstość zaludnienia wynosi zatem 24 osoby na km²⁴¹.

Rysunek 2. Gęstość zaludnienia – liczba osób na 1 km²

Źródło: opracowanie własne

Liczba mężczyzn (wg danych GUS z 2019 r.) wyniosła 2 283, co stanowi 49% ogółu mieszkańców gminy, a liczba kobiet to 2 362, co stanowi 51%. Na przestrzeni analizowanych lat (2016-2019) liczba mieszkańców zmniejszyła się. Spadek dotyczył zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

Tabela 7. Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci

Ludność wg miejsca zameldowania/zamieszkania i płci						
stan na 31 XII		2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	osoba	4 880	4 807	4 717	4 645	n ⁴²
mężczyźni	osoba	2 417	2 373	2 329	2 283	n
kobiety	osoba	2 463	2 434	2 388	2 362	n

Źródło: <http://stat.gov.pl>

Liczba mieszkańców ogółem zmniejszyła się o 235 osób, tj. o 4,8% w stosunku do roku 2016, z czego liczba mężczyzn zmniejszyła się o 134 osób, tj. 5,5%, a liczba kobiet o 101 osób, czyli 4,1%.

W strukturze wieku ludności wyróżnia się trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

⁴⁰ stan na 31.12. 2019 r., <https://bdl.stat.gov.pl>

⁴¹ Lata 2017-2019; 2016 r.-25 osób na km²; 2020 r.-dana niedostępna; 2021 r.-brak informacji, <https://bdl.stat.gov.pl>

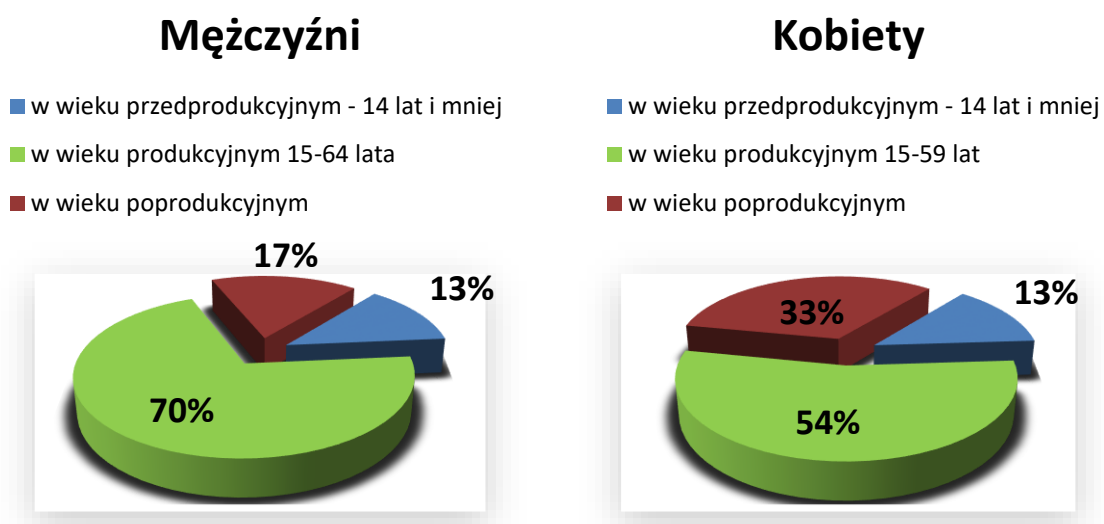
⁴² Dana jeszcze niedostępna, będzie dostępna, za: <https://bdl.stat.gov.pl>

- ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku od 0 do 14 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 15 do 59 lat, a mężczyźni od 16 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

W 2019 r. sytuacja demograficzna przedstawiała się następująco:

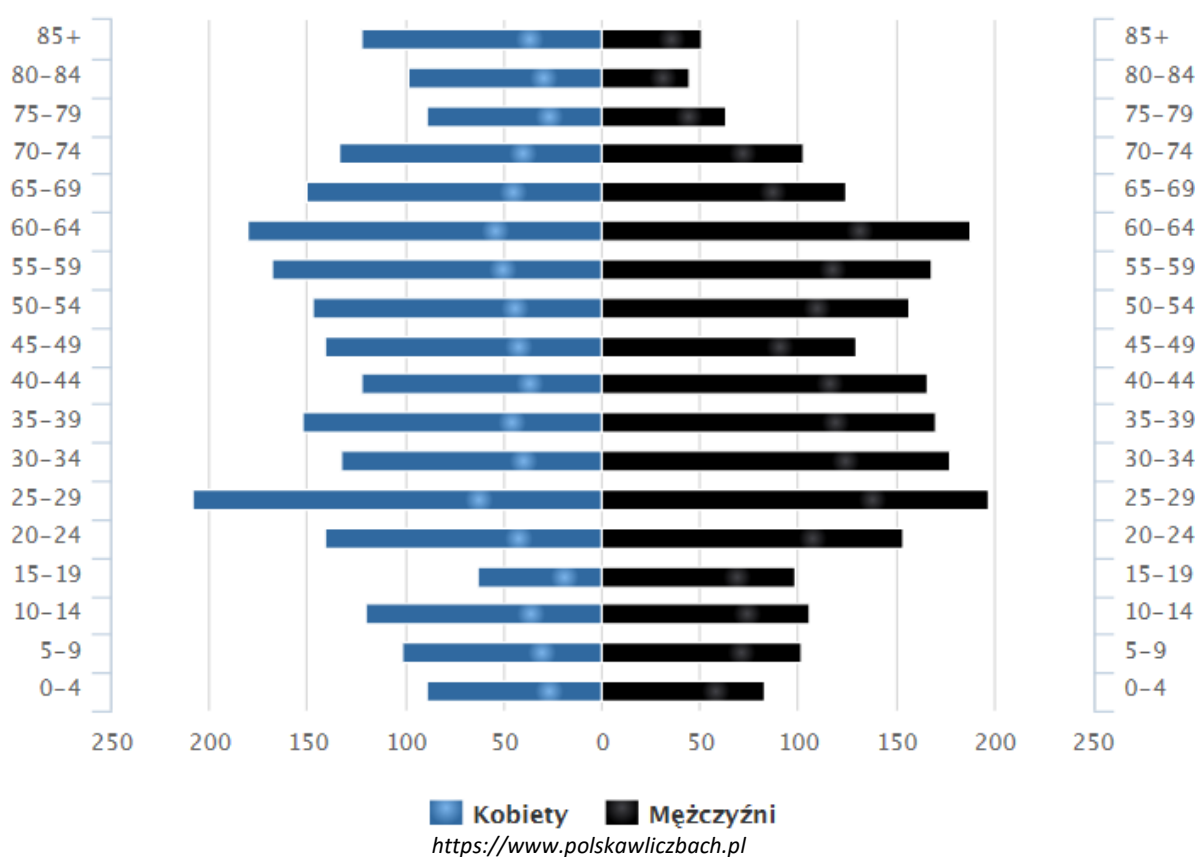
- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem wynosił 13%,
- udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem wynosił 62%,
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem wynosił 25%.

Wykres 1. Struktura ludności z podziałem na płeć⁴³

Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców gminy Sarnaki w 2019r.⁴⁴

⁴³ Dane za 2019 r., GUS.

⁴⁴ GUS, dane za 2019 r.

W gminie Sarnaki liczba mieszkańców na przestrzeni ostatnich lat maleje. Wpływają na to ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji.

Tabela 8. Przyrost naturalny w latach 2016-2020

Przyrost naturalny		2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	osoba	-18	-50	-26	-44	n ⁴⁵

Źródło: <http://stat.gov.pl>

Tabela 9. Saldo migracji w latach 2016-2020

Saldo migracji		2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	osoba	-30	-22	-44	-26	n

Źródło: <http://stat.gov.pl>

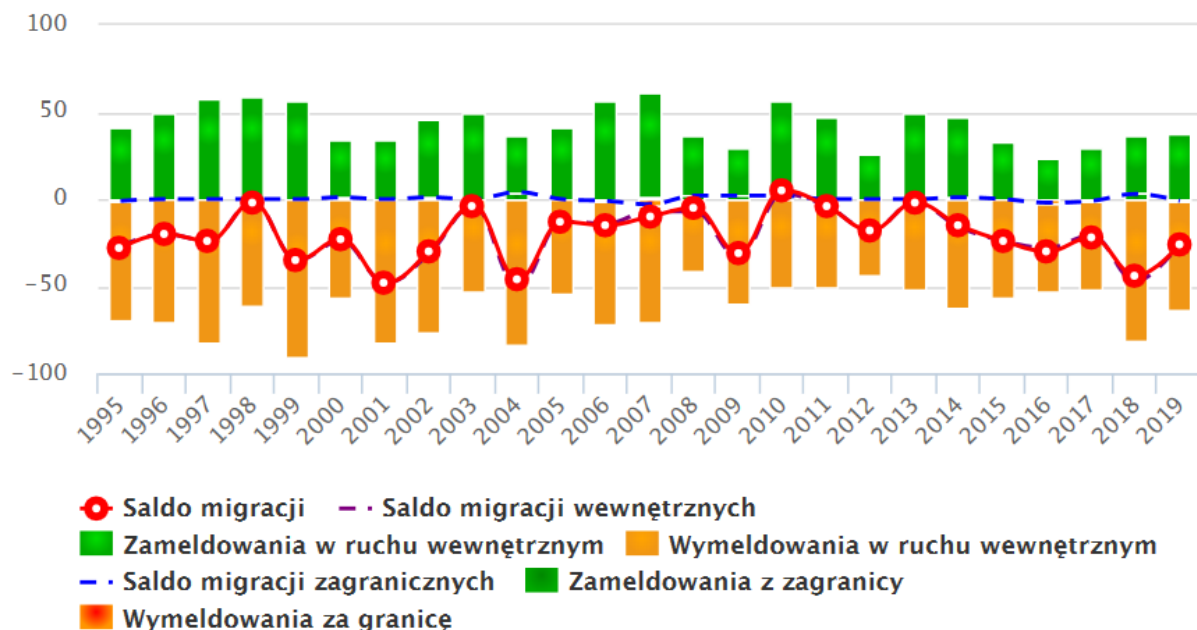
Struktura ludności według wieku stanowi udział różnych grup wiekowych w populacji. Za pomocą tej struktury możliwe jest określenie procesu starzenia się ludności. Wzrost w ogólnej liczbie mieszkańców udziału osób starszych, świadczy o pogarszaniu się struktury wieku, a tym samym, o starzeniu się ludności danej społeczności. Takie pogorszenie struktury wieku ludności można zaobserwować w gminie Sarnaki, gdzie na przestrzeni badanego okresu nastąpił spadek udziału mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym o 0,13% oraz mieszkańców w wieku produkcyjnym o 1,48%. Wzrósł natomiast udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym o 1,61%. Jest to tendencja ogólnokrajowa, ludność gminy, podobnie jak całej Polski, starzeje się.

Duży wpływ na kształtowanie się liczby mieszkańców mają migracje ludności oraz ruch naturalny, a struktura wieku i płci ludności wpływa na determinację tych czynników. Liczba mieszkańców Gminy zmniejsza się w wyniku migracji, co na tle powiatu, województwa i kraju (gdzie saldo migracji przyjmuje wartości dodatnie)⁴⁶ jest bardzo negatywnym trendem. Przypuszczać należy, że migracje dotyczą przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych, które w poszukiwaniu dobrze płatnej pracy emigrują do aglomeracji miejskich lub za granicę. Takie zjawisko może negatywnie wpłynąć na gospodarkę gminy, prowadząc do utraty kapitału ludzkiego, kurczenia się rynku zbytu a także spowodować ograniczenia możliwości rozwoju działalności gospodarczej. Jednak w obserwowanym trendzie można zauważyć również nowe możliwości dla gmin, w których istnieją wysokie walory przyrodnicze i turystyczne. W gminach takich obserwuje się rozwój usług i ofert opiekuńczo-leczniczych, turystyki oraz osiedlania się osób starszych (emerytów).

⁴⁵ Dana jeszcze niedostępna, będzie dostępna, stan na 01.05.2021 r.

⁴⁶ Saldo migracji: dla powiatu łosickiego: -94 osób w 2018 r, -92 osób w 2019 r; dla województwa mazowieckiego: 14 686 osób w 2018 r, 15 777 osób w 2019 r; dla Polski: 3 612 osób w 2018 r., 6 183 osób w 2019 r.; GUS

Wykres 3. Migracje na pobyt stały w latach 1995 - 2019 w gminie Sarnaki

Źródło: https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Sarnaki

Bez zdecydowanej, szybkiej poprawy jakości życia na terenie gminy grozi jej jeszcze bardziej gwałtowny niż do tej pory proces wyludnienia, obejmujący przede wszystkim młodych, a co za tym idzie - przekroczenie wartości progowej, poniżej której samoistny rozwój gminy będzie bardzo trudny, jeśli nie niemożliwy. Ze względu na spadek liczby mieszkańców, coraz wyraźniej widoczna jest potrzeba zapewnienia lepszych warunków życia, w tym w odniesieniu do jakości powietrza i infrastruktury technicznej, która zapewniałaby mieszkańcom odpowiadający oczekiwaniom standard życia i mogłaby zachęcić nowe osoby do osiedlania się na terenie gminy.

3.2. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

Według prognozy GUS⁴⁷ do roku 2030 liczba mieszkańców gminy Sarnaki będzie nadal spadać. Spadek ludności wynikał będzie w głównej mierze z ruchów migracyjnych („ucieczki” mieszkańców do ośrodków miejskich). Szacuje się, że do 2030 roku na terenie gminy mieszkać będzie ok. 4 510 osób⁴⁸.

Dla potrzeb niniejszej Strategii Rozwoju Gminy Sarnaki wykonano prognozę demograficzną do opracowania, której wykorzystane zostały informacje z Głównego Urzędu Statystycznego „Prognoza ludności na lata 2017-2030”.

⁴⁷ GUS, Prognoza ludności na lata 2017-2030.

⁴⁸ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html>, 22.04.2021 r.

Tabela 10. Prognoza demograficzna ludności w Gminie Sarnaki

Lata	Prognozowana liczba ludności w Gminie Sarnaki	Zmiana procentowa ogółem dla Gminy w stosunku do roku bazowego (2017)
2020	4 770	-1,64%
2021	4 743	-2,20%
2022	4 717	-2,74%
2023	4 693	-3,23%
2024	4 670	-3,71%
2025	4 645	-4,22%
2026	4 620	-4,74%
2027	4 594	-5,27%
2028	4 569	-5,79%
2029	4 539	-6,41%
2030	4 510	-7,01%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Prognoza ludności gmin 2017-2030” GUS

Skutkiem spadku liczby ludności może być depopulacja, która w powiązaniu ze starzeniem się społeczeństwa może spowodować zahamowanie lub spowolnienie rozwoju gminy Sarnaki, a co za tym idzie - trudności ekonomiczne. W związku z powyższym niezbędne jest podjęcie działań zwiększających atrakcyjność osadniczą obszaru w oparciu o jej zasoby.

4. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

4.1. GOSPODARKA

W gminie Sarnaki, w roku 2020, w rejestrze REGON zarejestrowanych było 309 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 237 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 36 nowych podmiotów, a 16 podmiotów zostało wyrejestrowanych⁴⁹.

Najwięcej podmiotów z sektora prywatnego prowadzi działalność zaliczaną do sekcji F – 64. Sekcja ta obejmuje roboty ogólnobudowlane i specjalistyczne w zakresie budownictwa i prac inżynierii lądowej i wodnej, które polegają na budowie (tzn. wznoszeniu obiektu budowlanego w określonym miejscu, odbudowie, rozbudowie i nadbudowie obiektu budowlanego) oraz obejmują prace polegające na

⁴⁹ Stan na 31.12.2020 r., <https://bdl.stat.gov.pl>.

przebudowie, remoncie, rozbiórce lub montażu obiektu budowlanego, włączając montaż budowli z elementów prefabrykowanych oraz konstrukcji o charakterze stałym lub tymczasowym⁵⁰.

Liczną grupę w sektorze prywatnym stanowi także sekcja G – 55 podmiotów gospodarczych. Sekcja ta obejmuje:

1. sprzedaż hurtową i detaliczną (tj. sprzedaż niewymagającą przetwarzania) wszystkich rodzajów towarów,
2. świadczenie usług związanych ze sprzedażą towarów
3. naprawy pojazdów samochodowych i motocykli.

Sekcja S i T obejmuje 42 podmioty gospodarcze. Sekcja S obejmuje:

- działalność organizacji członkowskich,
- naprawę komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego,
- działalność usługową pozostałą, gdzie indziej niesklasyfikowaną.

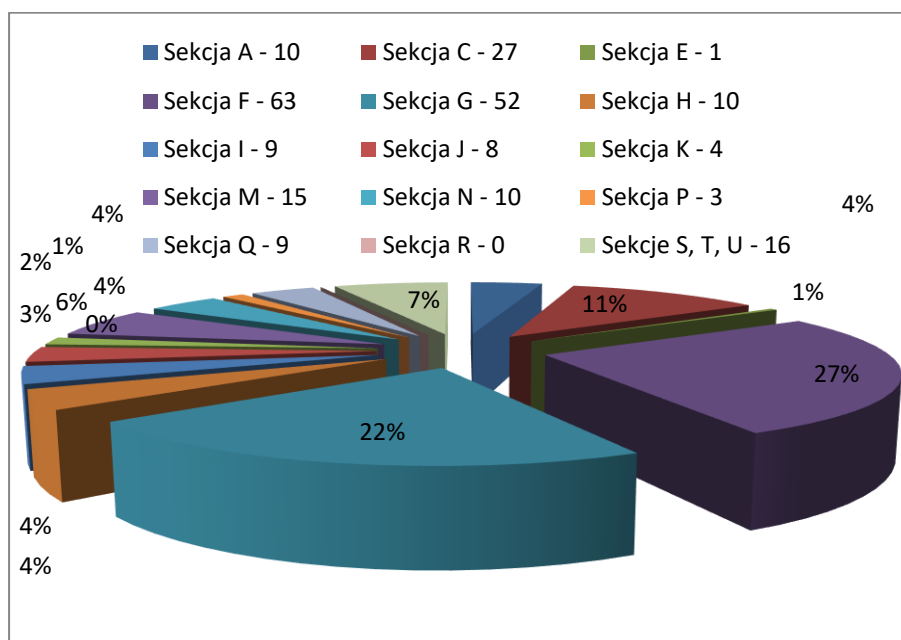
Sekcja T obejmuje:

- działalność gospodarstw domowych zatrudniających personel do prac domowych, taki jak: pokojówki, kucharze, kelnerzy, służący, kamerdynerzy, praczki, ogrodnicy, portierzy, stajenni, kierowcy, dozorczy, guwernantki, opiekunki do dzieci, korepetytorzy, sekretarki itd. Sekcja ta pozwala zatrudnionym pracownikom potwierdzić działalność ich pracodawców poprzez spisy lub badania, nawet jeśli pracodawcą jest osoba fizyczna. Produkt wytworzony w wyniku tej działalności ulega konsumpcji przez gospodarstwo domowe,
- działalność gospodarstw domowych produkujących różnorodne wyroby na własne potrzeby. Działalność ta obejmuje myślistwo, zbieractwo, hodowlę, budowę miejsc schronienia dla zwierząt oraz produkcję odzieży, a także innych wyrobów na własne potrzeby. W praktyce, jeśli gospodarstwa domowe wykonują również produkcję towarów rynkowych, są one sklasyfikowane w odpowiednim grupowaniu produkcji przemysłowej. Jeżeli zajmują się one głównie wytwarzaniem określonych wyrobów na własne potrzeby, są one sklasyfikowane we właściwym grupowaniu produkcji przemysłowej,
- działalność gospodarstw domowych świadczących różnorodne usługi na własne potrzeby. Działalność ta obejmuje gotowanie, nauczanie, opiekę nad członkami gospodarstwa domowego oraz inne usługi na własne potrzeby. W praktyce, jeśli gospodarstwa domowe wytwarzają również różnorodne wyroby na własne potrzeby, są one sklasyfikowane tam, gdzie gospodarstwa domowe produkujące wyroby na potrzeby własne.

⁵⁰ <http://www.klasyfikacje.gofin.pl>, 03.05.2021 r.

Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Sarnaki najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (Sekcja F - 27%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (Sekcja G - 22%).

Wykres 4. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007⁵¹

Źródło: opracowanie własne

Poniższe wykresy obrazują rodzaje działalności gospodarczych prowadzonych w gminie Sarnaki na przestrzeni 2012-2019 r. W budownictwie oraz handlu hurtowym i detalicznym koncentruje się zdecydowana większość podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy.

Wykres 5. Rodzaje przeważającej działalności w latach 2012-2019 na terenie gminy Sarnaki

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>

⁵¹ Stan na 2020 r., <https://bdl.stat.gov.pl>, 03.05.2021 r.

Największym publicznym zakładem pracy jest Urząd Gminy Sarnaki, Nadleśnictwo Sarnaki, Bank Spółdzielczy w Sarnakach, Szkoła Podstawowa w Sarnakach, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Serpelicach, Przedszkole Samorządowe w Sarnakach Przepompownia Gazu w Hołowczycach – GAZ-SYSTEM S.A., która odpowiada za realizację zadań dotyczących ciągłości i technicznego bezpieczeństwa przesyłu gazu. Największymi zakładami prywatnymi na terenie Gminy są:

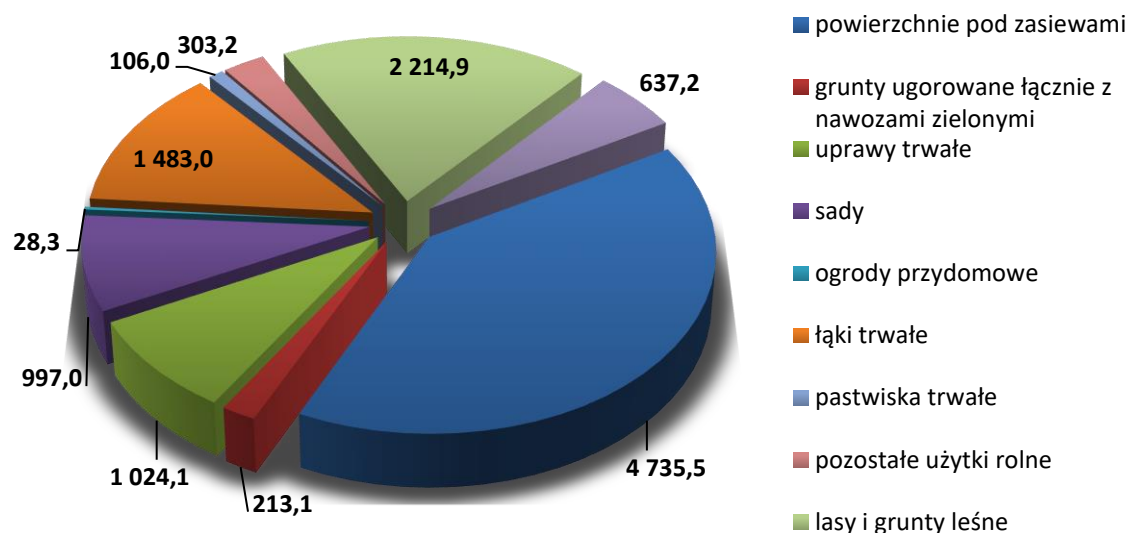
- Zakład Produkcyjno-Handlowo-Uslugowy „LAMITAR” w Nowych Hołowczycach, który zajmuje się budową jachtów i łodzi,
- Tartaki,
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno- Handlowo- Usługowe Alina Sidor w Sarnakach,
- KORPOL P.H.U. Korowajczuk Mieczysław w Sarnakach,
- KORPOL P.H.U. Korowajczuk Sławomir w Sarnakach,
- Ośrodki wczasowe.

4.2. ROLNICTWO

Rolnictwo stanowi podstawę bazy ekonomicznej gminy i jest źródłem utrzymania większości mieszkańców. Znajdują się tutaj 924 gospodarstwa rolne, z czego 96% utrzymuje się z działalności rolniczej. Są to przeważnie małe, niezmodyfikowane gospodarstwa. Dominują gospodarstwa o powierzchni 1-5ha (35%) oraz 5-10ha (34%). Wymagania i standardy jakie stawia Unia Europejska powodują, że utrzymanie się w branży rolniczej wymaga dużych nakładów zarówno pracy jak i finansowych.

Gmina Sarnaki jest typową gminą rolniczą, o dużej lesistości i rozwijającej się infrastrukturze turystyczno-wypoczynkowej. Powierzchnia gminy wynosi 19 749 ha (197 km²). Gospodarstwa rolne zajmują 10 745,46 ha powierzchni gminy, co stanowi 54% ogólnej jej powierzchni. Użytki rolne zajmują 40% powierzchni gminy, tj. 7 893,31 ha. W skład użytków rolnych wchodzi: powierzchnie pod zasiewami (4 735,50 ha), grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi (213,14 ha), uprawy trwałe (1 024,12 ha), sady (997,01 ha), ogrody przydomowe (28,32 ha), łąki trwałe (1 483,02 ha), pastwiska trwałe (106,01 ha), pozostałe użytki rolne (303,20 ha), lasy i grunty leśne (2 214,93 ha), pozostałe grunty (637,22 ha).

Wykres 6. Rozkład użytkowania powierzchni terenu w gminie Sarnaki

Źródło: opracowanie własne

Głównymi zasiewami są zboża podstawowe (żyto, owies, pszenżyto ozime) z mieszankami zbożowymi (mieszanki zbożowe jare) oraz ziemniaki. Zwierzęta hodowlane to głównie trzoda chlewna (świnie) oraz bydło (krowy).

Naturalne warunki rozwoju produkcji są zróżnicowane. Przeważają gleby klasy V i VI. Na ogół nie tworzą one zwartych kompleksów, lecz stanowią mozaikę z glebami lepszymi, z wyjątkiem wschodniej i północnej części gminy, gdzie przeważają gleby słabe. Pod względem klas bonitacyjnych na gruntach ornych dominują gleby słabe klasy V, które zajmują 35 %. Duży udział jest gleby klasy IV - 31 %, a znacznie mniejszy gleby klasy III – 13%. Pozostałą część zajmują najslabsze gleby klasy VI.

Rolnictwo zajmuje ważną rolę w gospodarce gminy. Gospodarstwa rolne zajmują łącznie 10 745,46 ha powierzchni gminy⁵².

Tabela 11. Liczba gospodarstw rolnych ze względu na powierzchnię w gminie Sarnaki⁵³

	do 1 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 -15 ha	15 ha i więcej
Liczba gospodarstw rolnych	39	321	313	130	121
Procentowy udział	4%	35%	34%	14%	13%

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>

Niewielkie obszarowo gospodarstwa oraz brak ukierunkowanej produkcji, powodują, iż właściciele gospodarstw rolnych upatrują swojej szansy w produkcji i sprzedaży coraz bardziej popularnych w Polsce i Europie produktów ekologicznych oraz rozwoju turystyki w gminie.

⁵² Powszechny Spis Rolny z 2010 r.

⁵³ Ibidem

4.3. BEZROBOCIE

Wskaźnik bezrobocia, mierzony odsetkiem bezrobotnych w grupie mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi 4,1%, jest on wyższy dla gminy Sarnaki niż dla całego powiatu łosickiego (3,7%)⁵⁴. Mężczyźni stanowią 3,3% badanej grupy, kobiety zaś 5,1%.

Według danych opublikowanych przez GUS, na dzień 31.12.2020 r., w Gminie Sarnaki zarejestrowanych było 131 osób bezrobotnych. W stosunku do lat poprzednich, bezrobocie na terenie Gminy, podobnie jak w całym kraju wykazuje tendencję spadkową (poza rokiem 2020, co jest prawdopodobnie spowodowane pandemią koronawirusa).

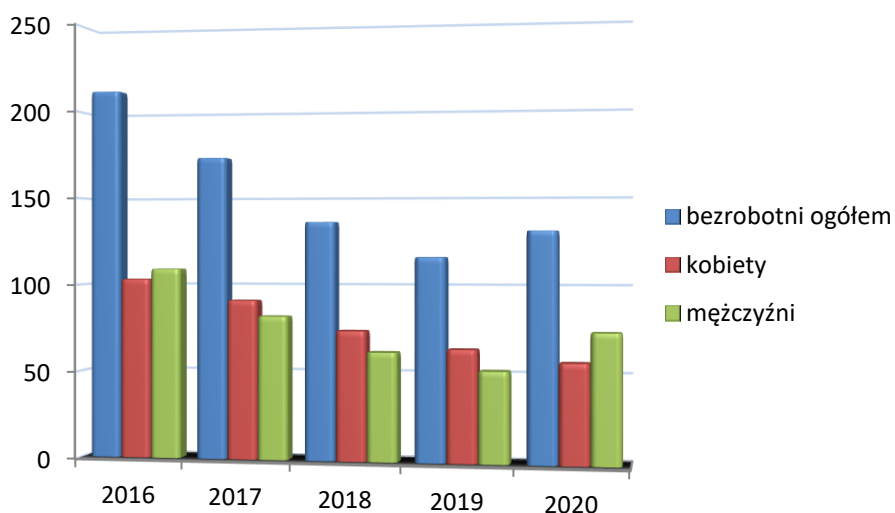
Tabela 12. Bezrobotni zarejestrowani w gm. Sarnaki w latach 2016-2020⁵⁵

Bezrobotni		2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	osoba	212	173	136	116	131

Źródło: <http://stat.gov.pl>

W 2020 r. bezrobotnych kobiet było 57 a mężczyzn 74, co stanowi odpowiednio 44% oraz 56% w udziale ogółu osób zarejestrowanych jako bezrobotni.

Wykres 7. Bezrobotni zarejestrowani wg płci

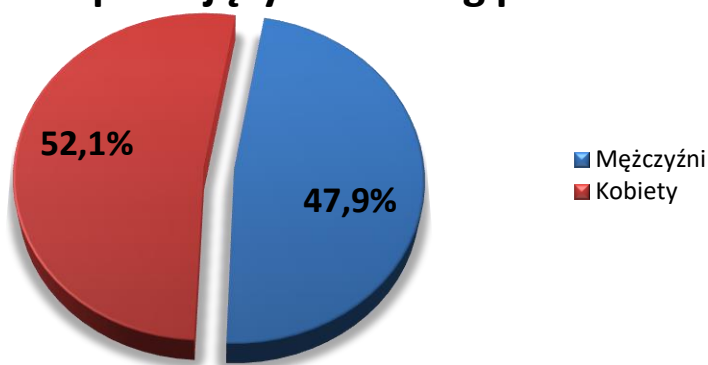

Źródło: opracowanie własne

⁵⁴ https://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/losicki/1410052_sarnaki.pdf.

⁵⁵ <https://bdl.stat.gov.pl>

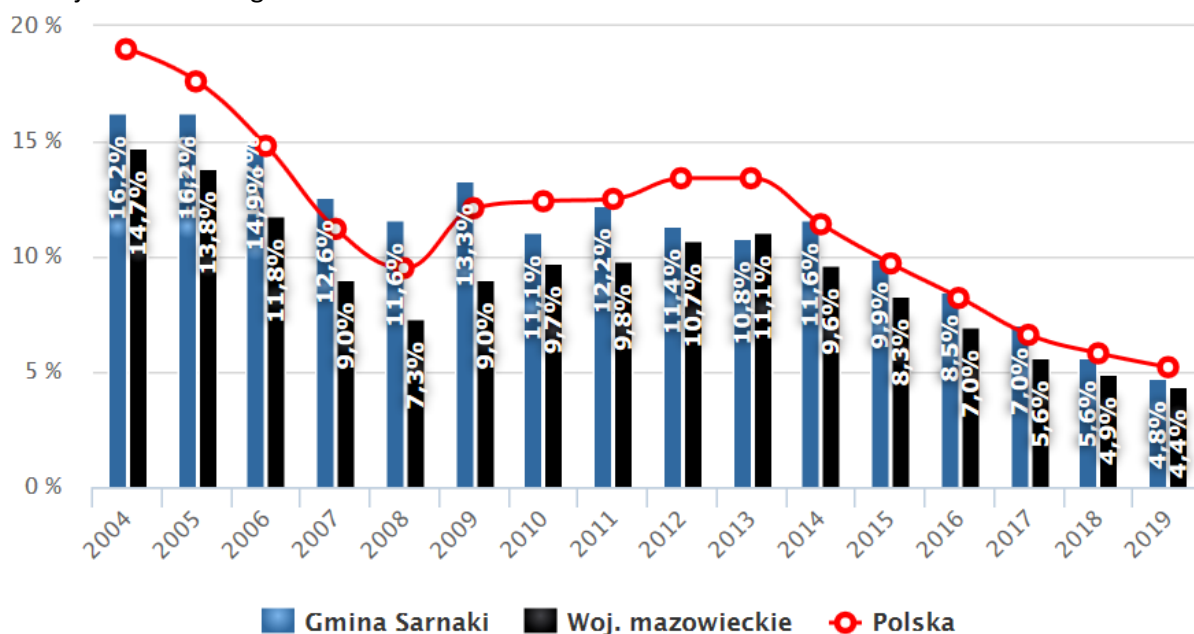
Udział pracujących według płci

Źródło: opracowanie własne

Charakterystycznym elementem w gminie Sarnaki jest większy odsetek pracujących kobiet niż mężczyzn (52% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 48% mężczyźni). Tendencja ta utrzymuje się od 2016 r.⁵⁶ 66,8% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Sarnaki pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 9,4% w przemyśle i budownictwie, a 10,2% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 0,9% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

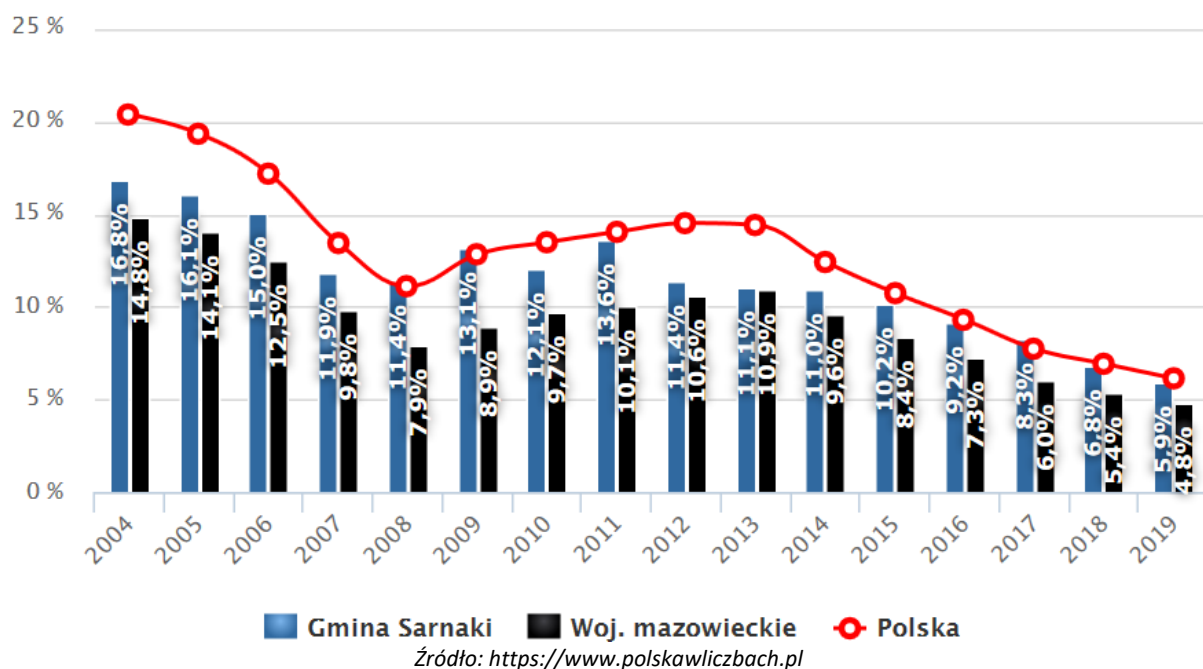
Wykres 9. Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego w gminie Sarnaki w latach 2004 – 2019, na tle woj. mazowieckiego i Polski

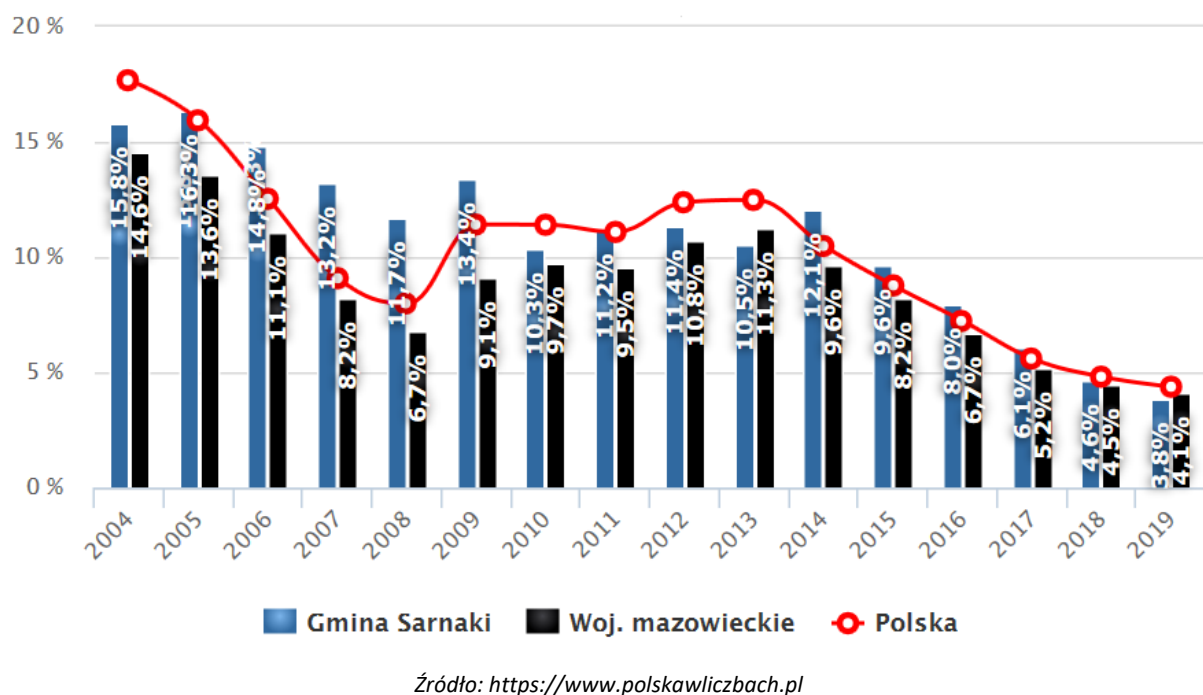
Źródło: <https://www.polskawliczbach.pl>

⁵⁶ 2016 r.-kobiety 53% ogółu pracujących; 2017 r.-53%; 2018 r.-52%, za: <https://bdl.stat.gov.pl>.

Wykres 10. Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego wśród kobiet w Gminie Sarnaki w latach 2004 – 2019, na tle woj. mazowieckiego i Polski

Wykres 11. Szacunkowa stopa bezrobocia rejestrowanego wśród mężczyzn w Gminie Sarnaki w latach 2004 – 2019, na tle woj. mazowieckiego i Polski

Czynnikiem, który może ograniczyć bezrobocie na terenie gminy Sarnaki jest wykorzystanie potencjałów występujących w przestrzeni gospodarczej. W skali ogólnokrajowej, a także ogólnoeuropejskiej rośnie popyt na zdrową, ekologiczną żywność. Upatruje się tu szans dla gminy, która jest gminą rolniczą, na rozwój ekologicznego rolnictwa. Sprzyjają temu uwarunkowania przyrodnicze oraz relatywnie dobra sytuacja w zakresie stanu środowiska naturalnego.

5. KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

5.1. INSTYTUCJE KULTURY

Gminna Biblioteka Publiczna w Sarnakach

Siedziba Gminnej Biblioteki Publicznej mieści się przy ul. Berka Joselewicza i usytuowana jest w części budynku Urzędu Gminy w Sarnakach. Filia biblioteki zlokalizowana jest w miejscowości Serpelice.

W Bibliotece, oprócz wypożyczania książek, można skorzystać z usług ksero, wysłać fax, wydrukować, zeskanować oraz bindować i laminować dokumenty. Działa też w niej Lokalne Centrum Kompetencji, w ramach którego do dyspozycji odwiedzających jest pięć stanowisk komputerowych z darmowym dostępem do Internetu. Z Internetu można też skorzystać dzięki darmowemu wi-fi. Biblioteka posiada własną stronę internetową oraz konto na Facebooku.

Księgozbiór biblioteki w Sarnakach liczył w dniu 31 grudnia 2020 roku: 16322 woluminy, a filii bibliotecznej w Serpelicach 4531 woluminów. W 2020 r. zakupiono 568 książek, w tym z dotacji organizatora: 313, a z dotacji ministerialnej 255. Do księgozbiorów bibliotek włączono też 352 woluminy otrzymane od darczyńców. W bibliotece w Sarnakach można wypożyczać audiobooki. Biblioteka posiada ich 105.

W 2020 r. zarejestrowano 649 czytelników, co daje średnią 13,94 czytelników na 100 mieszkańców. Wskaźnik ten w powiecie łosickim ogółem wyniósł: 7,84 czytelnika na 100 mieszkańców, a w województwie mazowieckim: 14,97 czytelnika na 100 mieszkańców. Z kolei liczba wypożyczeń zbiorów bibliotecznych biblioteki w Sarnakach i jej filii w Serpelicach w 2020 r. wyniosła: 15 155, co daje średnią 325,56 na 100 mieszkańców. Ten wskaźnik w powiecie łosickim wyniósł: 143,16 wypożyczeń na 100 mieszkańców, a ogółem w województwie mazowieckim: 207,90 wypożyczeń na 100 mieszkańców. Ze wskaźników wynika, że poziom czytelnictwa w gminie Sarnaki mierzony liczbą czytelników korzystających z usług bibliotecznych jest nieco poniżej średniej woj. mazowieckiego. Natomiast ze wskaźnika wypożyczeń wynika, iż księgozbiór bibliotek w gminie Sarnaki jest wykorzystywany intensywnie, na poziomie wyższym niż średnia województwa mazowieckiego.

Filia biblioteczna w Serpelicach jest wyposażona – poza księgozbiorem – w bilard, „piłkarzyki”, stół pingpongowy, gry planszowe, dzięki czemu pełni także rolę świetlicy wiejskiej. W filii użytkownicy

mają też do swojej dyspozycji 3 stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu oraz darmowe wi-fi.

Biblioteka samodzielnie i we współpracy z sarnacką szkołą, przedszkolem, GOK, OSP Serpelicie i ULKS jest organizatorem szeregu wydarzeń kulturalnych, patriotycznych i rekreacyjnych, w tym wielu cyklicznych:

- „Ferie ze Strażakami”,
- turnieje szachowe,
- konferencje naukowe ,
- gminne eliminacje Konkursu Recytatorskiego im. Kornela Makuszyńskiego,
- Narodowe Czytanie,
- Biesiady Pieśni Patriotycznej,
- zajęcia biblioteczne dla dzieci i młodzieży.

Biblioteka współpracuje także ze Środowiskowym Domem Samopomocy w Litewnikach. Regularnie odwiedzają ją pensjonariusze ŚDS – osoby dorosłe z niepełnosprawnością intelektualną, którzy wypożyczają książki i czasopisma. Filię biblioteczną w Serpelicach od lat odwiedzają w sezonie letnim oraz podczas ferii zimowych – uczestnicy turnusów rehabilitacyjnych. W bibliotece korzystają ze sprzętu (bilardu, „piłkarzyków”, tenisa stołowego).

Od 2018 r. Biblioteka jest wydawcą „Rocznika Ziemi Sarnackiej” – periodyku poświęconego sprawom lokalnym Ziemi Sarnackiej, dotyczącego terenów współczesnej i historycznej gminy Sarnaki. Rocznik dokumentuje bieżące wydarzenia, utrwala historię, propaguje wiedzę na każdy temat związany z najbliższą okolicą. Dotychczas ukazały się 4 tomy czasopisma. Zorganizowano też 2 konferencje naukowe: „Nasza Niepodległa” oraz „Nasza Różnorodna”, na których prelegentami byli autorzy artykułów do Rocznika. Kolejne konferencje odwołano z powodu pandemii.

Ważną funkcją biblioteki jest realizacja zadań biblioteki powiatowej dla bibliotek publicznych powiatu łosickiego. W ramach tej działalności zorganizowano do tej pory: wyjazdy instruktażowe do bibliotek; szkolenia, m.in.: prowadzenie stron internetowych w Wordpressie oraz Facebooka biblioteki; wyjazdy szkoleniowo – integracyjne: do Biblioteki Narodowej w Warszawie, do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, na Warszawskie Targi Książki. Na bieżąco Biblioteka pomaga podległym merytorycznie placówkom przy opracowaniu zbiorów bibliotecznych i ewidencji wypożyczeń w elektronicznym systemie bibliotecznym MATEUSZ, uaktualnia system, interweniuje w razie problemów z MATEUSZEM.

Biblioteka uzyskała dofinansowanie w wysokości 5 000,00 zł z GAZ-SYSTEM S.A. za współorganizację w 2018 r. Crossu Nadbużańskiego. 2 500,00 zł pozyskano za użyczenie mobilnej sceny widowiskowej na jubileusz Szkoły Podstawowej w Kobylanach, z czego 1 000,00 zł pozostało do dyspozycji biblioteki. Z Nadleśnictwa Sarnaki w latach 2019 – 2021 pozyskano – w ramach sponsoringu – ogółem 5600,00

zł na wydanie „Rocznika Ziemi Sarnackiej”. Na działalność ponadlokalną biblioteka otrzymuje co roku 70 000,00 zł. Dzięki wsparciu programu wieloletniego KULTURA+ wykonano remont i zakupiono wyposażenie dostosowane dla osób z niepełnosprawnościami.

Gmina Sarnaki organizuje co roku Gminny Dzień Strażaka, który rozpoczyna uroczysta msza święta. Wręczane są medale i odznaczenia zasłużonym strażakom, po czym goście zapraszani są na uroczysty obiad w świetlicy wiejskiej w Serpelicach.

Niebywałą, coroczną atrakcją są także uroczystości dożynkowe, łączące tradycję – ceremonia wręczenia i dzielenia się chlebem, konkurs na najładniejszy wieniec dożynkowy z częścią widowiskowo – rozrywkową (prezentacja zespołów ludowych⁵⁷ oraz koncerty znanych zespołów muzyki rozrywkowej⁵⁸). Nie brakuje wtedy atrakcji dla smakoszy – mieszkańcy Gminy prezentują swoje wyroby na specjalnie zorganizowanych stoiskach, które są oceniane i nagradzane w konkursie na „najładniejsze stoisko”. Konkurs kulinarny, który organizowany jest podczas uroczystości, oprócz emocji, przyczynia się do promocji miejscowych produktów.

Dzięki dofinansowaniu ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Kultura – Interwencje 2020” Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego organizowany jest Nadbużański Festiwal Teatrów dla Dzieci „GADUCHA”.

Na terenie gminy organizowane są wydarzenia okolicznościowe, takie jak Koncert Kolęd i Pastorałek, koncerty z okazji Dnia Kobiet czy uroczystość poświęcenia Grobu Nieznanego Żołnierza. Najnowszy repertuar filmowy zaś, mieszkańcy Gminy mogą obejrzeć w Kinie „Wenus” w Janowie Podlaskim, Kinie Merkury w Białej Podlaskiej, w NoveKino w Siedlcach oraz w Kinie Wilga w Garwolinie.

5.2. EDUKACJA I WYCHOWANIE

Na terenie Gminy Sarnaki funkcjonują następujące placówki oświatowe:

1. Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Akcji V2 w Sarnakach,
2. Przedszkole Samorządowe w Sarnakach,
3. Zespół Szkolno - Przedszkolny w Serpelicach.

Łączna liczba uczniów w szkołach to: 201 uczniów (w Szkole Podstawowej w Sarnakach), 75 uczniów (w Przedszkolu Samorządowym w Sarnakach)⁵⁹ oraz 97 (w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Serpelicach).

W szkołach podstawowych odbywa się nauka języków obcych:

⁵⁷ Zakrze Śpiewa oraz Zespół Pieśni i Tańca „Pasieka”.

⁵⁸ Np. zespoły „Viesna”, „Milano”, „Freestyle”.

⁵⁹ Dane własne

- języka angielskiego uczyło się 301 uczniów,
- języka rosyjskiego uczyło się 185 uczniów,
- języka niemieckiego – 63 uczniów szkoły w Sarnakach.

W Szkole Podstawowej w Sarnakach zatrudnionych było (w przeliczeniu na pełne etaty) 32,09 nauczycieli, w tym stażystów – 1 nauczycieli kontraktowych – 2, nauczycieli mianowanych – 5 i nauczycieli dyplomowanych – 24,09. Na jednego nauczyciela przypadało średnio 6,37 uczniów (razem z nauczaniem indywidualnym i oddziałem przedszkolnym). Stan na 01.09.2021r.

W Szkole Podstawowej w Serpelicach zatrudnionych było (w przeliczeniu na pełne etaty) 16,41 nauczycieli, w tym stażystów – 2,5 nauczycieli kontraktowych – 4,28 nauczycieli mianowanych – 1,78 i nauczycieli dyplomowanych – 8. Na jednego nauczyciela przypadało średnio 4 uczniów. Stan na 01.09.2021r.

Gmina, zgodnie z ustawowym obowiązkiem, organizowała dowożenie uczniów do szkół. Dowożenie realizowane było własnymi środkami transportu oraz przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łosicach. W 2019 r. do szkół w Gminie Sarnaki dojeżdżało 214 uczniów⁶⁰.

Poniższa tabela prezentuje wyniki egzaminów ósmoklasisty w 2020 r. w Gminie Sarnaki na tle powiatu łosickiego i województwa mazowieckiego.

Tabela 13. Egzamin ósmoklasisty w 2020 r.

	Język polski		Matematyka		Język angielski	
	Liczebność	Średni wynik procentowy	Liczebność	Średni wynik procentowy	Liczebność	Średni wynik procentowy
Gmina Sarnaki	39	58	39	46	39	48
Powiat Łosicki	298	57	298	42	273	43
Województwo mazowieckie	48773	62	48770	51	48624	59

Źródło: opracowanie własne za Okręgową Komisją Egzaminacyjną

Zdaniem Ministerstwa Edukacji i Nauki, wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2020 r. były bardzo dobre, mimo że były przeprowadzone w sytuacji pandemii i przy obostrzeniach sanitarnych. Średni wynik dla uczniów w całej Polsce uzyskany z języka polskiego to 59%, z matematyki 46%, z języka angielskiego

⁶⁰ Raport o stanie Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

Według przekazów na terenie dzisiejszych Sarnak istniała prastara „sadyba” pogańskich Jadźwingów należąca do skupiska osiedli wokół Drohiczyna. Jednym z głównych wodzów Jadźwingów miał być człowiek o imieniu Sarnak. Wzmianka o nim jest jedną z legend tłumaczących nazwę miejscowości. Inna legenda głosi, że nazwa związana jest z występującą w okolicznych lasach ogromną ilością saren. Najprawdopodobniej nazwa pochodzi od rodziny kolonistów Sarnickich lub Sarnackich herbu Ślepowron, którzy otrzymali te ziemie za zasługi w walce z Krzyżakami i na miejscu zniszczonej sadyby Jadźwingów założyli wioskę. Musiało to być przed rokiem 1430, gdyż w tym czasie w Sarnakach istniała już parafia i kościół. W tym okresie ziemie sarnackie były częścią średniowiecznej Litwy.

W 1569 roku unia lubelska zjednoczyła Wielkie Księstwo Litewskie z Koroną, w wyniku czego Sarnaki wraz z województwem podlaskim weszły w skład ziem koronnych. Sarnaccy cały czas zdobywali wpływy jako lokalni urzędnicy, obejmowali stanowiska sędziów i podsędków ziemskich i grodzkich mielnickich, poborców mielnickich – Sarnaki należały do ziemi mielnickiej. Rodzina Sarnackich powiększała się przez co automatycznie jej majątek ulegał rozdrobnieniu. Coraz mniejsze schedy nie dawały utrzymania potomkom założycieli i powodowały ich sprzedaż lub zamianę, w wyniku czego zaczęli się zmieniać właściciele Sarnak. Dobra ziemskie przejął Adam Kosiński h. Rawicz, kasztelan podlaski, po nim Wawrzyniec Rawicz – Witanowski, a następnie rodzina Butlerowie.

Butlerowie, którzy zapisali się swoją działalnością na stałe w dziejach miejscowości byli szlachtą wywodzącą się z Anglii. Pierwszym z rodu, który objął dobra sarnackie był hrabia Marek Butler dziedzic na Międzyzlesiu i Opolu, podkomorzy drohicki, starosta pryński, pułkownik królewski, poseł. Miał on ambicję podźwignąć Sarnaki z dwukrotnego zniszczenia, jakiemu uległy w trakcie napaści kozackiej a potem zarazy morowej. Dzięki staraniom Butlerów w 1716 r. Sarnaki otrzymały przywilej organizowania jarmarków, a w roku 1754 uzyskały prawa miejskie. Było to miasto prywatne – mieszkańcy musieli płacić czynsz właścicielowi. Przybywało w nim warsztatów, kramów kupieckich, zwiększała się liczba ludności, w tym żydowskiej.

Po śmierci Butlera Sarnaki przejął w wyniku małżeństwa z Rozalią Butlerówną Antoni Ossoliński. Ród Butlerów zamieszkiwał Klimczyce będące centrum rozległych dóbr ziemskich (tzw. „klucza klimczyckiego”), w tym także Sarnak. Okres prosperity miasteczka przyhamował trzeci rozbiór Polski, kiedy to w 1795 r. znalazło się ono na pograniczu dwóch zaborców Austrii i Prus. Ograniczyły się kontakty handlowe z miastami za Bugiem: Mielnikiem, Drohiczynem i Siemiatyczami, które znalazły się w innym zaborze.

Od 1809 r., po zwycięstwach ks. Józefa Poniatowskiego nad Austrią, Sarnaki weszły w skład Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie Wiedeńskim znalazły się w granicach Królestwa Polskiego.

Miasteczko znów zaczęło się rozwijać. Wznowiono stosunki handlowe z sąsiednimi miejscowościami. Powiększała się liczba ludności, głównie żydowskiej. W 1813 r. niedobitki armii Napoleona wracające spod Moskwy zniszczyły i ogołociły miasteczko. W Sarnakach swego czasu krążyła legenda, że Napoleon we własnej osobie pojawił się przy skrzyżowaniu obecnych ulic 3 Maja i Kolejowej gospodzie.

Hr. Stanisław Ossoliński starał się podźwignąć Sarnaki z upadku. Odbudował dwór, postawił w 1816 r. kościółek pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa istniejący do dziś. Ossoliński, chociaż dbał o Sarnaki większym sentymentem darzył swój majątek w Stredynii. Tam urządził dwór, w którym najczęściej przebywał i przyjmował gości. Sarnaki oddano w dzierżawę. Dzierżawca, a jednocześnie burmistrz miasteczka Michał Kobylski postawił na rozwój przemysłu, założono m.in. tkalnię.

W 1832 r. znów zmienił się właściciel Sarnak. W wyniku publicznej licytacji dobra klimczyckie, a w tym Sarnaki za kwotę pół miliona złotych polskich od zadłużonych Ossolińskich przejął hrabia Jan Łubieński. Niemal natychmiast przepisał je na hrabiego Stanisława Krasieńskiego. Ten ostatni zarządzał majątkiem 15 lat. Po jego śmierci spadkobiercy odsprzedali dobra za 442 tys. złotych polskich rodzinie Podczaskich. Joachim Podczaski, pułkownik, weteran powstania listopadowego osiadł w Klimczycach. Był dobrym żołnierzem i patriotą, ale marnym zarządcą. Miasteczko znów zaczęło podupadać. Jego syn Bronisław był lepszym gospodarzem, przyczynił się do znacznego rozwoju odziedziczonego majątku. W Klimczycach wybudował okazałe siedziby i budynki gospodarcze, założył park krajobrazowy, rozbudował folwark w Chlebczynie. Pozostałością działalności Podczaskich w Klimczycach jest obecnie podworska oficyna, tzw. „kasztel”. Dla brata Bronisława - Emiliana wybudowano w latach 1850-60 dwór w Sarnakach, obecnie siedzibę Nadleśnictwa. Dwór dzieliła od prywatnego miasta rzeka Sarenka.

W 1863 r. Sarnaki stały się terenem działań powstańczych. Młodzież zachęcona wizją uwłaszczenia wystąpiła przeciw zaborcy. Utworzyły się dwa oddziały powstańcze stacjonujące w lasach ruskowskich i zabużańskich. Mieszczanie dostarczali powstańcom żywność. W sierpniu tegoż roku powstańcy stoczyli bitwę z wojskami Rosjan, po której Polacy zostali zmuszeni do wycofania się, a Rosjanie wkroczyli do miasteczka, które po ich wizycie zupełnie zubożało. Skutkiem powstania było uwłaszczenie, które spowodowało, że w roku 1864 Sarnaki przestały być prywatnym miastem. Gospodarce to jednak wiele nie pomogło.

W 1886 r. po 115 latach działalności miejskiej Sarnaki utraciły prawa miejskie i stały się częścią składową gminy Chlebczyn, utworzonej ze zlikwidowanej gminy Klimczyce. Przyczyną „degradacji” Sarnak była nie tylko podupadająca gospodarka, ale też i represje popowstaniowe. Carski ukaz

odebrał prawa miejskie innym miejscowościom w Królestwie Polskim, m.in. pobliskiemu Janowowi i Łosicom.

W ostatnich latach XIX wieku Sarnaki znów zaczęły się rozwijać. Stało się to głównie dzięki przeprowadzeniu w pobliżu kolei żelaznej oraz założeniu w 1870 r. browaru, którego działalność zapewniła utrzymanie wielu rodzinom i spowodowała rozwój handlu z sąsiednimi miasteczkami, nie mówiąc już o prosperie wyszynków. Kolej wspomogła handel, powstawały sklepy spożywcze, olejarnie, młyny.

Na przełomie wieków zubożali w wyniku uwłaszczenia Podczascy rozprzedali majątek. Jednym z nowych właścicieli był Józef Szumer, który w latach 1902 -1905 zmodernizował i rozbudował browar. Udzielał się społecznie, m.in. poważnie przyczynił się do wyposażenia kościoła – pokrył koszt wystawienia tabernakulum. Był członkiem wydziału powiatowego Sejmiku Siedleckiego. W 1918 r. stanął na czele Komitetu Samoobrony, a po rozbrojeniu Niemców został pierwszym wójtem gminy Sarnaki. W 1905 roku powstało Kółko Rolnicze, w 1908 r. – urząd pocztowy, w 1910 r. – Kasa Oszczędności. I Wojna Światowa spowodowała kolejny zastój gospodarki. Wycofujący się przed wojskiem niemieckim Rosjanie w 1915 r. zniszczyli browar, a Niemcy, którzy wkroczyli po nich zdewastowali i okradli miasteczko.

Po odzyskaniu niepodległości życie gospodarcze i społeczne znów się uaktywniło. Istniejącą wcześniej gminę Chlebczyn przemianowano na gminę Sarnaki i osada stała się centralnym ośrodkiem mieszczącym władze. Była to jedna z większych zarówno pod względem obszaru, jak i liczby ludności gmin w powiecie. Obejmowała (wg „Kroniki Sarnak” Jana Makaruka): 1 osadę, 19 wsi, 3 majątki wraz z utworzonymi na ich częściach parcelami oraz nadleśnictwo razem 10772 ha. Powstała Straż Ogniowa, Koło Młodzieży i inne liczne organizacje społeczne zakładane przez ludność polską i żydowską. Sarnaki zaczęły się rozbudowywać.

Rozwój miasteczka przystopowały dwa wydarzenia. W lipcu 1920 r. Sarnaki kilkakrotnie najeżdżali, ograbiali i usiłowali „skomunizować” bolszewicy. W roku 1927 w sierpniu wybuchł pożar, w wyniku którego całkowitemu zniszczeniu uległa środkowa część Sarnak. Kilkadziesiąt rodzin straciło cały dobytek. Większość pogorzelców była narodowości żydowskiej. Część z nich wyjechała wtedy z Sarnak, część odbudowała domy.

Później, aż do II Wojny Światowej Sarnaki rozwijały się sukcesywnie. Wybudowano Dom Ludowy mieszczący remizę strażacką i salę ze sceną do przedstawień amatorskich i zabaw. W 1927 r. powstał budynek VII – klasowej szkoły powszechnej. Wcześniej szkoła egzystowała w różnych prywatnych

budynkach. W roku 1930 miasteczko liczyło ok. 200 domów mieszkalnych, a liczba ludności sięgała niemal 2 tysięcy, z czego ok. 1400 było pochodzenia żydowskiego. Żydzi posiadali większość sklepów i zarządzali Spółdzielnią Spożywców. Tworzyli gminę wyznaniową, która utrzymywała dwie bożnice: drewnianą i murowaną. Poza rabinem mieli też swojego sołtysa, który reprezentował ich w samorządzie. II Wojna Światowa diametralnie zahamowała rozwój miejscowości.

W 1941 r. w pierwszym dniu wojny niemiecko – rosyjskiej Sarnaki zbombardowano. Jedna z bomb spowodowała pożar i znów, jak w 1927 r., uległo zniszczeniu centrum osady. W spalonej części powstało tego samego roku getto, w którym Niemcy stłoczyli Żydów z Sarnak i przesiedlonych z innych miejscowości. Część osób zdołała uciec z getta i przy pomocy Polaków uciec za Bug, który stał się granicą państwową. Resztę wywieziono do Treblinki i zgładzono.

Od początku okupacji hitlerowskiej w okolicach Sarnak powstawały drużyny Związku Walki Zbrojnej, przemianowane w 1942 r. na Armię Krajową. W jej skład weszły też oddziały Narodowej Organizacji Wojskowej. Sławą cieszył się oddział majora „Zenona”, który szczególnie „dokuczył” okupantom.

Pod koniec wojny teren Sarnak i okolicy stał się poligonem doświadczalnym dla niemieckich rakiet V2. Wiosną 1944 r. miała miejsce spektakularna akcja przejęcia niewybuchu rakiety V2 i przestanie jej do Warszawy, a następnie do Londynu, dzięki czemu udało się rozpracować broń, która miała być użyta do zniszczenia stolicy Wielkiej Brytanii. 14 maja 1995 r. odsłonięto w Sarnakach pomnik upamiętniający tę akcję udaną dzięki patriotycznej postawie mieszkańców regionu i poświęceniu oddziałów partyzanckich. Żołnierze Armii Krajowej po odzyskaniu niepodległości ziem wschodnich byli represjonowani przez Siły Bezpieczeństwa wspierane przez formacje NKWD z Armii Czerwonej. Wielu członków AK aresztowano i deportowano do Związku Radzieckiego. Pojedyncze oddziały konspirowały się aż po lata 50-te.

Sarnaki po zakończeniu wojny zaczęły powoli wracać do normalności. Liczba ludności drastycznie zmalała w porównaniu z okresem przedwojennym, czego przyczyną była eksterminacja ludności żydowskiej. Pozostali przy życiu mieszkańcy starali się uczynić swoje życie znośnym w trudnych powojennych czasach. Powstała przetwórnia owocowo – warzywna, nadal nieźle prosperował browar. Browar produkował nie tylko piwo. Dzięki siłowni zainstalowanej do poruszania urządzeń browarnych nadwyżki elektryczności trafiały do domów mieszkańców aż do elektryfikacji miejscowości w 1957 r. Studnie głębinowe browaru pozwalały na doprowadzenie wody do wielu domostw. Browar był też przedsiębiorstwem zapewniającym najwięcej miejsc pracy w Sarnakach przez wiele lat. Ostatecznie został zamknięty w 1975 r.

Łączność ze światem zapewniło Sarnakom powstanie przystanku kolejowego. Dzisiejsze Sarnaki przypominają układem ulic, z centralnie położonym skwerem małe miasteczko. Są siedzibą Urzędu Gminy. Gmina ma charakter wiejski, ludność zamieszkuje 32 sołectwa. Wsie mają zwartą kolonijną zabudowę. Większość mieszkańców trudni się rolnictwem. Walory krajobrazowe gminy przyciągające turystów powodują, że wielu mieszkańców zaczęło utrzymywać się z usług dla przyjezdnych. Do istniejących już i rozwijających się ośrodków wypoczynkowych w miejscowościach nadbużańskich dołączyły liczne gospodarstwa agroturystyczne. Działają nieduże przedsiębiorstwa prywatne, jak tartaki, fabryczka zabawek, fabryczka opakowań, zakłady usługowe. W Sarnakach działają: Bank Spółdzielczy, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, kościół, szkoła podstawowa, kilka sklepów spożywczych i przemysłowych, Urząd Pocztowy, placówki kulturalne.

Miejscowość rozbudowuje się, głównie w kierunku północnym, w stronę stacji kolejowej. Liczba ludności w gminie na koniec 2008 roku wynosiła 5277 osób. Sarnaki miały w tym czasie 1158 mieszkańców⁶².

⁶²<http://www.tygiel doliny bugu.pl/p,93,gmina-sarnaki>.

5.2.2. OBIEKTY ZABYTKOWE

Do najważniejszych zabytków sakralnych należy **Kościół w Sarnakach**.

Drewniany kościół wybudowany w 1816 r. z trzema klasycystycznymi ołtarzami z początków XIX wieku. Teren przykościelny ogrodzony jest murem i podzielony na dwie części: południową i północną. W części południowej znajduje się kościół, trzy kapliczki z figurami Najświętszej Marii Panny, Chrystusa oraz św. Jana Nepomucena, grotta skalna z figurą NMP, wkomponowana w ogrodzenie, kamienny budynek dawnej kostnicy oraz dwa zabytkowe nagrobki z początku XIX w. W części północnej znajduje się wybudowana na początku XIX wieku murowana dzwonnica z trzema arkadowymi przejściami i prześwitami na trzy dzwony oraz aleja lipowa.

Kościół w Horoszkach Dużych

Drewniany kościół wybudowany został przez społeczność lokalną w 1933 r. i rozbudowany do obecnej postaci w 1944 r. Jest to trójnawowa budowla drewniana z transeptem i wieżą. Obiekt ten jest postulowany do wpisu do rejestru zabytków ze względu na jego wartość historyczną oraz artystyczną.

Klasztor oraz Kościół w Serpelicach

Kościół pod wezwaniem św. Piotra i Pawła oraz przyległy do niego Klasztor Ojców Kapucynów nie są budowlami charakteryzującą się odległą metryką powstania (zostały zbudowane tuż po II wojnie), jednak znaczenie kulturowe, estetyczne i krajobrazowe całego założenia zasługuje na uwagę.

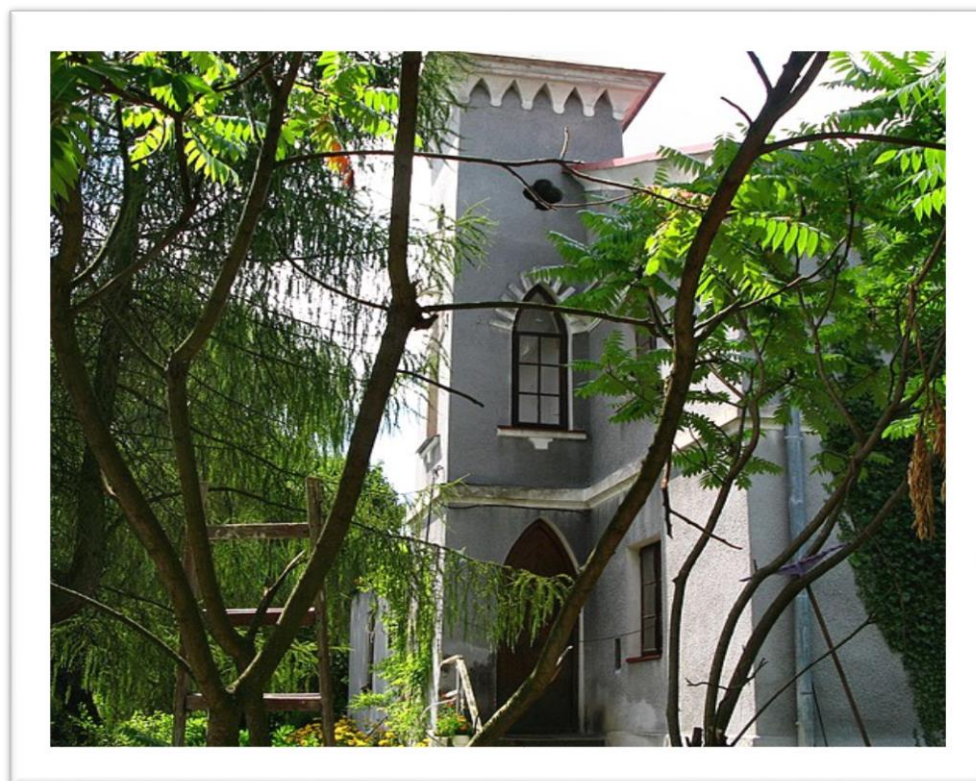
Zespół dworski w Sarnakach

Murowany dwór wybudowany w 1830 r. należący niegdyś do właścicieli Sarnak, przebudowany w późniejszym okresie, obecnie jest w posiadaniu Nadleśnictwa Sarnaki.

Zespół dworsko-parkowy w Klimczycach (Kasztel)

Wybudowany w 1840 r. w stylu gotyku angielskiego zachowany do dzisiaj w dobrym stanie. Budynek dworu otacza park krajobrazowy, w którym zachowały się alejki, polany, staw oraz liczny starodrzew. Na obrzeżach parku zlokalizowana jest drewniana oficyna oraz figura NMP.

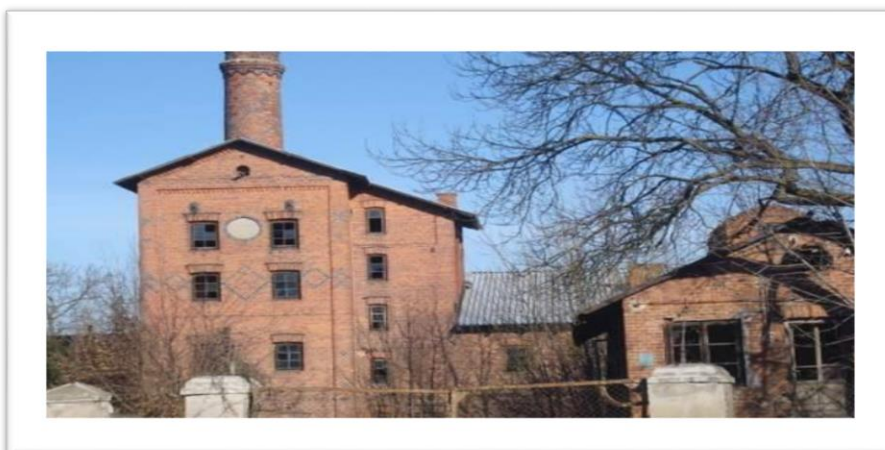
Zespół dworsko-ogrodowy w Zabżu

Zbudowany w ok. 1890 r., obejmujący dwór, resztki parku i ogrodu oraz zabudowę gospodarczą. Na zespół składa się budynek dworu, stajnia, stróżówka, resztkowo zachowany starodrzew parku, aleja dojazdowa-lipowa oraz szpalery starodrzewu okalające dwór i ogród.

Browar w Sarnakach

Browar swoje początki istnienia datuje na XVIII w. Zakład z prawdziwego zdarzenia powstał w 1870 r. a jego właścicielem był Walerian Arnold. W 1902 r. właścicielem został Józef Szummer i dzięki niemu browar zawdzięcza obecny kształt. Po II wojnie zarządcą zakładu stał się Kisiel a zastępował go Krzymowski a nad procesem warzenia czuwał Pirwitz, kolejnymi zarządcami były Warszawskie Zakłady Piwowarsko-Słodownicze, Zakłady Przemysłu Terenowego w Siedlcach a później w Łosicach, siedlecki oddział Spółdzielni Ogrodniczej. W połowie lat 60-ych w Sarnakach powstała przetwórnia owocowo-warzywna, która była faworyzowana przez dyrektorów a browar powoli szedł w zapomnienie.

6. SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

6.1. SPORT, REKREACJA

Na terenie Gminy Sarnaki funkcjonują boiska piłkarskie (boisko wielofunkcyjne o nawierzchni tartanowej przy Szkole Podstawowej w Sarnakach oraz przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Serpelicach, boisko o nawierzchni trawiastej w Sarnakach oraz w Serpelicach), siłownie zewnętrzne (w Sarnakach, Serpelicach, Franopolu, Borsukach, Grzybowie i Nowych Litewnikach).

Gmina co roku angażuje nakłady finansowe na poprawę i rozbudowę infrastruktury sportowej. W ostatnich latach zrealizowano:

- montaż bramek oraz piłkochwyków na boisku gminnym w Sarnakach

Zamontowano dwie mniejsze bramki, tworząc małe boisko do gry w piłkę oraz piłkochwyty od strony drogi zapewniając bezpieczeństwo zawodnikom. Całkowity koszt 11 500,00 zł w tym 5 000,00 zł dofinansowania w ramach „MIAS MAZOWSZE 2019”,

- budowa siłowni zewnętrznej we Franopolu

Zamontowano trzy urządzenia, jedno z nich posiada trzy zestawy ćwiczeń pozostałe po jednym, razem zapewniono pięć zestawów ćwiczeń. Całkowity koszt 9 800,00 w tym 4 900,00 zł dofinansowania w ramach „MIAS MAZOWSZE 2019”,

- budowa siłowni zewnętrznej w Borsukach

Zamontowano cztery urządzenia na pylonie, każde z nich posiada dwa zestawy ćwiczeń, co daje osiem różnych ćwiczeń. Całkowity koszt 19 700,00 zł w tym 9 850,00 zł dofinansowania w ramach „MIAS MAZOWSZE 2019”,

- budowa siłowni zewnętrznej w Grzybowie

Zamontowano cztery urządzenia na pylonie, każde z nich posiada dwa zestawy ćwiczeń, co daje osiem różnych ćwiczeń. Całkowity koszt 15 547,00 zł w tym 7 773,00 zł dofinansowania w ramach „MIAS MAZOWSZE 2020”,

- budowa siłowni zewnętrznej w Nowych Litewnikach

Zamontowano cztery urządzenia na pylonie, każde z nich posiada dwa zestawy ćwiczeń, co daje osiem różnych ćwiczeń. Całkowity koszt 21 495,00 zł w tym 10 000,00 zł dofinansowania w ramach „MIAS MAZOWSZE 2020”,

Młodzi mogą liczyć na miłe spędzanie czasu na placach zabaw znajdujących się przy Przedszkolu Samorządowym w Sarnakach, część urządzeń zostało zamontowanych w ramach dofinansowania z Programu „LEADER+”, pozostałe urządzenia pochodzą z ogólnokrajowego konkursu „Podwórko NIVEA” Mały plac znajduje się także w centrum Sarnak w parku. Również w ramach dofinansowania z Programu „LEADER+” powstał plac zabaw przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Serpelicach. Z uwagi na turystyczny charakter miejscowości Serpelic w ramach projektu „Aktywna integracja nad Bugiem społeczności Serpelic” powstała infrastruktura turystyczna. Projekt obejmował tereny nad rzeką Bug w miejscowości Serpelice, powstały m.in. wiaty wraz z grillem, boisko do siatkówki, miejsca postojowe dla rowerów oraz plac zabaw dla dzieci. Pomysłodawcą i wykonawcą projektu była Ochotnicza Straż Pożarna w Serpelicach, Urząd Gminy Sarnaki zapewnił merytoryczną pomoc w sporządzeniu i rozliczeniu wniosku o dofinansowanie.

Na terenie Gminy Sarnaki w ramach projektu „Bug rajem dla turysty” wyznaczono ścieżkę rowerową o długości 31,8 km, w tym 7,6 km są to drogi polne lub leśne żwirowane, pozostała część ścieżek biegnie drogami powiatowymi asfaltowymi, ścieżki są oznakowane. W ramach tego samego projektu powstał prom na rzece Bug Zabuze-Mielnik.

Przez teren gminy przebiega także Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo trasa biegnie przez sześć województw leżących we wschodniej części kraju: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, mazowieckiego lubelskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego.

Na terenie Gminy działa Uczniowski Ludowy Klub Sportowy, którego zadaniem jest popularyzacja sportu, form ruchowych i aktywnego wypoczynku w ramach imprez sportowych lub sportowo – obronnych. Organizacja ta zrzesza pasjonatów sportu i aktywności ruchowej z terenów gminy Sarnaki i okolic.

Począwszy od 2018 r. ULKS organizuje Cross Nadbużański – coroczny bieg na trasie Zabuze – Serpelice – Klepaczew.

Do imprez cyklicznych organizowanych przez ULKS należy zaliczyć także:

1. Siatkarski Memoriał Piotra Nowakiewicza,
2. Sarnacką Ligę Halową,
3. Międzynarodowe Sarnackie Spotkania Szachowe.

Na terenie Gminy promowana jest aktywność fizyczna wśród najmłodszych – organizowana jest Sarnacka Liga Halowa oraz turniej siatkówki. Co roku, odbywają się także Towarzyskie Zawody Gruntowe o puchar Wójta Gminy Sarnaki, w których uczestniczą wędkarze z Koła PZW w Sarnakach.

6.2. TURYSTYKA

Turystyka przenika niemal wszelkie dziedziny ludzkiego życia: pracę, życie rodzinne i wypoczynek, dbałość o zdrowie, edukację i uprawianie sportu, rozwój osobisty, realizację pasji i zainteresowań, nawiązywanie i umacnianie relacji społecznych, pogłębianie więzi z własną tradycją i życie religijne. Wobec tego turystyka, choć po pierwsze stanowi bardzo ważną gałąź gospodarki regionu i jest napędzana rynkowymi siłami popytu i podaży, jest także obszarem wymagającym objęcia polityką publiczną. W obszarze turystyki realizują się bowiem ważne składowe dobra publicznego, jak poprawa jakości życia mieszkańców (w tym ich dobrobytu materialnego), umacnianie tożsamości regionalnej i ożywianie lokalnych tradycji, umacnianie spójności regionu, budowanie otwartości na inne kultury, wreszcie promowanie wizerunku Gminy⁶³.

Oprócz walorów naturalnych, licznych zabytków potrzebna jest skoordynowana, długofalowa polityka turystyczna Gminy, by dzięki niej wzrosła jakość życia mieszkańców regionu.

6.2.1 WALORY PRZYRODNICZE

Gmina Sarnaki jest terenem o niezaprzeczalnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, najcenniejszą wartością jest przepiękna rzeka Bug. Na jej obszarze znajduje się Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne i pomniki przyrody. Szczegółowo walory przyrodnicze Gminy opisano w rozdziale 2.1. Walory środowiska przyrodniczego, warto jednak wspomnieć iż kompleksy leśne, dostęp do kąpielisk stanowią o potencjale turystycznym Gminy.

⁶³ Za: Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020.

Źródło: Zasoby Urzędu Gminy Sarnaki

6.2.2 INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA

Źródło: Zasoby Urzędu Gminy Sarnaki

Na terenie gminy, w sezonie letnim, można spotkać wielu turystów z całej Polski. To z myślą o nich powstały tutaj liczne ośrodki wypoczynkowe, w których działają również sezonowe lokale gastronomiczne. Uzupełnieniem tej bazy noclegowej są liczne kwatery prywatne przeważnie w gospodarstwach agroturystycznych oraz schronisko młodzieżowe w Zabuzu.

Zgodnie z ustawą o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych Wójt prowadzi rejestr innych obiektów świadczących usługi hotelarskie na terenie Gminy. Na koniec 2021 roku w prowadzonej ewidencji wpisanych było 27 gospodarstw agroturystycznych oraz 11 ośrodków wczasowych. Poza tym działają nieduże przedsiębiorstwa prywatne. W 2020 roku na terenie Gminy Sarnaki powstały dwa Punkty Informacji Turystycznej zlokalizowane w miejscowości Zabuze i Serpelice.

Na pięknych rzecznych plażach lub okolicznych łąkach można zażywać kąpieli słonecznych, wsłuchując się przy tym w kojący szum wody i śpiew ptaków. Można także zmierzyć się z tutejszymi rybami wędkując w Bugu. Osoby wolące bardziej aktywny wypoczynek mogą spróbować swych sił w spływach kajakowych. Na urlop w tych stronach warto zabrać ze sobą również rower, by w ten sposób zwiedzać okolice. Wytyczone w okolicy szlaki pozwalają zapoznać się z historią i kulturą tego regionu. Niektóre gospodarstwa agroturystyczne oferują jazdę konną, a przejażdżka w siodle po nadbużańskich łąkach jest niezapomnianym przeżyciem. Dla turystów organizowane są również rejsy po rzece, dla chętnych także w nocy, spływy tratwami oraz zjazdy na linie nad Bugiem. W ośrodkach wypoczynkowych można skorzystać z basenu, kręgielni, kortów tenisowych, sauny lub zapisać się do szkoły przetrwania.

W Serpelicach corocznie odbywa się kilka imprez, na które przyjeżdżają ludzie ze wszystkich regionów kraju. Wśród nich należy wymienić Festyn Nadbużański organizowany w lipcu. W sierpniu organizowane jest spotkanie modlitewne Golgota Młodych, podczas którego młodzi ludzie zastanawiają się nad życiowymi wartościami. We wrześniu zjeżdżają się tu amatorzy koni na Biesiadę Konną. Natomiast 14 września, w święto Podwyższenia Krzyża, młodzież z terenu diecezji oddaje się refleksji podczas wspólnej Drogi Krzyżowej odprawianej na Kalwarii Podlaskiej⁶⁴. Zachwycająca przyroda i wielka życzliwość mieszkańców stwarza wymarzone warunki do wypoczynku i turystyki.

Turystyka piesza

Nadbużański Szlak Rowerowy liczy 420,8 km. Przez gminę szlak prowadzi od miejscowości Borsuki do miejscowości Kózki, cały czas drogą prowadzącą nad rzeką Bug. W sąsiedztwie Szlaku Nadbużańskiego są usytuowane pozostałe szlaki turystyczne znajdujące się na terenie Gminy, które pozwalają na bliższe obcowanie z przyrodą.

⁶⁴ <http://www.bugrajem.eu/sarnaki/s76,informacje.html>, 20.05.2021 r.

- Ścieżka przyrodnicza „KÓZKI” posiada 7 przystanków położona jest na terenie rezerwatu ornitologicznego „KÓZKI”.
- Ścieżka przyrodnicza „TROJAN” posiada 6 przystanków, znajduje się nieopodal rezerwatu leśnego „ZABUŻE”, wytyczona jest na łąkach wokół malowniczego jeziora o nazwie Trojan. Jest to największe jezioro na terenie Parku
- Ścieżka „Przyrodniczo-leśna” Nadleśnictwa Sarnaki przebiega przez drzewostany leśnictwa Mierzvice, w tym przez część rezerwatu „ZABUŻE”. Na ścieżce znajduje się 16 przystanków o różnej tematyce. Każdy przystanek opatrzony jest tablicą informacyjną.

Szlak kajakowy

Trasa Nimirów - Drohiczyn - Nur - rzeka Bug, długość spływu 100 km, w zależności od umiejętności kajakarza trasę można pokonać w 4 - 5 dni. Na terenie Gminy płynie przez miejscowości: Serpelice, Klepaczew, Zabuzze, Mierzvice, Kózki, Bużka, Binduga, Klimczyce.

Szlak rowerowy

Trasa Serpelice – Zabuzze – Sarnaki - Serpelice 41 km, czas ok. 4 godziny. Trasa przebiega w całości na terenie Gminy.

Trasa rowerowa lub piesza Serpelice – Gnojno - Serpelice dł. 31 km., czas potrzebny do przejścia trasy 6-7 godz., 3 godz. rowerem. Przebiega przez dwie miejscowości Serpelice i Borsuki.

Trasa krótka Serpelice – Borsuki - Dwór Zaścianek - Borsuki Las - Serpelice 20 km, całość trasy na terenie Gminy.

Baza noclegowa

Na terenie gminy działają ośrodki wczasowe oraz gospodarstwa agroturystyczne. Istnieje także dobrze rozwinięte zaplecze gastronomiczne. Jak wcześniej wspomniano 11 ośrodków wczasowych zapewnia w okresie letnim 811 miejsc noclegowych w tym 334 miejsc noclegowych całorocznych.

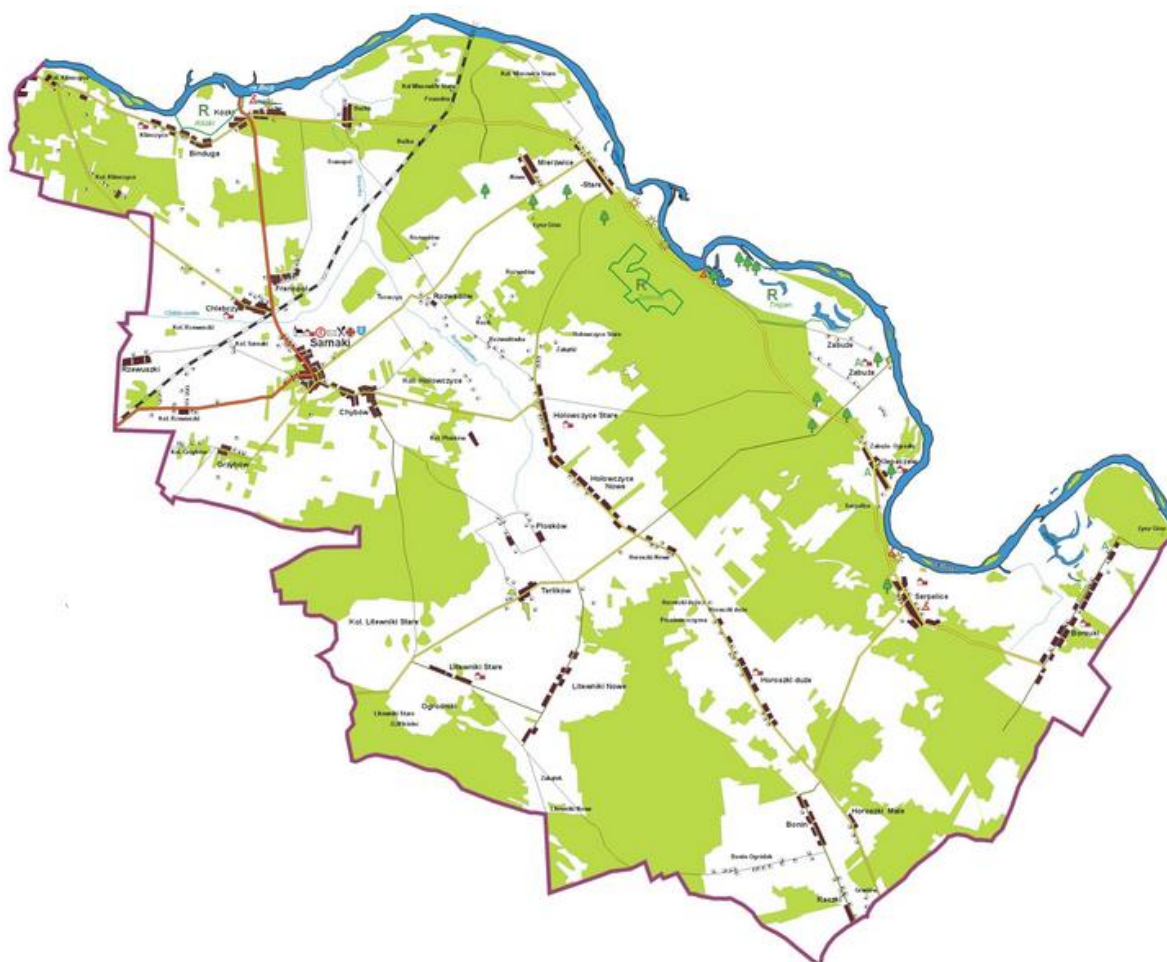
Gospodarstw agroturystycznych prowadzonych przy gospodarstwach rolnych jest 27. Zapewniają one 259 miejsc noclegowych w sezonie natomiast noclegów całorocznych dostępnych jest 167.

Szczegółowy opis ośrodków wczasowych oraz gospodarstw agroturystycznych dostępny jest na stronie internetowej Gminy Sarnaki www.sarnaki.pl

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym rozwój poszczególnych funkcji gminy powinien odbywać się z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska i zdrowia ludzi. W związku z tym niezwykle ważna jest ochrona najcenniejszych przyrodniczo obszarów oraz podjęcie działań zmierzających do poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Teren gminy Sarnaki zajmuje powierzchnię 19 759 ha, co stanowi 0,55% powierzchni województwa mazowieckiego i 25,60% powierzchni powiatu łosickiego. Wsie na terenie gminy są niewielkie, słabo rozwinięte, o funkcji rolniczej. Charakteryzują się zwartą zabudową. Podstawowa ich funkcja jest funkcja rolna.

Mapa 6. Wsie gminy Sarnaki

Źródło: http://www.e-tvbug.pl/mapa/tygiel/mapy/mapa_gmina_sarnakiv1.jpg

Warunki fizjograficzne

Gmina Sarnaki, tak jak cały obszar powiatu łosickiego, poprzez swoje usytuowanie (wschodni kraniec Polski) w dużym stopniu podlega wpływom ostrego klimatu kontynentalnego. Skutkuje to m.in. dużą rozpiętością zarówno średnich jak i skrajnych temperatur rocznych i stosunkowo małą sumą opadów atmosferycznych. Średnia roczna temperatura powietrza waha się w granicach 7-8°C, a średnia roczna suma opadów w granicach 550 – 560 mm. Na okres wegetacyjny przypada około 2/3 rocznej sumy opadów, co ma istotne znaczenie dla rolnictwa. Okres wegetacyjny trwa 210-215 dni, początek okresu wegetacyjnego przypada na 5 – 7 IV, a koniec na 25 –30 X. Średni czas trwania zimy wynosi 108 – 110 dni, a średni czas zalegania śniegu 55- 60 dni. Liczba dni z ujemną temperaturą wynosi średnio w roku 50-55.

Usłonecznienie na tym obszarze wynosi przeciętnie 4,4 godz. dziennie (średnia roczna). Maksimum usłonecznienia przypada na VI (około 8 godz.), minimum na XII (0,8 godz.). Średnia roczna wilgotność względna powietrza wynosi około 82%, a średnia wartość zachmurzenia kształtuje się na poziomie 6,5 stopnia pokrycia nieba, przy czym największe zachmurzenie występuje w XI (ponad 8) , najmniejsze w IX (5 stopni). Na tym obszarze przeważają wiatry zachodnie, częste są także wiatry południowo – zachodnie. Średnia roczna prędkość wiatru wynosi około 3 m/s. Średnio w roku jest tylko 10 dni z wiatrem silnym, o prędkości ponad 10 m/s.

Fizjografia tego terenu została ukształtowana w okresie zlodowaceń plejstocenijskich oraz w mniejszym stopniu w późniejszym okresie poprzez działania erozyjne rzeki Bug w północnej części gminy, a także mniejszych cieków. Ostatni lądolód dotarł na ten teren w okresie stadiału Warty. Na obszarze gminy Sarnaki dominują tereny płaskorówninne, zajmujące 55% jej powierzchni. Obszary o rzeźbie niskofalistej i niskopagórkowatej zajmują 39% powierzchni gminy, a faliste i pagórkowate tylko 6%.

Charakterystyczną cechą terenu gminy jest falistość oraz dość gęsta sieć suchych dolin i cieków wodnych o wciętych dolinach (rzeki: Sarenka, Czyżówka, Rozwadówka, Chlebczanka). Dolina Rozwadówki jest stosunkowo wąska o zboczach w formie łagodnie zarysowanych krawędzi. Doliny rzek Sarenki i Czyżówki są szersze o głębokościach dochodzących do 15-30 m, co daje pagórkowaty typ ukształtowania terenu.

Najwyżej położonym punktem wysoczyzny w gminie jest wyniesienie koło wsi Litewniki Nowe, w pasie kulminacji czołowo-morenowych, którego wysokość wynosi 190,8 m n. p. m. Od tego punktu wysoczyzna obniża się ku północy w kierunku dolin rzecznych - Czyżówki i Rozwadówki. Po drugiej stronie obniżenia teren ponownie wznosi się do wysokości ponad 180 m n. p. m. Następnie znów opada, na ogół stromą krawędzią do biegnącej z południowo-wschodu na północny zachód,

przełomowej w tym rejonie doliny Bugu. Wysokość względna tej krawędzi wynosi przeciętnie 30-40 m, a na odcinku Klepaczew - Mierzvice przekracza nawet 50 m⁶⁵.

8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego zobowiązane są wszystkie organy władzy i administracji państwowej, szczególnie instytucje wyspecjalizowane w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, jak np. Policja, Państwowa Straż Pożarna, które w realizacji swoich zadań wspierane są przez jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych.

Instytucje, realizujące działania z zakresu bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Sarnaki, to:

- Komenda Powiatowa Policji w Łosicach (brak komisariatu policji na terenie Gminy Sarnaki),
- Ochotnicza Straż Pożarna.

Komenda Powiatowa Policji w Łosicach

Na podstawie Zarządzenia Nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika dzielnicowych na teren Gminy Sarnaki oddelegowany został dzielnicowy (brak jest na terenie Gminy komendy policji). Do jego zadań należy:

- prowadzenie rozpoznania przydzielonego mu rejonu pod względem osobowym, terenowym, zjawisk i zdarzeń mających wpływ na stan bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- realizowanie zadań z zakresu profilaktyki społecznej;
- realizowanie zadań z zakresu ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń;
- kontrolowanie przestrzegania prawa powszechnie obowiązującego oraz przepisów prawa miejscowego.

Asp. Piotr Wróbel pełni funkcję dzielnicowego rejonu gminy Sarnaki. Interesantów przyjmuje w Sarnakach ul. Berka Joselewicza 3 - budynek Urzędu Gminy Sarnaki, pokój GOPS na parterze (pokój

⁶⁵Program ochrony środowiska dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

asystenta) w każdy poniedziałek w godz. 9:30 -11:30⁶⁶. W skład rejonu gminy Sarnaki wchodzi miejscowości: Sarnaki, Bonin, Ogródki, Binduga, Borsuki, Bużka, Chlebczyn, Chybów, Fronopol, Grzybów, Hołowczyce Nowe, Hołowczyce Stare, Hołowczyce Kolonia, Stare Horoszki, Duże Horoszki, Klepaczew, Klimczyce Kolonia, Klimczyce, Kózki, Litewniki Nowe, Litewniki Stare, Mierzvice Kolonia, Mierzvice Nowe, Mierzvice Stare, Płosków, Płosków Kolonia, Raczki, Rozwadów, Rzewuski, Serpelicie, Terlików, Zabuze.

Plan działania priorytetowego dla rejonu służbowego nr VII gm. Sarnaki za okres od 1.01.2021r. do 31.06.2021r. obejmuje rejon stacji paliw „Orlen”, gdzie dochodzi do grupowania się młodzieży i spożywania alkoholu w miejscu niedozwolonym⁶⁷.

Ochotnicza Straż Pożarna

Bezpieczeństwo przeciwpożarowe Gminy zapewnia 10 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych zwane dalej OSP działają w następujących miejscowościach: Sarnaki, Chlebczyn, Rzewuski, Grzybów, Hołowczyce, Litewniki, Mierzvice, Klepaczew, Serpelicie i Borsuki.

1. OSP Sarnaki - jednostka włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 21;
2. OSP Serpelicie - jednostka włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 22;
3. OSP Borsuki - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 9;
4. OSP Klepaczew - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 6;
5. OSP Mierzvice -jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 7;

⁶⁶ <http://sarnaki1.home.pl/nowa/images/Dzielnicy/dzielnicy.pdf>, 20.05.2021 r.

⁶⁷ <https://mazowiecka.policja.gov.pl/wls/twoj-dzielnico/22991,Rewir-Dzielnicy-Komendy-Powiatowej-Policji-w-Losicach.html>, 20.05.2021 r.

6. OSP Hołowczyce - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 10;
7. OSP Grzybów - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 10;
8. OSP Rzewuski - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 20;
9. OSP Chlebczyn - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 12;
10. OSP Litewniki - jednostka spoza Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego, ilość strażaków posiadających wymagane przeszkolenia i badania lekarskie umożliwiające udział w akcjach ratowniczo gaśniczych - 5.

Przygotowanie jednostek OSP do działań ratowniczo gaśniczych jest dobre, jednostki dysponują przeszkoloną kadrą strażacką, sprzętem dobrej jakości, co pozwala na podejmowanie szybkich i skutecznych działań ratowniczo gaśniczych. Bezpieczeństwo mieszkańców i turystów na terenie gminy Sarnaki jest zapewnione przez dobrze zorganizowane i wyposażone w sprzęt jednostki OSP oraz odpowiednio wyszkolonych strażaków.

Zagrożenia naturalne

W ostatnich latach rosnącym zagrożeniem dla środowiska jest hałas i wibracje. Bardzo często oddziaływanie hałasu i wibracji odbierane jest w sposób subiektywny, co powoduje, że dziedzina ta jest niedostatecznie eksponowana i doceniana przy rozpatrywaniu spraw związanych z ochroną i kształtowaniem środowiska. Postępująca urbanizacja i rozwój komunikacji drogowej powodują, że z każdym dniem zwiększają się uciążliwości wynikające ze stałego narastania poziomu hałasu w środowisku. Obecnie na terenie gminy Sarnaki nie został wyznaczony przez WIOŚ w Warszawie żaden punkt pomiarowy w sieci monitoringu hałasu jaki jest prowadzony na terenie woj. mazowieckiego. W chwili obecnej problem związany z niekorzystnym oddziaływaniem hałasu komunikacyjnego jest minimalny. Jedynie w niektórych miejscowościach, zwłaszcza przy drodze krajowej (droga krajowa nr 19), mogą wystąpić uciążliwości związane z hałasem powodowanym przez tranzytowy ruch samochodowy, zwłaszcza pojazdów ciężkich. To z kolei może niekorzystnie wpływać na faunę, występującą na terenie Gminy. Szczególną uwagę należy zwrócić na gatunki zagrożone wyginięciem (1 stopień zagrożenia) i silnie zagrożonych wyginięciem (2 stopień zagrożenia). Na terenie Gminy Sarnaki z pierwszej grupy występuje jeden gatunek - puchacz. Z drugiej grupy obserwuje się 10

gatunków są to: błotniak łąkowy, krogulec, orlik krzykliwy, przepiórka, sieweczki: rzeczna i obrożna, brodzie: krwawodzioby i samotny oraz rybitwy: zwyczajna i białoczelna⁶⁸.

Należy podejmować działania w celu przeprowadzenia cyklicznych pomiarów poziomu hałasu aby w porę podejmować środki przeciwdziałające pogłębianiu się zjawiska.

W przypadku awarii (uszkodzenia) cystern/pojazdów przewożących niebezpieczne materiały lub w następstwie katastrofy drogowej istnieje także realne zagrożenie skażenia ludności i środowiska wokół tras przewozu.

Licznie oddziały Ochotniczej Straży Pożarnej, dzięki wyposażeniu w wysokiej jakości sprzęt oraz wykwalifikowanej kadrze, będą mogły w porę podejmować działania w walce w tymi niebezpieczeństwami.

Z uwagi na znajdującą się na terenie powiatu łosickiego rzekę Bug wraz z dwoma jej dopływami: Toczną i Sarenką zagrożenie powodziowe nie może być wykluczone. Pojawiające się okresowo wezbrania lokalnych wód wynikające z intensywnych opadów atmosferycznych, roztopów etc. mogą powodować występowanie wody z koryt rzek i w konsekwencji podtopienie okolicznych terenów zielonych, zabudowań mieszkalnych, gospodarczych i wypoczynkowych⁶⁹.

Przestępczość

W 2019 roku w gminie Sarnaki stwierdzono szacunkowo 64 przestępstw⁷⁰. Oznacza to, że na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 13,76 przestępstw. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa mazowieckiego (114 957 przestępstw, na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 21,24 przestępstw) oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski (796 557 przestępstw, na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 20,75 przestępstw). Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w gminie Sarnaki wynosi 84,50% i jest znacznie większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa mazowieckiego (62,70%) oraz znacznie większy od wskaźnika dla całej Polski (73,10%)⁷¹.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy Sarnaki najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 9,39 (wykrywalność 82%) oraz przeciwko mieniu - 3,40 (wykrywalność

⁶⁸ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Sarnaki ..., *op. cit.*

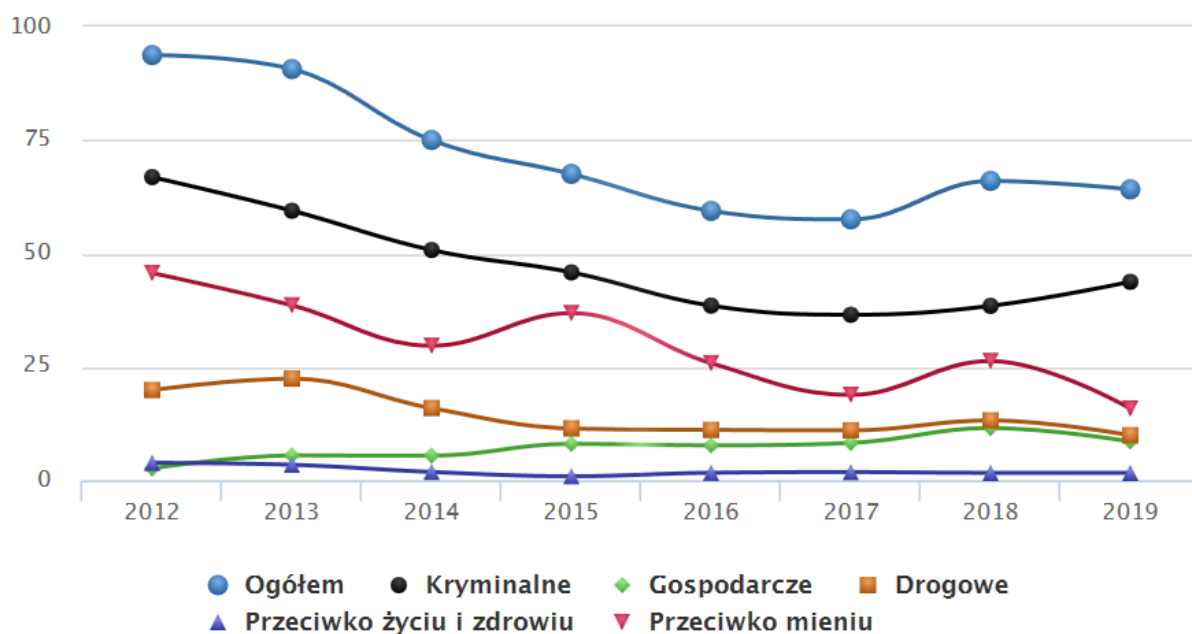
⁶⁹ Rekomendacje Wojewody Mazowieckiego dla budowy zintegrowanego systemu ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniach dla województwa mazowieckiego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020.

⁷⁰ w oparciu o dane powiatowe, za: https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Sarnaki.

⁷¹ https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Sarnaki.

52%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 2,14 (100%), o charakterze gospodarczym - 1,84 (74%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,36 (90%).

Wykres 12. Przestępstwa stwierdzone w gminie Sarnaki w latach 2012-2019

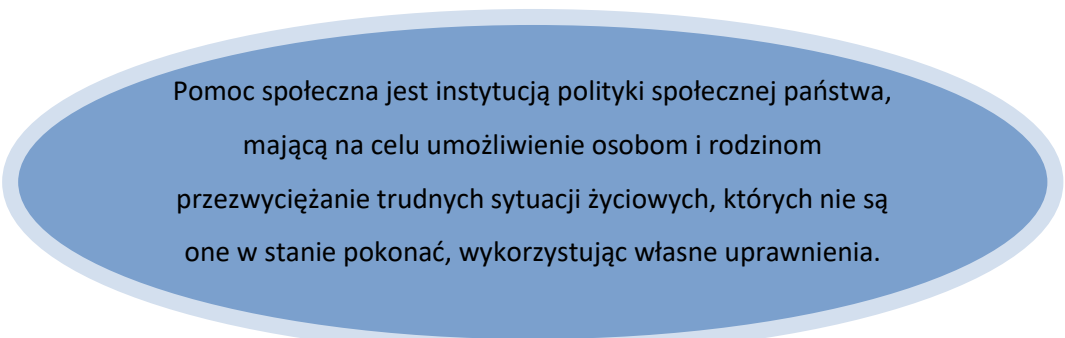

Źródło: <https://www.polskawliczbach.pl>

Wójt Gminy Sarnaki utrzymuje bieżącą współpracę z Komendą Powiatową Policji w Łosicach. Jest ona ponadto zaangażowana do realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii.

9. POLITYKA SPOŁECZNA

Celem działań podejmowanych przez instytucje działające w zakresie szeroko pojętej pomocy społecznej jest zapewnienie warunków życia odpowiadającym godności człowieka. Placówką realizującą zadania pomocy społecznej na terenie Gminy Sarnaki jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Środowiskowy Dom Samopomocy typu "A i B" w Nowych Litewnikach. Ośrodek pomaga rodzinom oraz osobom samotnym w trudnych sytuacjach życiowych, realizuje zadania własne i zlecone zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej. Środowiskowy Dom Samopomocy świadczy natomiast usługi opiekuńcze i specjalistyczne w tym zakresie

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Sarnaki

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sarnakach działa na podstawie Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁷² oraz statutu Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sarnakach. Siedziba Ośrodka mieści się przy ul. Berka Joselewicza 3 w Sarnakach.

Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) w miejscowości Sarnaki jest instytucją samorządową, która realizuje gminną strategię rozwiązywania problemów społecznych. GOPS świadczy szeroko rozumianą pomoc społeczną, wspierając mieszkańców znajdujących się w trudnym położeniu życiowym. Kierownik Ośrodka Pomocy Społecznej w miejscowości Sarnaki, na podstawie upoważnienia organu wykonawczego gminy, ma prawo wydawać decyzje administracyjne w indywidualnych sprawach z zakresu pomocy społecznej.

Do zadań Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej należy⁷³:

- wsparcie rodzin w miejscowości Sarnaki znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej - przy czym działania zorientowane są na usamodzielnienie się każdej z potrzebujących osób oraz ułatwienie im osiągnięcia warunków życiowych na godnym poziomie,
- udzielanie pomocy finansowej - zapewnienie stałego dochodu osobom z miejscowości Sarnaki, które nie posiadają pracy, mają zbyt niskie wynagrodzenia lub są niepełnosprawne oraz wsparcie finansowe rodzin, które chwilowo znajdują się w trudnej sytuacji i wymagają okresowej interwencji,

⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2015 r. poz. 163 ze zm.).

⁷³ <https://jakiwniosek.pl/instytucje/osrodek-pomocy-spoecznej/sarnaki>, 23.05.2021 r.

- zapewnienie dostępu do specjalistów - umożliwienie skorzystania z profesjonalnej pomocy (m.in. prawnej i psychologicznej) osobom dotkniętym przemocą w rodzinie lub innymi skutkami patologii społecznej,
- włączanie do życia osób wykluczonych społecznie - integracja takich osób ze środowiskiem, w którym aktualnie funkcjonują.

GOPS wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Środowiskowy Dom Samopomocy typu "A i B" w Nowych Litewnikach

Środowiskowy Dom Samopomocy typu A i B w Nowych Litewnikach rozpoczął swoją działalność w grudniu 2016 r. Jego celem jest poprawa sprawności psychofizycznej uczestników, ich zaradności osobistej oraz lepszego ich funkcjonowania w społeczeństwie. Uczestnikiem ŚDS może być każda osoba niepełnosprawna powyżej 18-tego roku życia, z niepełnosprawnością intelektualną oraz osoba, która z powodu choroby psychicznej ma trudności w codziennym funkcjonowaniu lecz nie wymaga leczenia szpitalnego. W ŚDS świadczone są usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowaniu w życiu społecznym. Osoba, która trafia do ŚDS może liczyć na kompleksowe wsparcie zarówno w zakresie terapeutycznym, jak również psychologicznym. W ofercie ŚDS znajdują się m.in. zajęcia terapeutyczne prowadzone przez wykwalifikowaną kadrę, wsparcie psychologa, logopedy oraz fizjoterapeuty, a także szeroko rozumiana praca socjalna polegająca m.in. na pomocy w załatwianiu spraw urzędowych (orzeczenia o niepełnosprawności, ZUS, KRUS itp.), pomoc w dostępie do świadczeń zdrowotnych oraz wiele innych spraw niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością, bardzo często pomagamy również przy aplikowaniu o środki ortopedyczne i pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny oraz inne dostępne w ramach środków PFRON/NFZ.

W ŚDS w Nowych Litewnikach funkcjonują 4 pracownie: pracownia gospodarstwa domowego, pracownia plastyczno-artystyczna, pracownia komputerowa oraz rehabilitacyjna. Na dzień 01.09.2021 roku w zajęciach organizowanych przez ŚDS bierze udział 37 Uczestników, z terenu całego powiatu łosickiego (w tym 13 osób z Gminy Sarnaki). Od grudnia 2021 roku zajęcia będą prowadzone w nowej, wyremontowanej części budynku, która zostanie uzupełniona o pracownię muzyczną, pracownię rękodzieła/rzemieślniczą, salę do terapii ruchowej oraz rekreacyjną. ŚDS swoim wsparciem będzie mógł objąć w sumie 50 Uczestników z terenu powiatu łosickiego oraz ościennych gmin (obecnie to Korczew i Przesmyki), docelowo ze względu na zwiększony metraż ŚDS w przypadku

dużego zainteresowania uczestnictwem z zajęciach istnieje możliwość zwiększenia liczby Uczestników ŚDS do maksymalnej wartości jaką jest 60 osób, określone w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie środowiskowych domów samopomocy. W związku z powyższym Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowych Litewnikach będzie w stanie zabezpieczyć potrzeby osób z niepełnosprawnościami nie tylko z Gminy Sarnaki, ale również innych ościennych miejscowości.

Transport podopiecznych do ŚDS odbywa się na zasadach określonych w porozumieniach zawartych z poszczególnymi gminami właściwymi ze względu na miejsce zamieszkania uczestników ŚDS, a mianowicie każda gmina, z której pochodzi podopieczny organizuje transport swoich mieszkańców do ŚDS. Obecnie ŚDS partycypuje w kosztach dojazdu, jednocześnie wpierając organizację transportu swoich Uczestników. W 2020 r. udało się pozyskać dofinansowanie i zakupić 9- cio osobowe auto dostosowane do przewozu osób z niepełnosprawnością, w tym osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W 2022 roku w związku ze zwiększoną liczbą Uczestników ŚDS, Gmina Sarnaki planuje wnioskować do PFRON o zakup kolejnego pojazdu z przeznaczeniem dla niepełnosprawnych Uczestników ŚDS, seniorów z Domu Senior + z Hołowczyc oraz niepełnosprawnych uczniów Szkoły Podstawowej w Sarnakach.

Ochrona zdrowia

Istotnym elementem infrastruktury społecznej jest system ochrony zdrowia. Dostęp do infrastruktury ochrony zdrowia zależy przede wszystkim od liczby instytucji świadczących usługi zdrowotne, ich rozmieszczenia oraz kosztów usług.

Placówki ochrony zdrowia mające swoje siedziby na terenie Gminy Sarnaki są zrestrukturyzowane i od lat działają w oparciu o kontrakty zawarte z Narodowym Funduszem Zdrowia. Opiekę zdrowotną na poziomie specjalistycznym zapewnia obejmujący swym zasięgiem cały powiat łosicki Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Powiatowy w Łosicach. Ponadto na terenie Gminy znajdują się 2 Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej świadczące opiekę w zakresie podstawowych usług medycznych⁷⁴:

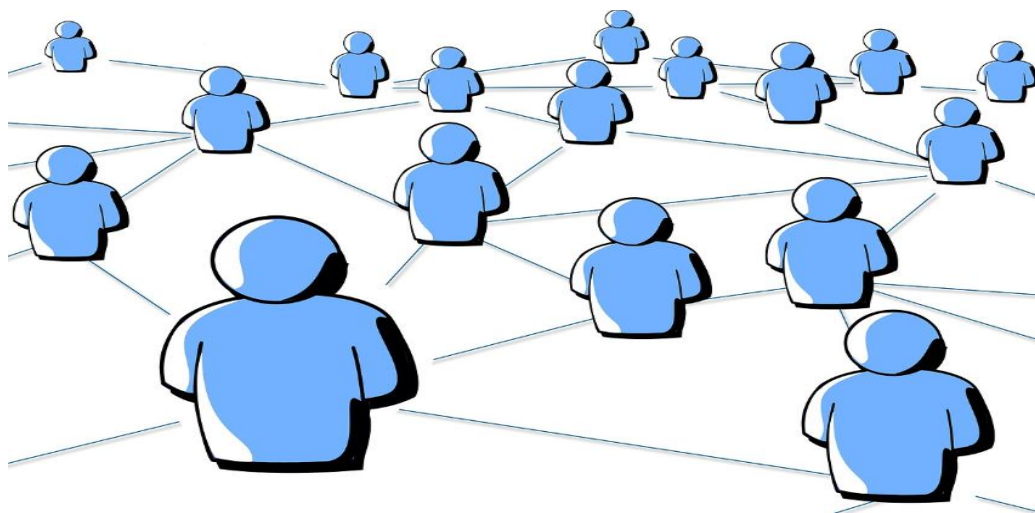
1. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia VENA w Sarnakach,
2. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Eskulap w Hołowczycach.

Pomoc lekarska udzielana jest codziennie od poniedziałku do piątku. W dni wolne od pracy oraz dni świąteczne pomoc lekarską i pielęgniarскую oraz ambulatoryjną można bezpłatnie otrzymać na Izbie Przyjęć Szpitala Rejonowego w Łosicach. Wyjazdowa pomoc lekarska świadczona jest przez Rejonową

⁷⁴ Raport o stanie gminy Sarnaki za 2019 r.

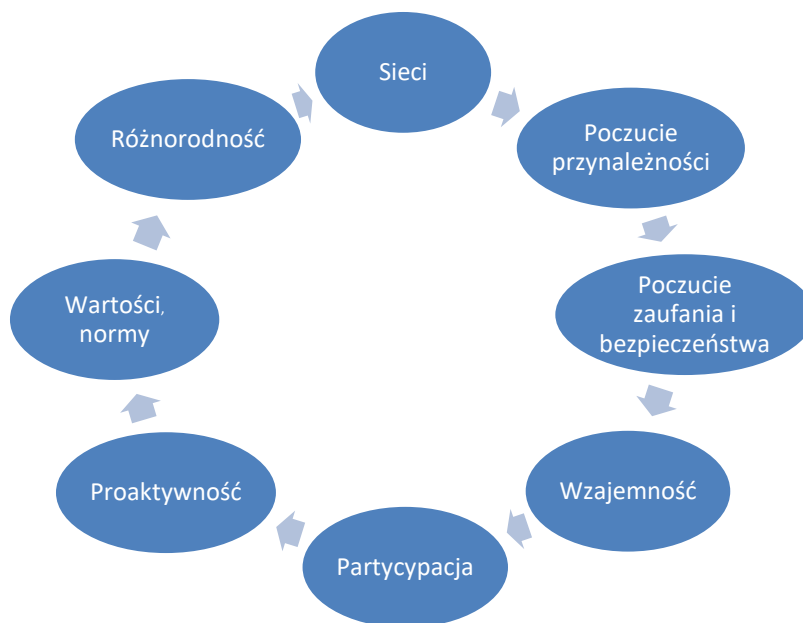
Stację Pogotowia Ratunkowego i Transportu Medycznego w Łosicach. W zakresie leczenia zamkniętego pomoc świadczy Szpital Miejski oraz Specjalistyczny Szpital Mazowiecki w Siedlcach. W miejscowości Sarnaki znajduje się również punkt apteczny, w którym można zaopatrzyć się we wszystkie niezbędne lekarstwa i środki medyczne⁷⁵.

10. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Kapitał społeczny to zbiór rzeczywistych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z posiadaniem trwałej sieci mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych związków wspartych na wzajemnej znajomości i uznaniu – lub inaczej mówiąc z członkostwem w grupie – która dostarcza każdemu ze swych członków wsparcia w postaci kapitału posiadanego przez kolektyw, wiarygodności.⁷⁶

Rysunek 3. Składowe kapitału społecznego

⁷⁵ Raport o stanie gminy Sarnaki za 2019 r.

⁷⁶ M. Adamczyk, *Wprowadzenie do teorii kapitału społecznego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013.

Kapitał społeczny odnosi się do gotowości podmiotów gospodarczych do kooperacji oraz koordynacji działań i jest osadzony w ilości oraz jakości społecznych relacji⁷⁷. Wśród charakterystycznych elementów składowych kapitału społecznego wyróżnia się na ogół trzy konstytutywne komponenty⁷⁸:

- normatywny (zaufanie i normy społeczne) $\Rightarrow$ wskaźnik uogólnionego zaufania (odsetek osób przekonanych, że większości ludzi można ufać), wskaźnik zaufania do wybranych instytucji czy grup społecznych, do rodziny, sąsiadów
- behawioralny (aktywność obywatelska) $\Rightarrow$ odsetek osób angażujących się w działania na rzecz lokalnej społeczności, frekwencja wyborcza, uczestnictwo w publicznych zebraniach,
- strukturalny (funkcjonujące w społeczeństwie sieci powiązań o charakterze formalnym oraz nieformalnym) $\Rightarrow$ członkostwo w stowarzyszeniach, organizacjach, pełnione w nich funkcje, kontakty z przyjaciółmi, znajomymi.

Frekwencja w wyborach

Podczas wyborów samorządowych w 2018 r. liczba wyborców z terenów gminy Sarnaki wynosiła 4 064 osób. Frekwencja wyniosła (zarówno w wyborach do sejmików wojewódzkich, jak i do rad powiatów) 55,47%. Wybory przeprowadzono w czterech obwodach:

1. Szkoła Podstawowa w Sarnakach, 3 Maja 27 Sarnaki
2. Dzienny Dom "Senior+", 79 Nowe Hołowczyce,
3. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Serpelicach, 83 Serpelice,
4. Gminna Biblioteka Publiczna w Sarnakach, Berka Joselewicza 3 Sarnaki.

Obwód nr 1

Zasięgiem obejmuje miejscowości Binduga, Bużka, Chlebczyn, Chybów, Franopol, Grzybów, Mierzvice-Kolonia, Nowe Mierzvice, Klimczyce, Klimczyce-Kolonia, Kózki, Rozwadów, Rzewuski, Stare Mierzvice. Liczba mieszkańców 1 433, liczba wyborców 1 215.

Obwód nr 2

Zasięgiem obejmuje miejscowości Hołowczyce-Kolonia, Nowe Hołowczyce, Nowe Litewniki, Płosków, Płosków-Kolonia, Stare Hołowczyce, Stare Litewniki, Terlików. Liczba mieszkańców 1 101, liczba wyborców 941.

⁷⁷ R. D. Putnam, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 1995; Fukuyama, 1997.

⁷⁸ M. Wosiek, *Kapitał społeczny i jego relacje z czynnikami wytwórczymi*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 52 (4/2017).

Obwód nr 3

Zasięgiem obejmuje miejscowości Bonin, Bonin-Ogródki, Borsuki, Horoszki Duże, Horoszki Małe, Klepaczew, Raczki, Serpelice, Zabuże. Liczba mieszkańców 1 221, , liczba wyborców 993.

Obwód nr 4

Zasięgiem obejmuje miejscowość Sarnaki. Liczba mieszkańców 1 083, liczba wyborców 915.

We wszystkich tych okręgach przeprowadzone zostały wybory do Rady Gminy w Sarnakach, Rady Powiatu Łosickiego oraz Sejmiku Województwa Mazowieckiego.

Tabela 14. Zbiorcze informacje o wyborach

Statystyka geograficzna									
Wyszczególnienie	Wybory do rad			Liczba			Wybory wójtów, burmistrzów, prezydentów miast		
	rad	Radnych	Okręgów wyborczych	Mieszkańców	Wyborców	Obwodów	Liczba wójtów	Liczba burmistrzów	Liczba prezydentów
Gminy ogółem	1	15	15	4 838	4 064	4	1		

Źródło: <https://wybory2018.pkw.gov.pl>

Tabela 15. Wybory do Rady Gminy w Sarnakach

Okręg	Granice	Liczba			
		Mandatów	Wyborców	Zarejestrowanych list	Kandydatów ze wszystkich list
Nr 1	Sarnaki ulice: Dzikowa, Józefa Piłsudskiego od nr 14 do końca parzyste i od nr 1 do końca nieparzyste, Kolejowa od nr 4 do końca parzyste i od nr 15 do końca nieparzyste, Kreda, Lisia, Rysia, Stefana Batorego, Teatralna, Zajęcza	1	374	3	3
Nr 2	Sarnaki ulice: 3 Maja, Marii Konopnickiej	1	316	3	3
Nr 3	Sarnaki ulice: Berka Joselewicza, Jana Kilińskiego, Józefa Piłsudskiego od nr 2 do nr 12 parzyste, Kolejowa nr 2 i od nr 1 do nr 13 nieparzyste, Kościelna, Spokojna, Stefana Żeromskiego, Szkolna, Tadeusza Kościuszki	1	225	3	3
Nr 4	Chlebczyn, Franopol	1	234	3	3
Nr 5	Chybów	1	216	2	2
Nr 6	Grzybów, Rzewuski	1	242	3	3
Nr 7	Bużka, Mierzvice-Kolonia, Nowe Mierzvice, Rozwadów, Stare Mierzvice	1	245	3	3
Nr 8	Binduga, Klimczyce, Klimczyce-Kolonia, Kózki	1	278	2	2
Nr 9	Borsuki	1	199	1	1
Nr 10	Klepaczew, Zabuże	1	198	2	2
Nr 11	Serpelice	1	266	3	3
Nr 12	Bonin, Bonin-Ogródki, Horoszki Duże, Horoszki Małe, Raczek	1	330	3	3
Nr 13	Nowe Hołowczyce, Terlików	1	305	2	2
Nr 14	Hołowczyce-Kolonia, Płosków, Płosków-Kolonia, Stare Hołowczyce	1	308	2	2
Nr 15	Nowe Litewniki, Stare Litewniki	1	328	3	3
Podsumowanie		15	4 064	38	38

Źródło: <https://wybory2018.pkw.gov.pl>

Organizacje pozarządowe

Rolą organizacji pozarządowych są działania instytucji państwowych i prywatnych w zakresie pomocy i aktywizacji obywateli na różnych płaszczyznach życia. Jednostki te działają z własnej inicjatywy na rzecz wybranego interesu publicznego, ich celem nie jest osiąganie zysku. Zgodnie z Uchwałą Nr XXVIII/147/2020 Rady Gminy w Sarnakach przyjęto Roczny Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2021. Celem głównym programu jest budowanie i umacnianie partnerstwa pomiędzy samorządem a organizacjami samorządowymi. Celami szczegółowymi są:

- poprawa jakości życia mieszkańców gminy poprzez pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych, w szczególności w zakresie zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury,
- włączenie zainteresowanych organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego do realizacji programów służących rozwojowi gminy,
- wspierania rozwoju aktywności społeczności lokalnej i jej zaangażowania w proces rozwiązywania problemów lokalnych.

Na realizację programu Gmina przeznacza środki określone w budżecie Gminy Sarnaki na 2021 r. w wysokości 10 000 zł. Roczny Program Współpracy będzie realizowany od 01.01.2021 r. do 31.12.2021 r. Do zadań priorytetowych w zakresie współpracy Gminy Sarnaki z organizacjami pozarządowymi na 2021 r., należą:

- podejmowanie działań na rzecz integracji społeczności lokalnej poprzez organizowanie imprez kulturalnych,
- ochrona dóbr kultury oraz miejsc pamięci narodowej poprzez sprawowanie opieki nad tymi obiektami,
- popularyzacja sportu wśród dzieci i młodzieży poprzez organizowanie lokalnych imprez sportowych,
- organizowanie wypoczynku letniego dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych z uwzględnieniem realizacji działań z zakresu profilaktyki alkoholowej i narkomanii,
- organizowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży,
- udzielanie pomocy rzeczowej i żywnościowej dla najuboższych mieszkańców gminy,
- zapewnienie aktywności społecznej osób niepełnosprawnych , w szczególności chorych psychicznie i upośledzonych umysłowo,
- prowadzenie działań na rzecz zapobiegania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych i ich rodzin,

- podejmowanie działań mających na celu zapewnienie osobom starszym, nieaktywnym zawodowo możliwości korzystania z ośrodka wsparcia,
- przeciwdziałanie patologiom społecznym i uzależnieniom oraz łagodzenie ich skutków,
- wspieranie organizacyjne i finansowe działalności organizacji pozarządowych na rzecz poprawy jakości życia wspólnoty mieszkańców.

Organizacją pozarządową aktywnie funkcjonującą na terenie gminy Sarnaki jest Stowarzyszenie

„Lokalna Grupa Działania - Tygiel Doliny Bugu”

która jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, o celach niezarobkowych, mającym na celu realizację lokalnej strategii rozwoju obszaru gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia. Stowarzyszenie organizuje różnego rodzaju szkolenia zrzeszające i aktywizujące lokalną społeczność. Ponadto omawiana Lokalna Grupa Działania jest instytucją organizującą nabory w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania -Tygiel Doliny Bugu”. W 2008 roku Gmina Sarnaki przystąpiła do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Tygiel Doliny Bugu”. Stowarzyszenie opracowało Lokalną Strategię Działania w ramach której będą realizowane Projekty w ramach Leader +⁷⁹.

Gmina Sarnaki jest także członkiem stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego, które prowadzą działalność pożytku publicznego, m.in.:

działalność pożytku publicznego, m.in.:

- Podlaskie Stowarzyszenie Gmin Nadbużańskich z siedzibą w Drohiczynie,
- Lokalna Organizacja Turystyczna LOT nad Bugiem,
- Związek Gmin Wiejskich.
- LOT Lokalna Organizacja Turystyczna

Na terenie Gminy Sarnaki prowadzą swoją działalność stowarzyszenia:

- Uniwersytet Trzeciego Wieku,
- Łosickie Stowarzyszenie Informacji Społecznej,
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Łosickiej,
- Stowarzyszenie Malowniczy Zakątek Borsuki Nad Bugiem,
- Stowarzyszenie Przyjaciół Serpelic,
- Towarzystwo Przyjaciół Franołowa nad Bugiem,
- Stowarzyszenie Franopol Sosnowa Kraina,
- Stowarzyszenie Ekologiczny Podlaski Przełom Bugu,
- Stowarzyszenie Nasz Przełom Bugu,

⁷⁹ <http://www.tygieldolinybugu.pl/p,93,gmina-sarnaki>, 23.05.2021 r.

- Stowarzyszenie Ośrodek Wypoczynkowy „Misiek”,
- Stowarzyszenie Nadburzańskie Łąki,
- Nadburzańskie Stowarzyszenie „Przyjazne Mierzvice”,
- Powiatowe Stowarzyszenie Animatorów Kultury.

11. STAN FINANSÓW PUBLICZNYCH

Głównym celem działania Gminy jest zaspokajanie potrzeb jej mieszkańców. Realizacja usług społecznych wymaga właściwego zarządzania finansami. Rolę tę powierza się Radzie Gminy jako organowi stanowiącemu oraz wójtowi, jako organowi wykonawczemu. Wspólnie, oba te podmioty, realizują zadanie polegające na utrzymaniu równowagi pomiędzy dochodami a wydatkami w perspektywie wieloletniej.

Samorządy terytorialne opierają zarządzanie finansami na świadomym kierowaniu środków w obszarzy dające najlepszą skuteczność i realizujące najważniejsze problemy mieszkańców. Uzasadnione jest kierowanie środków na zadania, przy realizacji których można uzyskać efektywną dźwignię finansową, dzięki dopłatom bezzwrotnym lub finansowaniu na preferencyjnych warunkach.

W 2020 r. Gmina Sarnaki osiągnęła dochody w kwocie 23 784 479,35 zł, z czego⁸⁰:

- dochody bieżące wyniosły 22 495 856,07 zł:
 - dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych w kwocie 2 406 526,00 zł,
 - dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych w kwocie 144 653,87 zł,
 - dochody z subwencji ogólnej w kwocie 5 177 175,00 zł,
 - dochody z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące w kwocie 8 301 672,86 zł,
 - pozostałe dochody bieżące w kwocie 6 465 828,34 zł, w tym:
 - dochody z podatku od nieruchomości w kwocie 3 896 518,59 zł,
- dochody majątkowe wyniosły 1 288 623,28 zł:
 - dochody ze sprzedaży majątku w kwocie 350 680,08 zł,
 - dochody z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje w kwocie 937 943,20 zł.

⁸⁰ Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Sarnaki na lata 2021-2028, Uchwała Nr XXXII/180/2021 Rady Gminy w Sarnakach z dnia 26.03.2021 r.

Wydatki Gminy Sarnaki w 2020 r. wyniosły łącznie 21 864 100,11 zł, z czego:

- wydatki bieżące wyniosły 21 109 724,43 zł:
 - wydatki na wynagrodzenie i składki od nich naliczane w kwocie 9 086 551,86 zł,
 - wydatki z tytułu poręczeń i gwarancji w kwocie 0,00 zł, w tym:
 - gwarancje i poręczenia podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań w kwocie 0,00 zł,
 - wydatki na obsługę długu w kwocie 118 769,03 zł, w tym:
 - odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań w terminie nie dłuższym niż 90 dni po zakończeniu programu, projektu lub zadania i otrzymaniu refundacji z tych środków w kwocie 0,00 zł,
 - odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań, z tytułu zobowiązań zaciągniętych na wkład krajowy w kwocie 0,00 zł,
 - pozostałe odsetki i dyskonto podlegające wyłączeniu z limitu spłaty zobowiązań w kwocie 0,00 zł,
- wydatki majątkowe wyniosły 754 375,68 zł:
 - inwestycje i zakupy inwestycyjne w kwocie 754 375,68 zł, w tym:
 - wydatki o charakterze dotacyjnym na inwestycje i zakupy inwestycyjne w kwocie 2 369,37 zł.

W zawiązku z powyższym budżet gm. Sarnaki w 2020 roku zamknął się nadwyżką budżetową w wysokości 1 920 379,24 zł. Łączny dochód własny Gminy na programy, projekty lub zadania finansowane z budżetu Unii Europejskiej lub ze źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi w 2020 r. wyniósł 131 905,49 zł a dochód majątkowy –148 375,48 zł.

Tabela 16. Projekty zrealizowane (częściowo lub całkowicie do roku 2021) z udziałem środków z budżetu Unii Europejskiej oraz środków pochodzących z innych źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi

1.	„Remont Wiejskiego Domu Kultury w Serpelicach oraz zakup sceny widowiskowej” Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie Odnowa i rozwój wsi. • Wartość Projektu 324 520 zł • Dofinansowanie z UE 198 551 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 05.11.2009 do 19.01.2011r. • Nr umowy: UM07-6922-UM0700081/09
2.	„Rozbudowa Ochotniczej Straży Pożarnej z wyznaczeniem świetlicy wiejskiej oraz budowa sceny widowiskowej w Sarnakach” Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie Odnowa i rozwój wsi. • Wartość Projektu 965667,01 zł • Dofinansowanie z UE 235 633 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 05.11.2009 do 31.08.2011 • Nr umowy: UM07-6922-UM0700081/09

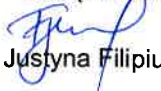
3.	„Remont placu zabaw przy Przedszkolu w Serpelicach” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. • Wartość Projektu 37553,50 zł • Dofinansowanie 20 792,09 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 27.01.2010 do 29.06.2011 • Nr umowy: 00093-6930-UM1040059/10
4.	„Remont świetlicy wiejskiej w miejscowości Grzybów” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. • Wartość Projektu 39 920 zł • Dofinansowanie 18 148,66 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 01.09.2010 do 31.12.2010 • Nr umowy: UM10-6930-UM1040058/10
5.	„Remont placu zabaw przy Przedszkolu w Sarnakach” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. • Wartość Projektu 43 730 zł • Dofinansowanie 24 080,00 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 30.12.2010 do 28.10.2011 • Nr umowy: 00187-6930-UM1040293/10
6.	„Budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Sarnaki” (oczyszczalnie przydomowe w m. Hołowczyce Kolonia, Grzybów, Zabuze, Płosków Kolonia, Chybow łącznie 23 szt., oczyszczalnia ścieków w Klimczycach, natomiast sieć kanalizacyjna w Klimczycach, Kózkach i Bindudze, wykonano również dwa odcinki sieci w Zabuzu i Serpelicach) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej. Wartość Projektu 3 497 137,22 zł • Dofinansowanie 1 844 224 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 07.06.2010 do 30.12.2011 • Nr umowy: 00174-6921-UM0700166/09
7.	„Rozbudowa świetlicy wiejskiej w Borsukach oraz budowa chodnika w centrum wsi” Program PROW działanie Odnowa i rozwój wsi Wartość Projektu 600 001 zł • Dofinansowanie 351 790 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 17.01.2012 do 27.06.2013 • Nr umowy: 00195-6930-UM0730187/10
8.	„Zagospodarowanie centrum wsi przy świetlicy wiejskiej w miejscowości Borsuki” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju w zakresie operacji odpowiadających działaniu Odnowa i rozwój wsi Wartość Projektu 233 865,82 zł • Dofinansowanie 175 399,00zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 07.11.2011 do 31.12.2013 • Nr umowy: UM07-6930-UM0730187/10
9.	„Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Klepaczew” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, poddziałanie 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” Wartość Projektu 305 071,00zł • Dofinansowanie 114 135 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 13.02.2018 do 31.01.2020

	Nr umowy: 00300-6935-UM1010374/17
10.	„Remont ujęcia wody oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Sarnaki” (remont hydroforni w Chybowie, oczyszczalnie przydomowe w Horoszkach Dużych i Terlikowie łącznie 38 szt. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiejWartość Projektu 1 695 454 zł Nr umowy: 00094-6930-UM1040177/13Dofinansowanie 1 022 191 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 20.12.2011 do 31.10.2014 - Nr umowy: 00198-6921-UM0700183/11
11.	„ Budowa siłowni zewnętrznych w miejscowościach Sarnaki i Serpelice” w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, poddziałanie 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” Wartość Projektu 40 015,86zł - Dofinansowanie 25 462,00 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 13.02.2018 do 31.05.2019Nr umowy: 00299-6935-UM1010373/17
12.	„Wirtualna panorama turystyczno-przyrodnicza Gminy Sarnaki” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. Wartość Projektu 17 237 zł - Dofinansowanie 11 211 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 22.04.2013 do 28.08.2014 - Nr umowy: UM10-6930-UM1040253/13
13.	„Remont świetlicy wiejskiej w Chlebczynie” Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie Odnowa i rozwój wsi - Wartość Projektu 216 295 zł - Dofinansowanie 71 395 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 17.01.2012 do 30.12.2013 - Nr umowy: UM07-6922-UM0700328/10
14.	„Ograniczenie niskiej emisji w gminie Sarnaki poprzez wymianę urządzeń grzewczych i montaż instalacji OZE” w ramach Programu RPOWM 2014-2020, Działanie 4.3 Redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza. Wartość Projektu 988 660,74zł - Dofinansowanie 650 100,00 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 01.07.2019 do 30.06.2021Nr umowy: RPMA.04.03.01-14-b074/18-03
15.	„Rozbudowa oraz remont świetlicy wiejskiej w Starych Mierzvicach” Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju w zakresie operacji odpowiadających działaniu Odnowa i rozwój wsi Wartość Projektu 360 801 zł - Dofinansowanie 205 106 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 07.09.2012 do 29.08.2014 - Nr umowy: UM07-6930-UM0730131/1
16.	„Modernizacja świetlicy wiejskiej w Rzewuszkach” - Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. - Wartość Projektu 51 864 zł - Dofinansowanie 25 000 zł - Pozostała część z budżetu gminy - Czas realizacji 08.03.2013 do 30.09.2011 - Nr umowy: 00416-6930-UM1040784/13

17.	„Poprawa estetyki i funkcjonalności centrum miejscowości Sarnaki” • Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju w zakresie operacji odpowiadających działaniu Odnowa i rozwój wsi • Wartość Projektu 360 801 zł • Dofinansowanie 203 029 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 22.04.2013 do 31.10.2014 • Nr umowy: 00066-6930-UM0730051/13
18.	„Opracowanie i wydanie folderu turystycznego i publikacji o Gm. Sarnaki” • Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii rozwoju dla małych projektów. • Wartość Projektu 31 239 zł • Dofinansowanie 23 784 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 30.12.2010 do 28.10.2011 • Nr umowy: UM10-6930-UM1040162/13
19.	„Bug Rajem dla turysty” • (zakup promu, ścieżki rowerowe, mała infrastruktura, promocja) Europejski Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Działania 6.4 Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 • Wartość Projektu 847 040 zł • Dofinansowanie 719 984 zł • Czas realizacji 21.12.2010 do 29.06.2012 • Nr umowy: POIG 06.04.00-00-018/10
20.	„Zakup specjalnego samochodu pożarniczego, ratowniczo gaśniczego dla jednostki OSP włączonej do KSRG z terenu gminy Sarnaki” • Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007 – 2013. • Wartość Projektu 840 547 zł • Dofinansowanie 756 492 zł • Czas realizacji 29.10.2013 do 31.10.2014
21.	„Zakup wyposażenia dla Gminnego Ośrodka Kultury w Sarnakach. Sarnaki” • Program Leader w ramach PROW, działanie 413 Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju dla małych projektów. • Wartość Projektu 20 641 zł • Dofinansowanie 13 360 zł • Pozostała część z budżetu gminy • Czas realizacji 13.03.2013 do 23.09.2013 • Nr umowy: 00094-6930-UM1040177/13

Źródło: opracowanie własne

Przewodnicząca Rady Gminy

Justyna Filipiuk